

Jaarverslag 2022

Inhoud

Voorwoord	3	Beleggingen en balansbeheer	59	Overige gegevens	142
Kerncijfers	6	Risicomanagement en compliance	69	Statutaire regeling over de bestemming van	
Bestuursverslag	11	Vooruitblik 2023	80	het saldo van baten en lasten	143
Profiel	12	<i>Verslag van het intern toezicht</i>	82	Actuariële verklaring	144
Bestuur en organisatie	12	<i>Reactie van het UB op het verslag van</i>	86	Controleverklaring van de onafhankelijke	146
Uitbestedingspartijen	22	<i>het intern toezicht</i>	87	accountant	
Missie, visie en beleidsdoelstellingen	24	<i>Verslag en oordeel van het Verantwoordingsorgaan</i>	93	Bijlagen	158
Strategische thema's	30	<i>Reactie van het bestuur op oordeel van het</i>		SFDR-bijlage IV pensioenregeling	159
Focusthema: Voorbereiding op het nieuwe pensioenstelsel	31	<i>Verantwoordingsorgaan</i>			
Focusthema: Pensioenregeling 2023	33	Jaarrekening	95		
Focusthema: Maatschappelijk verantwoord: beleid en communicatie	35	Balans per 31 december	96		
Interactie met deelnemers en andere belanghebbenden	37	Staat van baten en lasten	96		
Onze financiële positie	40	Kasstroomoverzicht	97		
Uitvoeringskosten	49	Algemene toelichting	97		
• Kosten pensioenbeheer	51	Specifieke grondslagen	101		
• Kosten vermogensbeheer	53	Toelichting op de balans	108		
		Toelichting op de staat van baten en lasten	133		

2022 was alweer een bijzonder jaar. Veel mensen waren toe aan een rustig jaar, na twee bewogen coronajaren. Maar dat kregen we niet. Rusland viel Oekraïne binnen en dat bracht veel onzekerheid met zich mee. Een oorlog zo dichtbij. Wat betekent dat voor ons in Nederland? Al snel merkten we het: alles werd duurder. De energieprijzen gingen door het dak. Ook de bijzonder hoge inflatie voelen we allemaal in onze portemonnee. Als samenleving zijn we nog steeds bezig een goed antwoord te formuleren op deze uitdagingen. In dat licht zijn we blij dat we per 1 juli 2022 alle pensioenen konden verhogen.

Het Rabobank Pensioenfonds is in 2022 ook bezig geweest met het vinden van antwoorden op toekomstige uitdagingen. Zoals het goed regelen van de pensioenregeling die op 31 december 2022 in is gegaan. En keken we vooruit naar wat de Wet toekomst pensioenen voor ons gaat betekenen. Ook duurzaamheid en maatschappelijk verantwoord beleggen stonden hoog op onze agenda. In dit jaarverslag leest u er meer over. In het voorwoord stippen we alvast de belangrijkste punten aan.

Het is onze missie om duurzaam en efficiënt de pensioenregeling van de Rabobank uit te voeren

We zetten daarbij de belangen van onze deelnemers, gewezen en actief, en pensioengerechtigden voorop. Steeds maken we een zorgvuldige belangenafweging. We zijn iedere dag bezig met een toekomstig pensioen voor de deelnemer in een leefbare wereld. We kijken goed naar hoe we met ons vermogen omgaan. En wat onze invloed is op de wereld om ons heen.

Een nieuwe pensioenregeling voor de huidige medewerkers

In het voorjaar van 2022 werd duidelijk dat de pensioenregeling 2023 voor actieve deelnemers een premiereregeling zou worden. Dit betekent dat er vanaf 2023 niet meer een bepaalde aanspraak op een pensioenuitkering wordt opgebouwd maar een pensioenkapitaal. Dit betekende dat er veel geregeld moest worden. En dat hebben we zorgvuldig **gedaan**. We kijken positief terug op hoe dit proces is verlopen. De gesprekken met de cao-partijen verliepen heel constructief. We zijn ook trots dat de Rabobank ons het vertrouwen blijft geven om ook deze pensioenregeling uit te voeren. U leest meer over dit intensieve proces in het hoofdstuk [Pensioenregeling 2023](#). Het proces dat leidde tot de [pensioenregeling 2023](#) was voor ons een goede ervaring. Het helpt ons namelijk om straks ook zorgvuldig, degelijk en evenwichtig toe te werken naar een regeling in het nieuwe pensioenstelsel.

Voor 1 januari 2027 moeten we zijn overgestapt op het nieuwe pensioenstelsel, is de verwachting. Dat is een grote uitdaging, waar we ons nu al zo goed mogelijk op voorbereiden.

We blijven ons voorbereiden op het nieuwe pensioenstelsel

Volgens de huidige tijdslijnen moeten we 1 januari 2027 zijn overgestapt naar het nieuwe pensioenstelsel. Dat is een grote uitdaging, waar we ons nu al zo goed mogelijk op voorbereiden. We volgen de ontwikkeling van de wet- en regelgeving op de voet. Wij hebben twee belangrijke uitgangspunten: zorg voor de deelnemers en een evenwichtige belangenafweging. In het hoofdstuk Voorbereiding op het nieuwe pensioenstelsel leest u meer over onze voorbereiding.

We zijn ook iedere dag bezig met een leefbare wereld

Bijvoorbeeld door kritisch te kijken naar hoe we omgaan met ons vermogen. We brengen bijvoorbeeld klimaatrisico's in kaart die van invloed zijn op onze portefeuille maar ook investeren we in de klimaattransitie. De mening van onze deelnemers is daarbij leidend voor ons. Daarom hebben we ze gevraagd naar hun mening over duurzaam en maatschappelijk verantwoord beleggen. We merkten dat dit onderwerp belangrijk is voor onze deelnemers. Een ruime meerderheid (ruim 75%) vindt het belangrijk dat we het pensioengeld duurzaam beleggen. Hoe we hier afgelopen jaar vorm aan hebben

gegeven, leest u in het hoofdstuk [Maatschappelijk verantwoord beleggen, beleggingen en balansbeheer](#).

In 2022 konden we alle pensioenen verhogen

Het bestuur heeft besloten alle pensioenen per 1 juli 2022 met 6,18% te verhogen. Een verhoging voor al onze deelnemers. Gepensioneerden zagen hun uitkering stijgen en gewezen en actieve deelnemers zien het terug in MijnPensioen. Deze verhoging heet indexatie. Onze financiële situatie in 2022 liet deze indexatie toe. Ons indexatiebeleid is gebaseerd op de dekkinggraad en de zogenaamde TBI-grens (Toekomstbestendig Indexeren). We kijken hiervoor naar de inflatie over de periode april tot april. Het bestuur maakt elk jaar in juni de afweging of de financiële situatie een indexatie mogelijk maakt. In het hoofdstuk [Financiële positie](#) leest u hier meer over.

De dekkinggraad is op niveau gebleven

De dekkinggraad geeft aan of een fonds voldoende geld in kas heeft om de pensioenen uit te keren. Niet alleen aan huidige, maar ook aan toekomstige gepensioneerden. De dekkinggraad wordt uitgedrukt in een percentage.

Onze actuele dekkingsgraad was eind 2022 118,4%. Ondanks de indexatie is deze nagenoeg gelijk gebleven ten opzichte van de actuele dekkingsgraad per eind 2021 van 122,6%. Meer over de dekkingsgraad en onze financiële positie leest u in het hoofdstuk *Financiële positie*.

We bedanken alle collega's die hebben meegewerkt aan onze resultaten

We hebben samen hard gewerkt afgelopen jaar. Onze dank gaat uit naar al onze medewerkers, die hun schouders eronder hebben gezet. Ook het grotendeels vernieuwde verantwoordingsorgaan kreeg veel voor de kiezen en heeft in een korte tijd de rol volledig ingevuld. Veel dank en complimenten hiervoor. Natuurlijk willen we hier ook de vakorganisaties en Rabobank noemen. Dank voor alle prettige en constructieve gesprekken en de goede samenwerking. Daarnaast bedanken we alle andere partijen met wie we samenwerken.

Tot slot bedanken we Karin Merkus, die op 31 december 2022 vertrok. Zij was drie jaar uitvoerend bestuurder en we zijn dankbaar voor al haar inzet.

Theo Camps

Onafhankelijk voorzitter bestuur

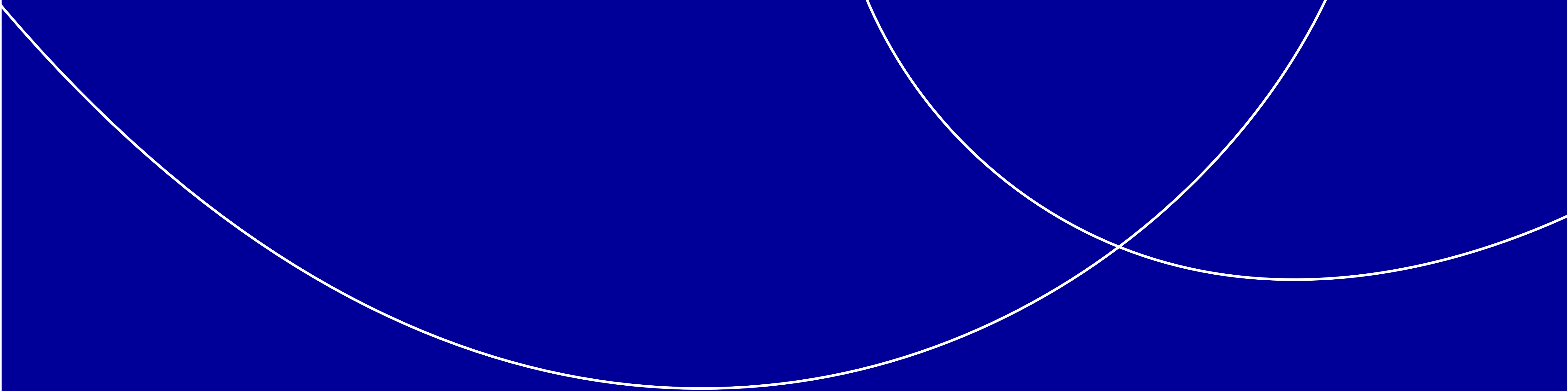
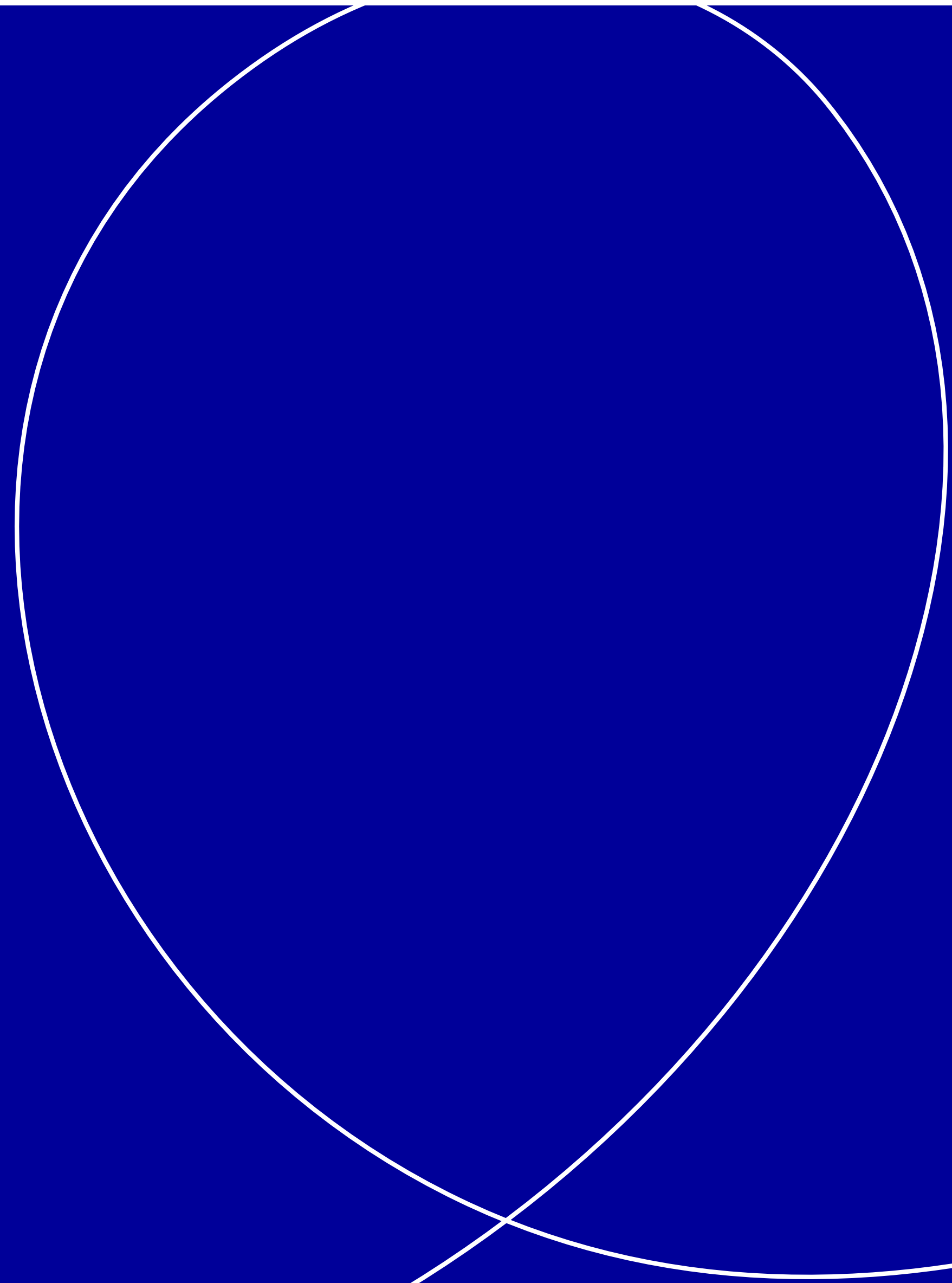
Sandra Schellekens

Voorzitter uitvoerend bestuur

Theo Camps en Sandra Schellekens

Kerncijfers

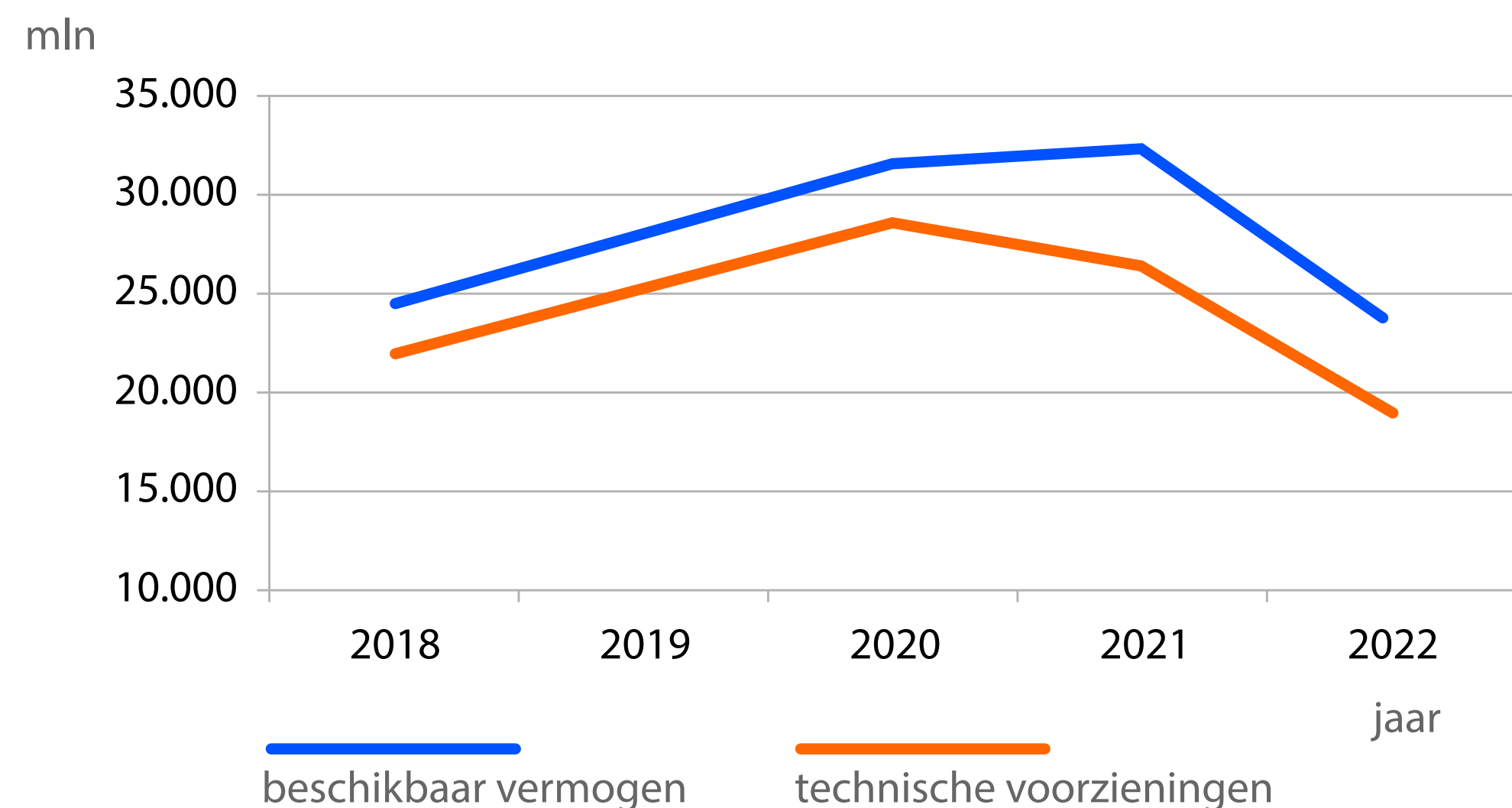
Kerncijfers

Enkele kerncijfers zijn op de volgende pagina in een grafiek weergegeven.

Alle bedragen in miljoenen euro's tenzij anders vermeld.

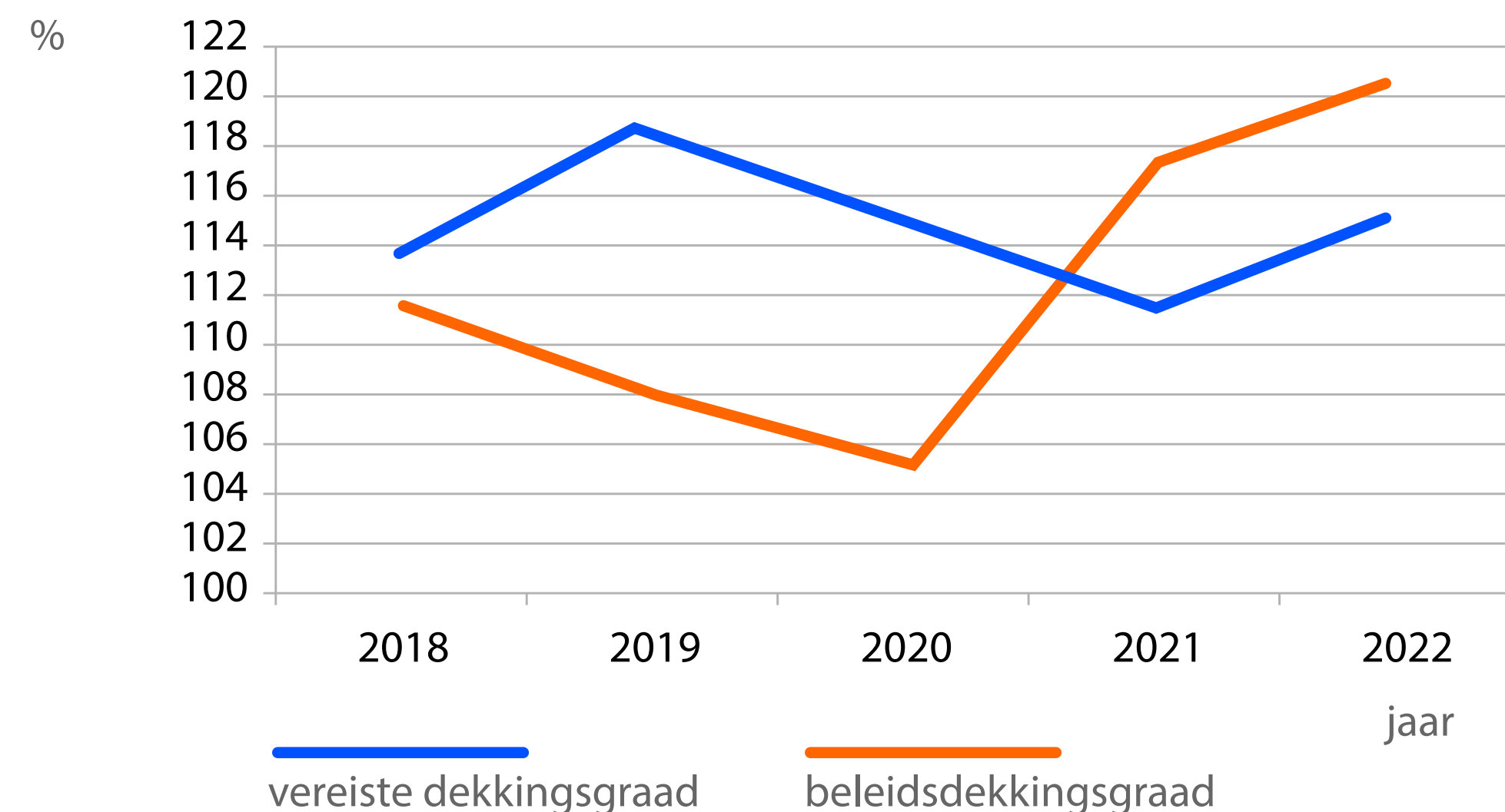
	2022	2021	2020	2019	2018
Vermogenssituatie en solvabiliteit (%)					
Beschikbaar vermogen (A)	23.066	32.523	32.069	27.628	24.696
Technische voorzieningen (B)	19.482	26.536	28.706	25.775	22.046
- Voorziening voor risico pensioenfondsen	19.467	26.515	28.686	25.753	22.022
- Voorziening voor risico deelnemers (Flexioen)	14	21	20	21	24
Algemene reserves (A-B)	3.584	5.987	3.363	1.853	2.650
Actuele dekkinggraad in % (A/B)	118,4	122,6	111,7	107,2	112,0
Beleidsdekkinggraad in %	120,9	117,3	105,1	108,1	117,6
Vereiste dekkinggraad in %	114,5	111,5	115,2	118,9	113,4
Minimaal vereiste dekkinggraad in %	104,2	104,2	104,2	104,2	104,2
Reële dekkinggraad (wettelijk) in %	90,8	94,4	86,4	87,2	95,8
Reële dekkinggraad (break-even inflatie) in %	67,2	73,4	79,8	76,3	76,0
Aantallen					
Actieve deelnemers	27.691	26.329	25.901	25.387	26.651
Gewezen deelnemers	52.111	51.879	55.126	55.011	53.251
Arbeidsongeschikte deelnemers	1.816	1.850	1.928	1.977	1.972
Pensioengerechtigden met een ingegaan ouderdomspensioen	19.679	18.743	17.782	16.848	16.025
Pensioengerechtigden met een ingegaan partnerpensioen	3.961	3.829	3.651	3.457	3.311
Pensioengerechtigden met een ingegaan wezenpensioen	549	556	546	524	522
Totaal	105.807	103.186	104.934	103.204	101.732
Beleggingen					
Opbrengst beleggingen	-9.326	596	4.534	3.006	-671
Beleggingsresultaat in %	-28,3	1,7	16,5	12,2	-2,5
Premie en uitkeringen					
Pensioenuitkeringen	559	519	491	465	434
Kostendekkende pensioenpremie	506	528	449	376	376
Gedempte kostendekkende premie	350	309	290	nvt	nvt
Feitelijk betaalde premie	438	411	408	404	402
- Betaalde reguliere premie (maximaal 34,5% van de pensioengrondslag) 1)	438	411	405	385	397
- Betaalde premiegarantie werkgever	-	-	3	19	5
Pensioenpremie in % van de pensioengrondslag					
Rabobank (Nederland), gelieerde instellingen (en aangesloten banken)	31,0	31,0	31,0	31,0	31,0
Premiegarantie werkgever	0,0	0,0	0,3	1,8	1,1
Eigen bijdrage werknemers	3,5	3,5	5,0	5,0	5,0
Pensioenpremie in % van het pensioengevend salaris					
	26,5	26,4	27,7	28,7	27,5
Indexatie					
Indexatiepercentage ten laste van bestemmingsreserve	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Indexatiepercentage ten laste van het fonds	6,18	0,00	0,00	0,45	0,20
Kosten					
Pensioenbeheerkosten per deelnemer/gepensioneerde in euro's	220	249	230	238	233
Vermogensbeheerkosten (incl transactiekosten) in % *	0,46	0,51	0,48	0,47	0,39
Transactiekosten vermogensbeheer in % *	0,11	0,10	0,19	0,15	0,09
Vermogensbeheerkosten (excl transactiekosten) in % *	0,35	0,41	0,29	0,32	0,30

1) tot en met 2020: maximaal 36% van de pensioengrondslag
* van het gemiddelde belegd vermogen

Vermogen, voorziening*Toelichting*

De technische voorzieningen zijn in 2022 fors gedaald. Dit was vooral een gevolg van de gestegen rente. Het vermogen is in 2022 ook gedaald. Dit komt met name door het negatieve beleggingsrendement en een negatief resultaat van de afdekking van het renterisico.

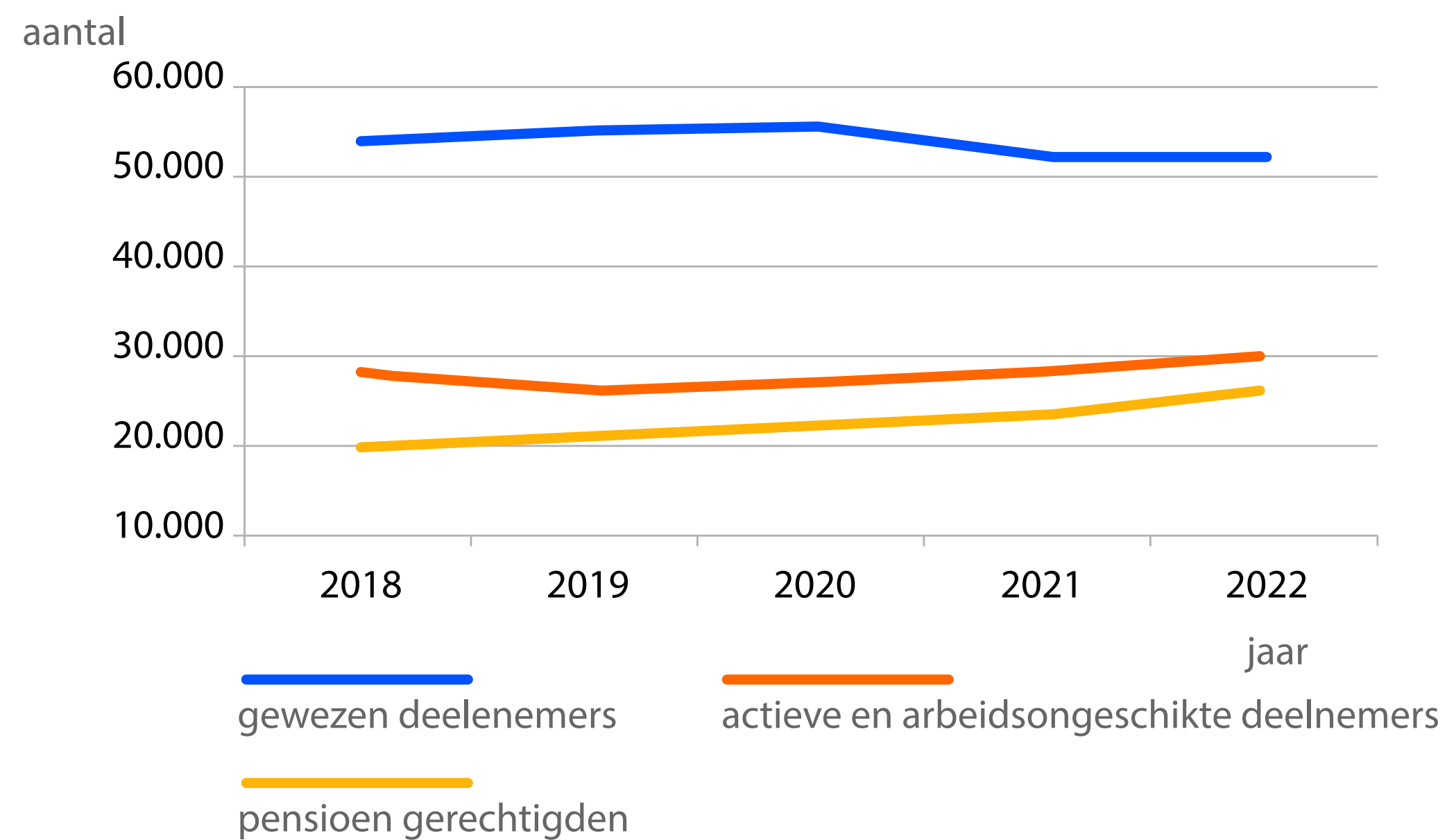
De ontwikkeling van het vermogen, de voorziening en de dekkinggraad wordt nader toegelicht in het hoofdstuk *Onze financiële positie*.

Dekkinggraad*Toelichting*

De beleidsdekkinggraad is in 2022 gestegen. Dit kwam vooral door de stijging van de actuele dekkinggraden in de eerste helft van 2022. De vereiste dekkinggraad is in 2022 gestegen. Dit kwam vooral doordat, binnen het dynamisch beleggingsbeleid van het fonds, het zakelijke waardenrisico is toegenomen en doordat het renterisico is toegenomen door de gestegen rente. Hierdoor zijn hogere buffers nodig.

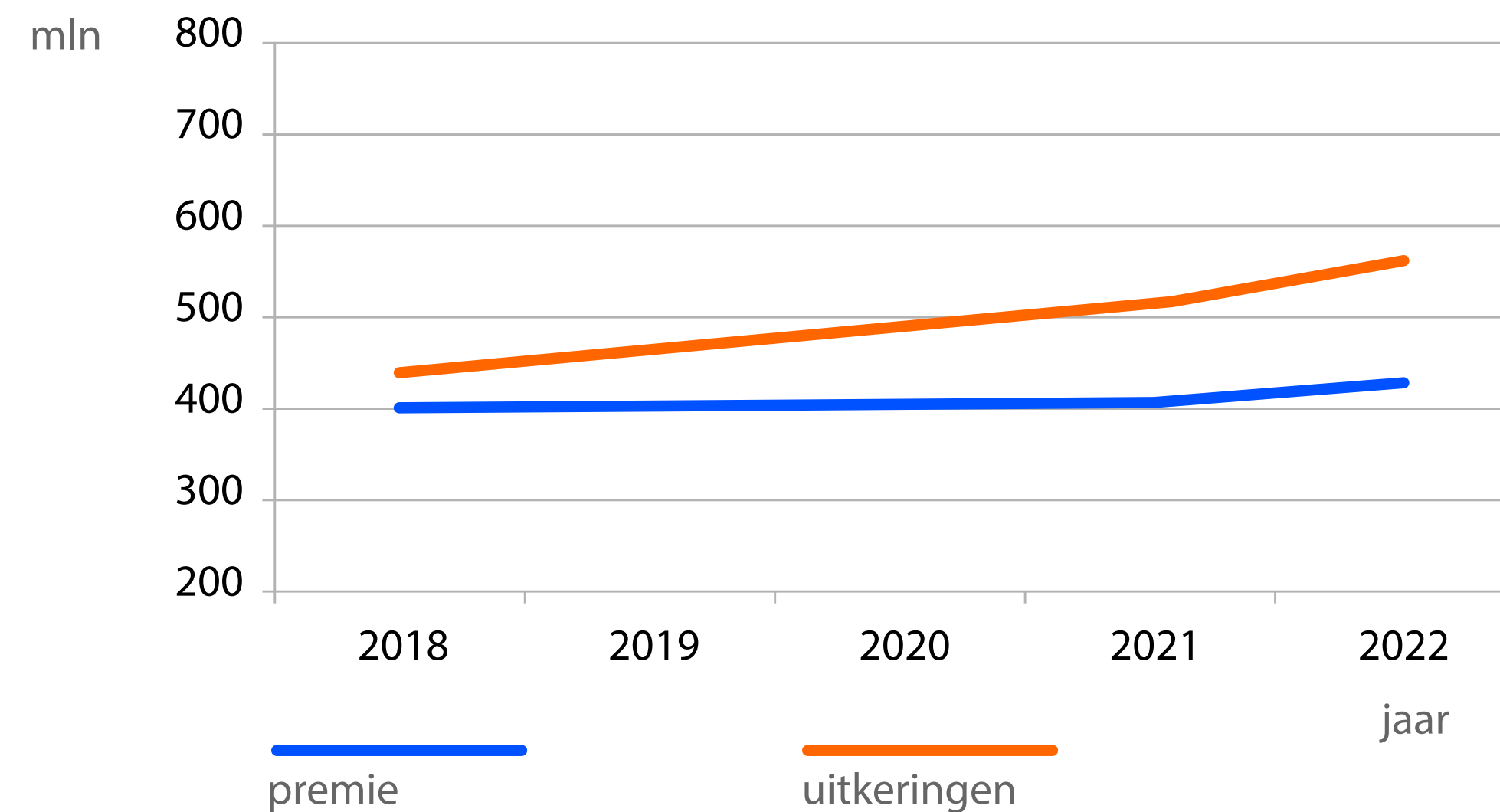
Aantallen

Toelichting

Het totaal aantal deelnemers is in 2022 gestegen. Binnen alle categorieën was sprake van een stijging van het aantal deelnemers.

Premie en uitkeringen

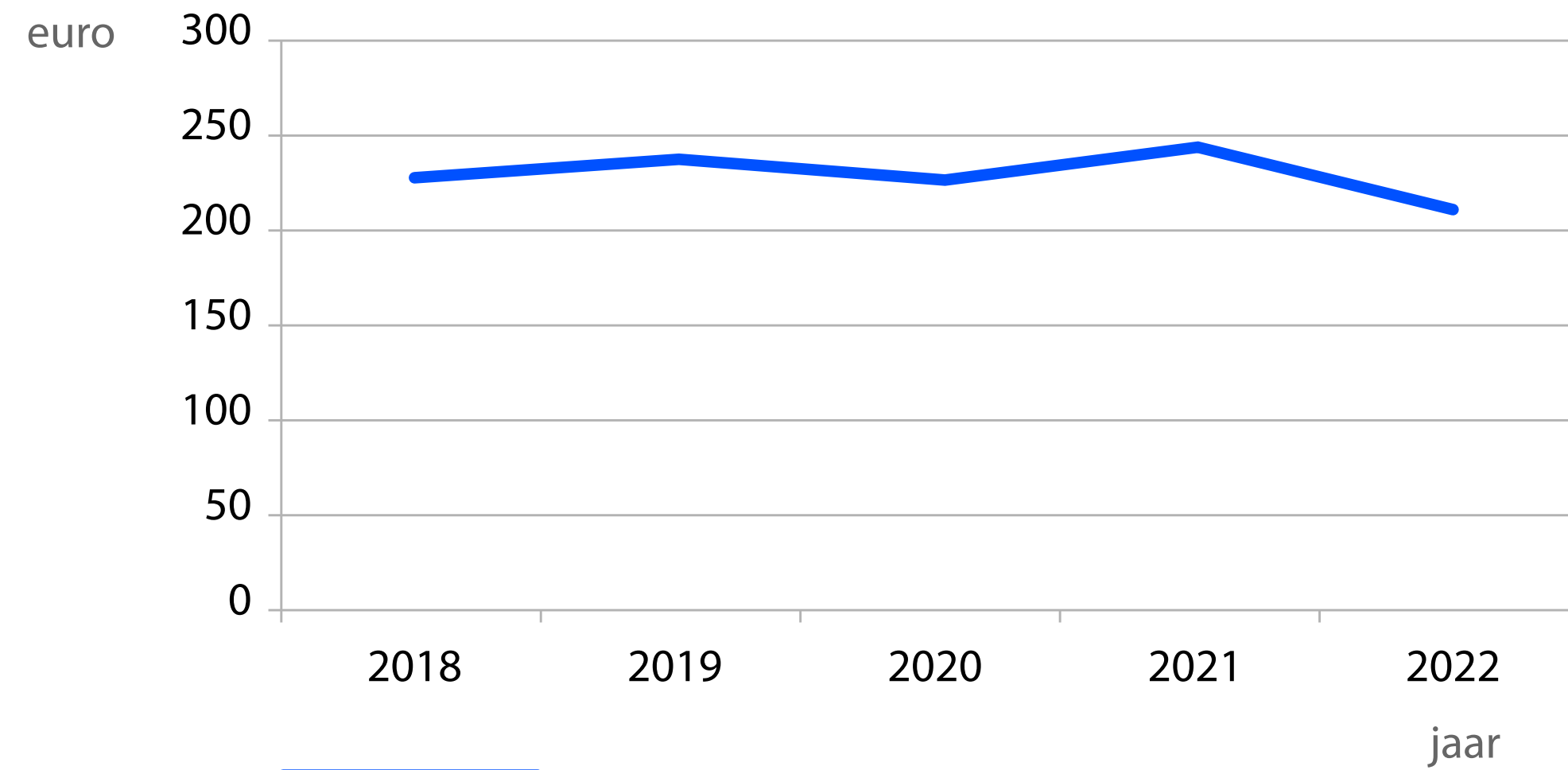
Toelichting

De premiebaten zijn in 2022 gestegen. Dit kwam door een stijging van de totale pensioengrondslag. De totale uitkeringen stegen in 2022 verder. Dit kwam hoofdzakelijk door de toename van het aantal pensioengerechtigden.

De aantallen, premies en uitkeringen zijn opgenomen in de tabel met *kerncijfers*.

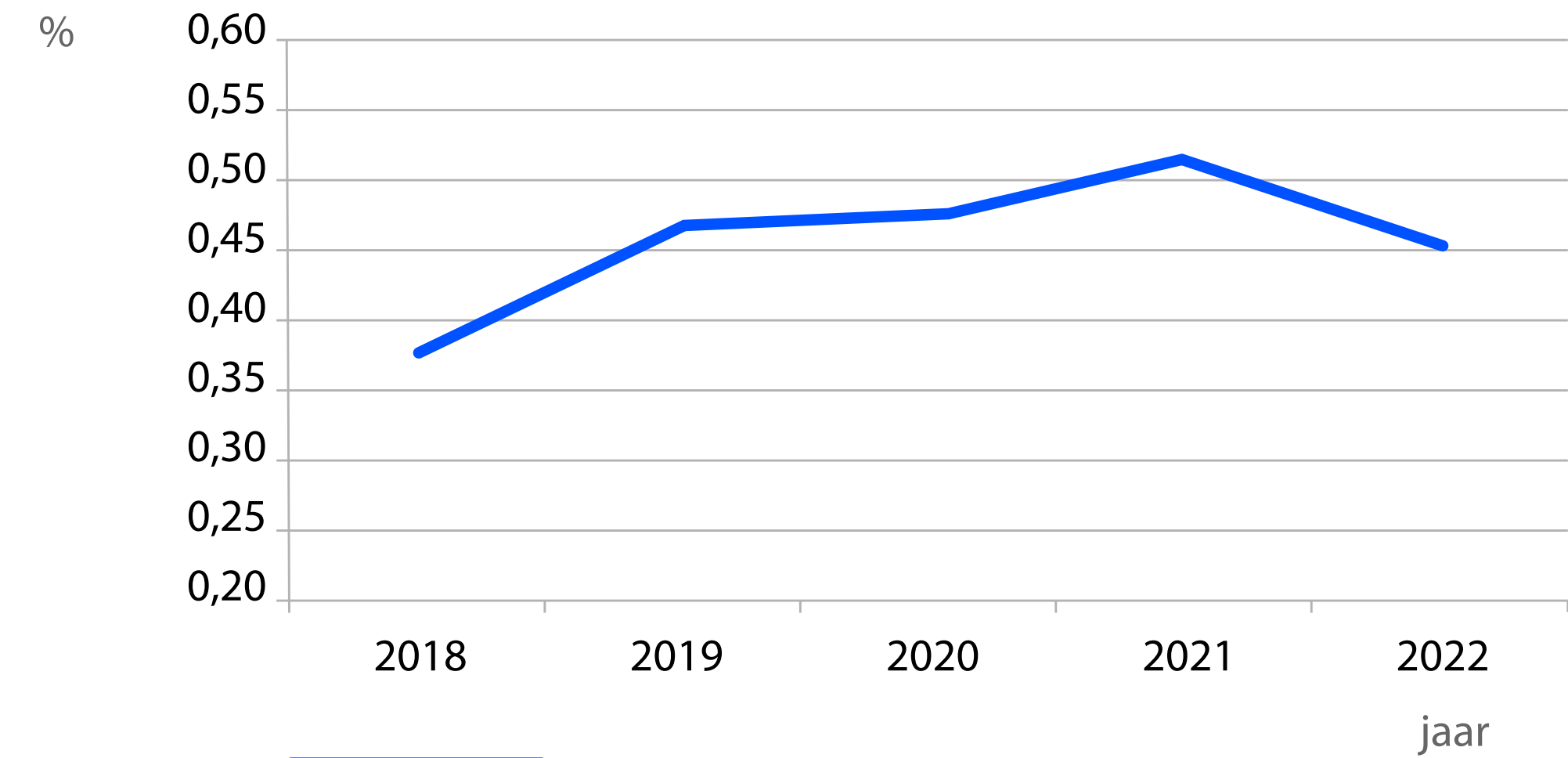

Pensioenbeheerkosten

pensioenbeheerkosten per deelnemer in euro's

Vermogensbeheerkosten

vermogensbeheerkosten in % belegd vermogen

De pensioenbeheerkosten en de vermogensbeheerkosten worden toegelicht in het hoofdstuk *Uitvoeringskosten*.

Bestuursverslag

Bestuur en organisatie

U leest hoe de organisatie van het Rabobank Pensioenfonds eruitziet.

We werken met een omgekeerd gemengd bestuursmodel

Als pensioenfonds werken we onafhankelijk van onze aangesloten ondernemingen. Ons bestuur heeft zowel uitvoerend bestuurders (UB) als niet-uitvoerend bestuurders (NUB). Het omgekeerd gemengd bestuursmodel houdt in dat de NUB worden voorgedragen door de achterban, de UB worden door de NUB benoemd. Ons bestuur staat onder leiding van een onafhankelijk voorzitter.

Het totale bestuur bepaalt het beleid van het pensioenfonds

Alle bestuurders samen noemen we het Algemeen Bestuur, of kortweg: het bestuur. Het bestuur bepaalt het beleid van het pensioenfonds in algemene bestuursvergaderingen. Bij het vaststellen van het beleid weegt het bestuur alle belangen evenwichtig af. Vervolgens zijn de UB verantwoordelijk voor de uitvoering van dit vastgestelde beleid. Zij zorgen voor de dagelijkse gang van zaken binnen het pensioenfonds. De NUB houden toezicht op de uitvoering van het beleid. Het verslag van de NUB over het intern toezicht in 2022 is te lezen vanaf pagina 82. De onafhankelijk voorzitter ziet toe op het goed en onafhankelijk functioneren van het intern toezicht en het goed functioneren van het bestuur als geheel.

Het bestuur bestond op 31 december 2022 uit 11 leden

Dit is de verdeling binnen het bestuur:

- 3 bestuursleden namens de werkgever
- 2 bestuursleden namens de actieve deelnemers
- 2 bestuursleden namens de pensioengerechtigden
- 3 onafhankelijke UB
- 1 onafhankelijk voorzitter

De onafhankelijk voorzitter en de bestuursleden voorgedragen door de werkgever en door het VO (namens deelnemers en pensioengerechtigden) vormen samen de NUB. Er is sinds 2021 een vacature voor een bestuurslid voor te dragen door het VO namens de actieve deelnemers. In 2023 verwachten we deze positie weer in te vullen.

De UB zijn in dienst van de Rabobank. Toch kunnen zij hun werk onafhankelijk doen. Hun onafhankelijkheid van de Rabobank is geborgd door een overeenkomst tussen de Rabobank en het pensioenfonds.

Het bestuur evalueerde het eigen functioneren dit jaar met een externe partij

Het bestuur evalueert op verschillende momenten in het jaar het bestuurlijk functioneren en de werking van het bestuursmodel. In 2022 vond er in december een evaluatie plaats waarbij een externe partij ons observeerde. Als voorbereiding op de evaluatie heeft de voorzitter met elke individuele bestuurder een gesprek gevoerd. De rode draad uit die gesprekken vormde vervolgens de basis tijdens de evaluatie. Samen kijken we in 2023 hoe wij weer de volgende stappen kunnen zetten als bestuur.

Tijdens die sessie is geconcludeerd dat de stappen die in 2021 zijn ingezet, zich uitbetaalden in 2022. Er is meer ruimte en tijd gekomen om goede inhoudelijke discussies te voeren over strategische onderwerpen, zoals de strategische focusthema's. Zo heeft het bestuur gewerkt met klankbordgroepen en kortere, tussentijdse, vergaderingen. Het bestuur blijft dan ook doorgaan op deze voet. Het bestuur vindt daarnaast de kwaliteit van de voorbereiding op besluiten op punten is verbeterd en heeft aangegeven waar het nog beter kan. Een belangrijk aandachtspunt voor het bestuur is om ook in 2023 voldoende focus en prioriteit te hebben voor strategische onderwerpen. Het fonds heeft een reguliere cyclus van strategische en kaderstellende onderwerpen zoals indexatie en de evaluatie van onze risico's. Daarnaast werkt het bestuur ook in 2023 weer met strategische focusthema's. Deze kunt u lezen in het hoofdstuk [Vooruitblik 2023](#)

Bestuursleden	Functie	Namens	Aftredend per	Aangetreden per
Theo Camps (1955)	voorzitter	onafhankelijk	30-6-2025	15-6-2017
Leontine Treur (1973)	niet-uitvoerend bestuurder	deelnemers	30-6-2025	19-8-2021
Bas van Zanden (1985)	niet-uitvoerend bestuurder	deelnemers	30-6-2024	2-7-2020
Vacature	niet-uitvoerend bestuurder	deelnemers	n.v.t.	n.v.t.
Antoon de Hoon (1948)	niet-uitvoerend bestuurder	pensioengerechtigden	30-6-2023	7-1-2015
Marjolein Sol (1963)	niet-uitvoerend bestuurder	pensioengerechtigden	31-3-2023	01-04-2022
Nicole Beuken (1959)	niet-uitvoerend bestuurder	werkgever	30-6-2026	1-10-2018
Saskia van Kimmenaede-Leider (1972)	niet-uitvoerend bestuurder	werkgever	30-6-2026	1-10-2021
Joop Winterink (1955)	niet-uitvoerend bestuurder	werkgever	30-6-2023	1-10-2015
Karin Merkus (1971)	uitvoerend bestuurder	onafhankelijk	31-12-2022	1-1-2020
Sandra Schellekens (1973)	uitvoerend bestuurder	onafhankelijk	30-06-2025	21-4-2021
Martin Mos (1963)	uitvoerend bestuurder	onafhankelijk	30-06-2026	1-1-2022

- Voor de heren De Hoon en Winterink loopt een herbenoemingsproces
- Marjolein Sol is vanaf 1 april 2022 benoemd als niet-uitvoerend bestuurder. Zij heeft echter aangegeven haar termijn niet vol te willen maken en treedt per 1 april 2023 af. Het bestuur gaat op zoek naar geschikte opvolging.
- Nicole Beuken en Saskia van Kimmenaede-Leider zijn per 1 juli 2022 herbenoemd als niet-uitvoerend bestuurder

- Op 31 december 2022 trad Karin Merkus af als uitvoerend bestuurder. Na goedkeuring door DNB is per 2 maart 2023 Jack Jonk benoemd tot uitvoerend bestuurder met de portefeuille vermogensbeheer.

Gedetailleerde informatie over de nevenfuncties van onze bestuursleden vindt u op rabobankpensioenfondsen.nl/ons-pensioenfondsen/ons-bestuur

Ook in 2022 was er aandacht voor permanente educatie

Het bestuur als geheel en ieder bestuurslid afzonderlijk moeten over de juiste kennis en vaardigheden beschikken. In het geschiktheidsbeleid staan de eisen die het pensioenfonds hieraan stelt. Dit geschiktheidsbeleid evalueren wij in 2023. Wij blijven permanente educatie erg belangrijk vinden. Bestuurders bezoeken dan ook bijeenkomsten en seminars van toezichthouders en van externe partijen.

Het bestuur organiseert elk jaar minimaal 2 studiedagen waarop externe sprekers worden uitgenodigd. Deze studiedagen zijn bedoeld om extra verdieping te zoeken op belangrijke beleidsonderwerpen. Een overzicht van wat er in 2022 op het programma stond aan gezamenlijke educatie:

- Op de studiedag in juni 2022 is er aandacht besteed aan de maatschappelijke bijdrage van onze beleggingen. Een belangrijk onderdeel hierin was het doorleven van de uitkomsten van het onderzoek onder deelnemers over maatschappelijk verantwoord beleggen. Daarnaast hebben we met onze adviseurs besproken hoe andere fondsen omgaan met fossiele beleggingen om ons eigen standpunt te verrijken. Maar ook of, en hoe we in dialoog blijven met de bedrijven waarin we beleggen. Het tweede onderwerp van deze studiedag was het nieuwe pensioenstelsel en de nieuwe pensioenregeling. We hebben gekeken welke keuzebegeleiding we aan deelnemers kunnen geven. Ook stond het onderwerp 'nieuw financieel toetsingskader' met de voor- en nadelen op de agenda. Uiteindelijk hebben we afgesloten door met elkaar naar het opdrachtaanvaardingsproces voor de nieuwe pensioenregeling te kijken dat daarna ging starten.

Het bestuur streeft naar een bestuurssamenstelling waarbij vrouwen ongeveer de helft van het aantal bestuurszetels bekleden.

- De studiedag in november 2022 stond in het teken van het strategietraject (zie hoofdstuk [Vooruitblik 2023](#)). We bespraken daarnaast welke mogelijkheden we hebben met ons beleggingsbeleid tot en na de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel.

Het bestuur voldeed in 2022 aan de diversiteitseisen van de Code Pensioenfondsen

In de Code Pensioenfondsen staat de eis dat er minimaal 1 vrouw en 1 man lid zijn van het bestuur én van het Verantwoordingsorgaan (VO). Eind 2022 bestond het bestuur uit 6 vrouwen en 5 mannen. Een andere eis in de Code Pensioenfondsen is dat er zowel mensen van boven als van onder de 40 jaar in het bestuur én het VO deelnemen. Ons bestuur had 1 bestuurslid dat jonger was dan 40 jaar in 2022.

Het bestuur streeft naar een bestuurssamenstelling waarbij vrouwen ongeveer de helft van het aantal bestuurszetels bekleden.

Het bestuur heeft ervoor gekozen om ambitieuzer te zijn dan de Code (norm 33). Het bestuur wil meer 'jongeren' laten toetreden tot het bestuur dan de Code minimaal vereist. Het bestuur streeft naar 2 bestuurders van onder de 40 jaar in plaats van 1. Dit streven hebben we niet gehaald in 2022. Daarnaast streeft het bestuur naar een bestuurssamenstelling waarbij vrouwen

Het bestuur heeft een stappenplan opgesteld om ook in de toekomst te voorzien in voldoende geschikte kandidaten voor een bestuursfunctie.

ongeveer de helft van het aantal bestuurszetels bekleden. Gedurende 2022 hebben we dit doel bereikt: 6 van de 11 bestuurders zijn vrouw. Hoewel diversiteit een belangrijk streven is, kijken we bij de selectie van nieuwe bestuurders breder naar alle geschiktheidseisen en complementariteit. Diversiteit gaat namelijk over meer dan leeftijd en geslacht. Het bestuur kijkt ook naar opleiding, werkervaring en competenties. Het bestuur heeft een stappenplan opgesteld om ook in de toekomst te voorzien in voldoende geschikte kandidaten voor een bestuursfunctie.

Het bestuur heeft een aantal commissies ingericht

Hieronder leest u een korte toelichting bij de verschillende commissies.

Auditcommissie (AC)

De AC is een commissie die is ingesteld door de NUB. Het reglement is in 2022 aangescherpt. Deze commissie houdt toezicht op de risicobeheersing, het beleggingsbeleid en de financiële informatieverstopping door het pensioenfonds. Daarnaast adviseert de commissie het NUB in ieder geval over een viertal onderwerpen. Dit zijn het jaarlijkse interne toezichtplan en het risicobeheersingsplan. Maar ook hoe wij ons proces om te komen tot een beleggingsbeleid inrichten. Tenslotte adviseert de AC over het proces

van onze financiële verslaglegging en of we op dit gebied aan alle wettelijke eisen voldoen.

Beleggings- en Balansbeheercommissie (BBC)

De BBC geeft het bestuur adviezen over beleidsmatige vraagstukken op het gebied van vermogensbeheer. De UB die verantwoordelijk is voor vermogensbeheer is voorzitter van de BBC.

Commissie Klachten en Bezwaarschriften (CKB)

De CKB behandelt geschillen tussen deelnemers (of andere belanghebbenden) en het pensioenfonds. De CKB vergadert in het kader van specifieke casussen of als dat om een andere reden gewenst is.

Remuneratiecommissie (RC)

De RC is ingesteld door het Algemeen Bestuur. In 2022 is het reglement voor de RC vernieuwd. De RC geeft de NUB advies. Dit advies aan de NUB gaat over twee onderwerpen. Ten eerste over profielschetsen voor bestuursleden. Ten tweede adviseert de RC over het beloningsbeleid en te vergoeden reis- en verblijfskosten van het Algemeen Bestuur en het VO.

Het Verantwoordingsorgaan (VO) vertegenwoordigt de pensioengerechtigden en actieve deelnemers

Het VO bestaat statutair uit 15 leden: 7 vertegenwoordigers namens de pensioengerechtigden en 8 vertegenwoordigers namens de actieve deelnemers. Het bestuur benoemt de leden van het VO na een sollicitatieronde en eventuele verkiezing onder pensioengerechtigden en actieve deelnemers. Het VO heeft in 2022 verkiezingen gehouden. Per 1 juli 2022 is het vernieuwde VO van start gegaan met 6 nieuwe leden.

Het VO heeft rechten van advies en rechten van goedkeuring

Het VO heeft het recht advies uit te brengen aan het bestuur over onderwerpen die in de Pensioenwet zijn vastgelegd. Daarnaast heeft het VO een aantal goedkeuringsrechten dat in de statuten is vastgelegd. Het bestuur van ons pensioenfonds legt verantwoording af aan het VO over het beleid en de uitvoering daarvan. De NUB legt verantwoording af aan het VO over het toezicht dat zij hebben gehouden. Jaarlijks geeft het VO een oordeel over het door het bestuur gevoerde beleid. Het oordeel van het VO is onderdeel van dit jaarverslag (pagina 87).

Het VO voldeed in 2022 aan de diversiteitseisen van de Code Pensioenfonds

De diversiteitseisen gaan over de man-vrouwverhouding en de vertegenwoordiging van de verschillende leeftijdscategorieën. Op 31 december 2022 had het VO 4 vrouwelijke leden en 3 leden die jonger waren dan 40 jaar.

Het bestuursbureau ondersteunt het bestuur en de overige organen van het pensioenfonds

De specialisten van het bestuursbureau geven ondersteuning bij de voorbereiding van beleid en bestuurlijke dossiers. Het bestuursbureau ondersteunt ook bij de monitoring van onze uitbestedingspartijen op de uitvoering van de pensioenregeling, vermogensbeheer, onze communicatie en het risicomanagement. De voorzitter van het uitvoerend bestuur geeft leiding aan het bestuursbureau. De uitvoerend bestuurder pensioenbeheer en de uitvoerend bestuurder vermogensbeheer sturen functioneel hun eigen teams aan.

Binnen de organisatiestructuur is er een aantal sleutelfuncties

Het bestuur heeft de sleutelfuncties ingevoerd naar aanleiding van eerdere wijzigingen in de Pensioenwet op grond van de Europese Richtlijn IORP II (van kracht sinds 13 januari 2019). De sleutelfuncties bestaan uit de actuariële functie, de interne auditfunctie en de risicobeheerfunctie. Het bestuur heeft deze als volgt belegd:

- Willem Eikelboom (Towers Watson Netherlands B.V) is sinds 1 januari 2022 houder van de actuariële functie en voert deze ook uit. Towers Watson Netherlands B.V. zorgt ook voor de actuariële certificering van het pensioenfonds. Deze partij brengt verslag uit aan het bestuur over de controle van de berekeningen van de pensioenverplichtingen, de actuariële analyse van de resultaten en de beoordeling van de financiële positie van het pensioenfonds.

Het beloningsbeleid is passend bij de omvang en organisatie van het pensioenfonds.

- Het houderschap van de interne auditfunctie ligt bij Jan Herder (Herder Interim Services). Via een urencontract is deze deskundige aan het pensioenfonds verbonden. BDO Risk Advisory Services (BDO) voert de interne auditfunctie uit.
- Het houderschap van de risicobeheerfunctie ligt bij Peter de Groot (Advieshuis.org). Ook deze deskundige is via een urencontract aan het pensioenfonds verbonden. Een tweedelijns risicomanager vanuit Sprenkels & Verschuren B.V. is gedetacheerd bij het bestuursbureau om de risicobeheerfunctie uit te voeren.

De sleutelfunctiehouders van de actuariële functie, de interne auditfunctie en de risicobeheerfunctie rapporteren eventuele materiële bevindingen aan het bestuur. Ook doen zij aanbevelingen op het gebied dat onder hun verantwoordelijkheid valt aan het bestuur.

Ook de compliance en privacy officer speelt een belangrijke rol

Het bestuur heeft de compliance en privacy functies binnen het bestuursbureau belegd. Deze rollen, en die van fondsjurist, worden vervuld door Mireille van der Wal. Zij is vanuit Sprenkels & Verschuren B.V. bij het bestuursbureau gedetacheerd. Dit houden de compliance en privacy functies in:

- De compliance officer van het pensioenfonds houdt toezicht op de implementatie en naleving van wet- en regelgeving. Zij rapporteert hierover en over de uitvragen van de toezichthouders. Deze rapportage vindt elk kwartaal plaats aan het bestuur.

- De compliance officer houdt ook toezicht op belangrijke interne richtlijnen, zoals de naleving en uitvoering van de richtlijnen uit de gedragscode. De compliance officer rapporteert periodiek haar bevindingen aan de onafhankelijk voorzitter van het pensioenfonds.
- De privacy officer ziet toe op de naleving van de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) en maakt deze aantoonbaar. De privacy officer rapporteert periodiek aan de onafhankelijk voorzitter van het pensioenfonds.

In het hoofdstuk [Risicomanagement en compliance](#) kunt u meer te lezen over de activiteiten op het gebied van compliance en privacy in 2022.

We hebben de uitvoering van de pensioenregeling uitbesteed

Verschillende gespecialiseerde uitbestedingspartijen voeren de pensioenregeling voor ons uit. De uitbestede processen zijn de pensioenadministratie, financiële administratie, beleggingen, balansbeheer en vastgoedbeheer.

U leest hier meer over in het hoofdstuk [Uitbestedingspartijen](#).

Ernst & Young Accountants LLP is de controlerend accountant van het pensioenfonds

Op basis van de controle van de jaarrekening verstrekt de accountant een controleverklaring. De accountant rapporteert over zijn bevindingen aan het bestuur aan de hand van een accountantsverslag.

Het pensioenfonds heeft ook te maken met externe toezichthouders. De belangrijkste toezichthouders voor het pensioenfonds zijn De Nederlandsche Bank (DNB), de Autoriteit Financiële Markten (AFM) en de Autoriteit Persoonsgegevens (AP). Hieronder vatten we een aantal belangrijke bevindingen en gesprekken uit 2022 samen.

DNB

- Eind 2022 ontvingen we van DNB bericht dat zij tevreden zijn met de opvolging van de verbeterpunten uit een onderzoek uit 2021 naar de datakwaliteit. Het laatste verbeterpunt ronden we in 2023 af. In 2022 hebben wij voldaan aan alle formele verzoeken en onderzoeken van DNB. Daar zijn geen nieuwe aandachtspunten uit voort gekomen.
- In 2022 sprak het bestuur met DNB over het proces en de besluitvorming rondom de nieuwe pensioenregeling. Naast een aantal verplichte documenten die we hebben gedeeld met DNB hebben we ook enkele gesprekken gevoerd. We vinden het belangrijk om DNB op de hoogte te houden.

- In 2022 heeft DNB het pensioenfonds geen boetes opgelegd. Ook heeft DNB geen aanwijzingen gegeven, geen bewindvoerder aangesteld of bevoegdheidsuitoefening van organen van het pensioenfonds gebonden aan toestemming.

AFM

- AFM controleert of pensioenfondsen de wettelijk verplichte informatie verstrekken aan deelnemers. In 2022 heeft het fonds 3 keer op een informatieverzoek tijdig aan de AFM gereageerd. 2 Verzoeken waren informeel. Eén ging over de inrichting van onze pensioenregeling, dit geeft de AFM inzicht in de risico's die onze deelnemers mogelijk lopen bij het maken van keuzes. Het andere informa-

tieverzoek ging over de vraag of wij gebruik hadden gemaakt van een tijdelijke versoepeling om indexatie te verlenen. Wij hebben hier in 2022 geen gebruik van gemaakt. Tenslotte heeft AFM informatie opgevraagd hoe wij voldoen aan de verplichtingen uit de SFDR wetgeving. Met deze wetgeving wordt beoogd meer inzicht te geven in de risico's en effecten van klimaatverandering. Een voorbeeld daarvan vindt u in de bijlage.

AP

- De AP houdt toezicht op de naleving van de wettelijke regels voor bescherming van de persoonsgegevens. In 2022 is namens ons fonds twee keer een melding gedaan bij de AP.

Leden VO	Functie	Namens
Armand Lagerweij (1960)	Voorzitter (tot 01-07-2023)	Deelnemers
Albert Beckers (1957)		Pensioengerechtigden
Co de Bondt (1950)	Secretaris	Pensioengerechtigden
Sandra Gerth-Lunenburg (1976)	(Voorzitter vanaf 01-07-2023)	Deelnemers
Erik-Jan van Harn (1993)		Deelnemers
Peter Heemes (1983)		Deelnemers
André de Meij (1953)		Pensioengerechtigden
Gerrit Meulenbrugge (1955)	Vice-voorzitter	Pensioengerechtigden
Bart Reissenweber (1969)		Deelnemers
Hans Lamoen (1964)		Pensioengerechtigden
Elisabeth Noot-van den Heuvel (1957)		Pensioengerechtigden
Jos Borsboom (1955)		Pensioengerechtigden
Simone de Bruijn (1969)		Deelnemers
Ronald Edel (1973)		Deelnemers
Elise van Trigt (1991)		Deelnemers

Ons beloningsbeleid is hetzelfde gebleven in 2022

De NUB hebben het beloningsbeleid opgesteld. Dit beloningsbeleid geldt voor de leden van het bestuur, het VO en alle door het bestuur aangewezen derden. De UB en de medewerkers van het bestuursbureau zijn in dienst van Rabobank. Zij volgen daarom de beloningsstructuur van de Rabobank.

Het beloningsbeleid komt overeen met de doelstelling van het pensioenfonds

Het beloningsbeleid is passend bij de omvang en organisatie van het pensioenfonds. Ook sluit het aan bij de aard en reputatie van de Rabobank waarvoor het pensioenfonds de pensioenregelingen uitvoert. De beloning staat in redelijke verhouding tot de gedragen verantwoordelijkheid, de aan de functie gestelde (geschiktheids)eisen en het tijdsbeslag. Beloningen staan los van de financiële resultaten van het pensioenfonds. De hoogte van de beloningen is zodanig dat deze een kritische opstelling van de betrokkenen niet in de weg staat. Het beloningsbeleid van uitbestedingspartijen mag niet aanmoedigen om meer risico's te nemen dan voor het pensioenfonds aanvaardbaar is.

Dit waren de vergoedingen in 2022:

- De vergoeding voor de NUB was 30.000 per jaar.
- De vergoeding voor de onafhankelijk voorzitter was 90.000 per jaar.
- De vergoeding voor de leden van het VO was 2.500 per jaar.

De statuten van pensioenfonds zijn aangepast in 2022

In 2021 is een strategisch traject gestart om onze governance te versterken. Het aanpassen van onze statuten was daar een onderdeel van. Gedurende 2022 is in nauw overleg met ons VO en de Rabobank gewerkt aan deze aanpassing. We zijn daarbij ondersteund door verschillende juridische adviseurs. Na een positief advies van de Rabobank en ons VO zijn deze nieuwe statuten door de notaris vastgelegd op 29 juni 2022. De nieuwe statuten zijn te vinden op [rabobankpensioenfonds.nl](https://www.rabobankpensioenfonds.nl)

De OOB-status betekent dat we aan strengere eisen moeten voldoen als het gaat om de kwaliteitsbeheersing. Ook gelden er strengere eisen voor de onafhankelijkheid van de accountant bij de controle van de jaarrekening. Wij voldoen aan deze eisen.

Een nieuw pensioenreglement Rabobank 2023 is opgesteld.

De inhoud van de pensioenregeling die we in het merendeel van 2022 uitvoerden ligt vast in het Pensioenreglement Rabobank 2014 (PR2014). Het bestuur heeft per 1 januari 2022 een aantal kleine wijzigingen doorgevoerd in PR2014. Dit betreft de jaarlijkse aanpassing van wettelijke en fondsparameters en van flexibiliseringsfactoren.

Omdat we per 31 december 2022 een nieuwe pensioenregeling uitvoeren is het pensioenreglement vernieuwd. Hierover is ook meer te lezen in het hoofdstuk Focusthema: PR2023. De nieuwe regeling ligt nu vast in het Pensioenreglement Rabobank 2023 (PR2023). De volledige reglementen zijn te downloaden op rabobankpensioenfonds.nl/downloads.

Het pensioenfonds voldoet aan de eisen voor een organisatie van openbaar belang (OOB) en de registratieplicht in het UBO-register

Grote pensioenfondsen zoals het Rabobank Pensioenfonds zijn met ingang van 1 januari 2020 een organisatie van openbaar belang (OOB). Dat blijkt uit een wettelijk besluit uit 2019. De OOB-status betekent dat we aan strengere eisen moeten voldoen als het gaat om de kwaliteitsbeheersing. Ook gelden er strengere eisen voor de onafhankelijkheid van de accountant bij de controle van de jaarrekening. Wij voldoen aan deze eisen.

Ook hebben we in 2022 tijdig voldaan aan de registratieplicht voor stichtingen in een speciaal register. In de registers staat per organisatie wie de 'ultimate beneficial owner' (UBO) is. Dit kan een eigenaar zijn, een belanghebbende, of zoals bij het pensioenfonds: onze bestuursleden. De overheid gebruikt de registers om criminaliteit op te sporen. Ook helpen deze registers fraude en witwassen te voorkomen. Het UBO-register is niet openbaar en wordt door de Kamer van Koophandel beheerd.

Uitbestedingspartijen

Net als andere pensioenfondsen besteden we bepaalde activiteiten uit. Andere partijen zijn hierin gespecialiseerd en voeren deze activiteiten uit voor meerdere opdrachtgevers. De activiteiten die we uitbesteden hebben vooral te maken met vermogensbeheer en de pensioenadministratie. Door met deze specialisten samen te werken zorgen we voor effectieve en efficiënte processen. Hiermee realiseren we een betere prijs-kwaliteitsverhouding voor onze deelnemers. In dit hoofdstuk leest u meer over onze samenwerkingen met uitbestedingspartijen.

We vinden het belangrijk om grip te hebben op de uitbestede activiteiten

Daarom hebben we een uitbestedingsbeleid. Daarin stellen we eisen aan onze uitbestedingspartijen. Deze eisen gaan over een beheerste en integere bedrijfsvoering van die partijen. Ook staan in het uitbestedingsbeleid de criteria voor de selectie van nieuwe uitbestedingspartijen. In 2023 ronden we de evaluatie van ons huidige beleid af en willen we een nieuw beleid vaststellen.

Ons bestuur blijft altijd eindverantwoordelijk voor de uitbestede werkzaamheden

Daarom hebben we met de uitbestedingspartijen duidelijke afspraken gemaakt over de kwaliteit van de dienstverlening. Deze afspraken hebben we contractueel vastgelegd. Dit geldt ook voor de afspraken over onderuitbesteding door uitbestedingspartijen.

We houden in de gaten of de uitbestedingspartijen zich aan de afspraken houden

De uitbestedingspartijen sturen ons hiervoor regelmatig rapportages op. Daarin gaan ze in op de operationele werkzaamheden en de risico's die daarbij horen. En de mate waarin zij onze doelstellingen weten te realiseren.

Met elke uitbestedingspartij bespreken we regelmatig de gang van zaken

Elk jaar evalueren we de contractuele afspraken die we met hen hebben. Mede dankzij deze tussentijdse en jaarlijkse evaluaties kunnen we de afspraken met onze uitbestedingspartijen voortdurend aanscherpen en processen verbeteren. We hebben vastgesteld dat in 2022 de dienstverlening van de hier genoemde uitbestedingspartijen voldeed aan de overeenkomsten die we met ze afgesloten hadden.

Onze uitbestedingspartijen moeten altijd hun bedrijfsprocessen op orde hebben

Dat zien we als een basisvoorwaarde om de kwaliteit van de dienstverlening hoog te houden. We controleren de kwaliteit via rapportages die de partijen inleveren:

- een ISAE 3402-rapportage
- eventueel een aanvullende ISAE 3000-rapportage

De ISAE 3402 rapportage gaat over de processen die belangrijk zijn voor onze financiële verantwoording. Soms geeft de ISAE 3402-rapportage niet genoeg informatie. In die gevallen vragen we ook om de ISAE 3000-rapportage. Deze rapportages gaan over andere onderwerpen zoals informatiebeveiliging, privacy en fraude.

Deze uitbestedingspartijen hebben wij gecontracteerd voor vermogensbeheer en pensioenuitvoering

Werkzaamheden

Pensioenadministratie en financiële administratie

Fiduciair vermogensbeheer

Operationeel vermogensbeheer

Vastgoedadvies en vastgoedbeheer

Balansmanagement

Custodian

Beleggingsadministratie aanvullende vrijwillige regeling (Flexioen)

Beleggingsadvies aanvullende vrijwillige regeling (Flexioen)

Uitbestedingspartij

- Achmea Pensioenservices NV
- Achmea Investment Management BV
- Achmea Investment Management BV
- UBS Fund Management
- Legal & General Investment Management
- PGIM Limited
- Dynamic Credit
- Robeco Institutional Asset Management BV
- Cardano Risk Management BV
- Syntrus Achmea Real Estate & Finance BV
- Cardano Risk Management BV
- The Bank of New York Mellon SA/NV, Amsterdam Branch
- ABN AMRO Pension Services BV
- Robeco Institutional Asset Management BV

**Met deze partijen hebben wij overeenkomsten voor meerdere jaren.
Zo garanderen we dat onze dienstverlening gewoon kan blijven doorgaan.**

Missie, visie en beleidsdoelstellingen

Ook in 2022 hebben we ons als bestuur ingezet om de missie en visie van het pensioenfonds waar te maken. Dat doen we in de eerste plaats voor iedereen die pensioen bij ons opbouwt, in het verleden heeft opgebouwd, of maandelijks een pensioenuitkering van ons ontvangt. En de Rabobank. Die wil als werkgever een goed pensioen voor haar medewerkers, oud-medewerkers en hun partners. In dit hoofdstuk leest u meer over onze:

- missie en visie
- strategie
- uitvoering van onze doelstellingen

Onze hoofddoelstelling hebben wij vastgelegd in onze formele fondsdocumenten:

“De statutaire doelstelling van het pensioenfonds is het verlenen, het verzekeren of doen verzekeren van pensioenen en/of andere uitkeringen in de meest ruime zin aan of ten behoeve van deelnemers, gewezen deelnemers, andere aanspraakgerechtigden en pensioengerechtigden.”

Dit betekent dat we de pensioenregeling zo goed mogelijk uitvoeren. En we beheren het opgebouwde pensioenvermogen zo passend mogelijk. Op die manier zorgen we voor een goed rendement voor een koopkrachtig pensioen.

Ook onze missie en visie hebben we vastgelegd:

“Onze missie is om de pensioenregeling van de Rabobank op een duurzame en efficiënte manier uit te voeren. En bij belangrijke beleidskeuzes die we daarbij maken de belangen van alle verschillende groepen belanghebbenden evenwichtig af te wegen.”

We willen een pensioen bieden dat klaar is voor de toekomst

Dat betekent onder andere dat we samen een aantal risico's delen. Denk bijvoorbeeld aan arbeidsongeschiktheid en overlijden. Ook kunnen we het pensioen met elkaar collectief beleggen. Waarom dat handig is? We houden zo de kosten laag. Waardoor er meer pensioen over blijft.

We zetten in op maatschappelijk verantwoord beleggen

Daarbij beheren we de beleggingen zorgvuldig tegen zo laag mogelijke kosten. En tegen acceptabele risico's.

We willen duidelijk en begrijpelijk communiceren

Dat helpt ons om onze deelnemers bewust te maken van hun financiën. We streven er dan ook naar dat deelnemers hun eigen verantwoordelijkheid nemen. We stellen deelnemers in staat om zelf de regie te voeren over hun pensioen.

In 2020 maakten we concreet welke strategische doelen horen bij onze missie en visie

We hebben ze ingedeeld onder vijf beleidsterreinen:

- pensioenbeleid
- pensioenuitvoering
- financiering en reservering
- balansbeheer
- beleggingen

Voor elk van deze terreinen formuleerden we strategische doelen. Ook in 2022 hebben we deze doelen nagestreefd. Wel hebben we eind 2022 onszelf afgevraagd of dit de doelen zijn die we naar de toekomst toe ook nog nastreven. We starten daarom een strategische focusthema in 2023 genaamd: Strategie 2030. Meer hierover is te lezen in onze [Vooruitblik 2023](#) (pagina 80)

We beheren de beleggingen zorgvuldig tegen zo laag mogelijke kosten.

De strategische doelen op de vijf beleidsterreinen zijn:

Beleidsterreinen	Strategische doelen	Beleidsterreinen	Strategische doelen
<p>Pensioenbeleid</p> <p>Pensioenuitvoering</p> <p>Financiering en reservering</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Het bestuur heeft een visie op (toekomstige) ontwikkelingen die impact kunnen hebben op onze positie en op de gevolgen daarvan. • De pensioenadministratie voldoet steeds aan de kwantitatieve en kwalitatieve eisen uit de pensioenbeheerovereenkomst. • We beheersen de risico's voor de pensioenuitvoering. Daarbij horen ook mogelijke toekomstige eisen en het beheersen van de datakwaliteit • De pensioenbeheerkosten vergelijken we elk jaar met een algemeen referentiekader. De pensioenuitvoerder licht kostenverschillen toe. • De deelnemers kennen de pensioenregeling en hun eigen pensioensituatie. Ze nemen zelf verantwoordelijkheid voor hun pensioen. Wij helpen ze om dat te doen. • Het bestuur kiest de grondslagen voor sterfte, invaliditeit en kosten zodanig dat deze een break-even resultaat opleveren. • Het bestuur stelt elk jaar de premie vast. Deze is in ieder geval gelijk aan de kostendeekkende premie. • De toegekende pensioenopbouw is elk jaar gelijk aan de mogelijke pensioenopbouw voor de vastgestelde premie • De ingegane pensioenen en de opgebouwde pensioen-aanspraken zijn waardevast. 	<p>Balansbeheer</p> <p>Beleggingen</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ten minste elke drie jaar voeren we een Asset Liability Management (ALM)-studie uit. Deze studie is de basis voor ons financiële beleid. De resultaten van de ALM-studie komen overeen met de doelstellingen van het pensioenfonds. Ook passen ze bij de risicohouding van het pensioenfonds. De risicohouding hebben we afgestemd met het verantwoordingsorgaan (VO). • Het bestuur stelt vast in hoeverre we: <ul style="list-style-type: none"> • het risicobudget inzetten; • opties wel of niet gebruiken. • We zetten het risicobudget in binnen de toegestane afwijking volgens het bestuursbesluit. Het risicobudget hebben we vastgesteld vanuit het balansrisicoraamwerk (BRR). • Het jaarlijkse nettorendement is hoger dan de vastgestelde referentiekaders. • We leven het beleid na dat het bestuur heeft vastgesteld. Daarbij moeten we ons ambitieniveau ten opzichte van andere vergelijkbare partijen nog vaststellen. • We beheersen de beleggingskosten. Daarbij houden we rekening met het rendement na kosten en risico.

Premiedekkingsgraad

Deze geeft aan in hoeverre de ontvangen pensioenpremie in een jaar voldoende is voor de financiering van de nieuwe pensioenaanspraken.

Hieronder leest u meer over de voortgang van een aantal van deze doelen:

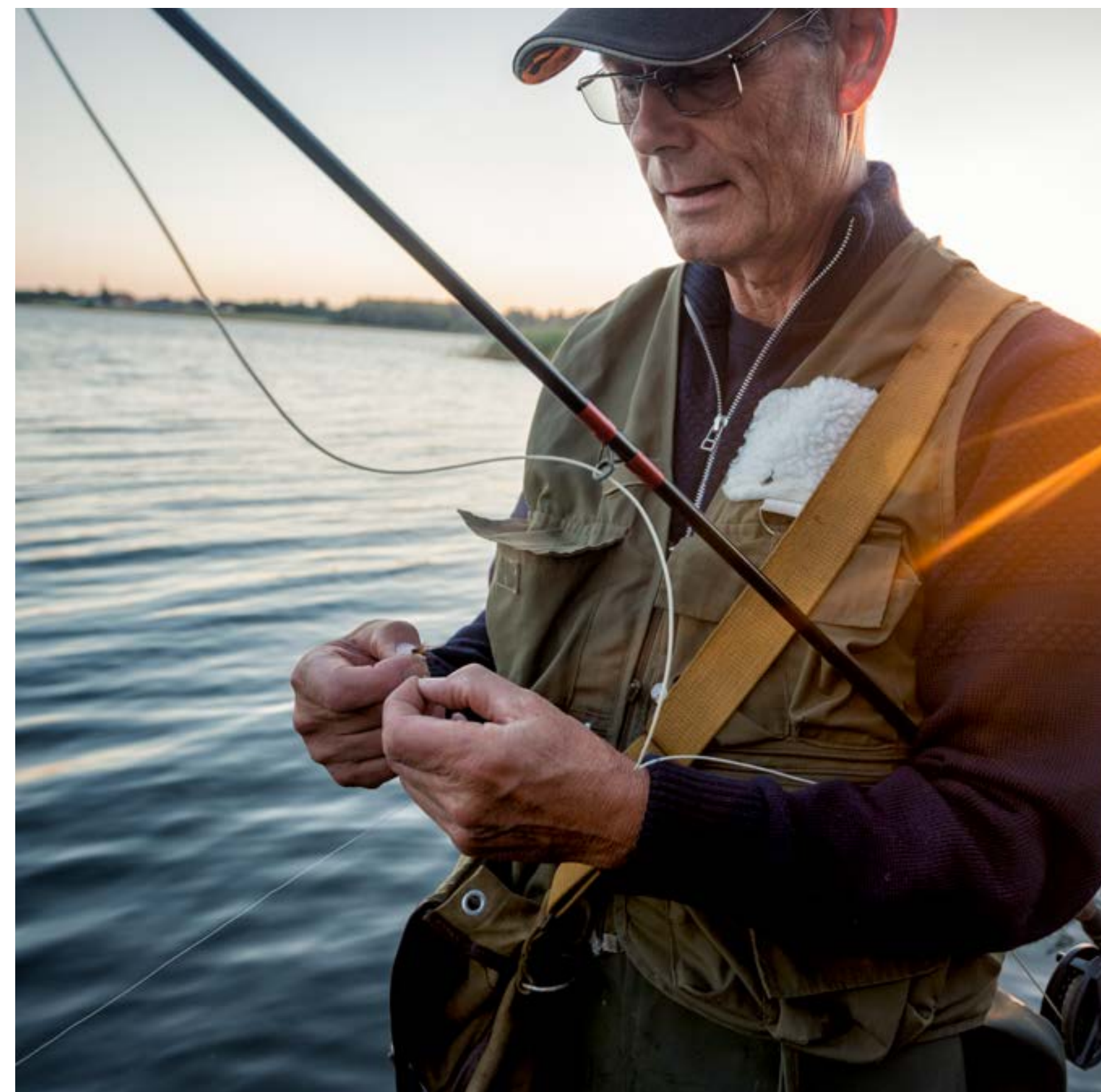
We houden ontwikkelingen voor het nieuwe pensioenstelsel nauwlettend in de gaten

In 2020 presenteerden het kabinet, werkgevers en werknemers een 'hoofdlijnennotitie'. Daarin stond een uitwerking van het pensioenakkoord uit 2019 over een nieuw pensioenstelsel. Alle pensioenfondsen moeten naar verwachting op 1 januari 2027 zijn overgestapt op dit nieuwe stelsel. Het definitieve wetsvoorstel dat hoort bij het nieuwe stelsel, de Wet toekomst pensioenen, is op 30 maart 2022 door de minister naar de Tweede Kamer gestuurd en eind 2022 goedgekeurd door de Tweede Kamer. U leest meer over onze voorbereidingen in het hoofdstuk Focusthema: Voorbereiding op het nieuwe pensioenstelsel.

In 2022 konden we de pensioenen weer **deels** indexeren (mee laten stijgen met de prijzen) volgens ons beleid. Onze financiële positie was daarvoor voldoende. We voldeden hiermee dan ook gedeeltelijk aan onze doelstelling om de pensioenen waardevast te houden. Gedurende 2021 was onze financiële positie aanzienlijk verbeterd. Ondanks de mindere eerste helft van 2022 waren onze buffers daardoor voldoende aangesterkt. Daarover leest u meer in het hoofdstuk *Financiële positie*. We hebben in 2022 geen gebruik gemaakt van soepelere regels om aanvullende indexatie te geven. Er is in 2022 nog geen intentie uitgesproken door sociale partners om over te gaan naar het nieuwe pensioenstelsel. Dit was een voorwaarde voor de aanvullende indexatie.

Voor een beheerste bedrijfsvoering geldt een aantal randvoorwaarden

Om onze doelen te halen, is het belangrijk dat we de basis op orde hebben in onze organisatie. Daarom hebben we in 2019 een aantal randvoorwaarden vastgesteld. Dit zijn voorwaarden waaraan we voortdurend willen voldoen. In 2022 hebben we deze randvoorwaarden zonder problemen gehaald.

Beleidsterreinen	Randvoorwaarden	Beleidsterreinen	Randvoorwaarden
<i>Bestuur</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Het bestuur en elk bestuurslid afzonderlijk beschikken over de juiste kennis en vaardigheden. Elk bestuurslid is daarnaast integer en heeft voldoende beschikbare tijd. • We vullen vacatures steeds in binnen een half jaar nadat de vacature bekend geworden is. • De samenstelling van het bestuur is steeds divers in tenminste: <ul style="list-style-type: none"> - deskundigheid - leeftijd - geslacht • Ook is het bestuur een goede afspiegeling van de samenstelling van het bestand van deelnemers en gepensioneerden. 	<i>Uitbesteding</i>	<p>We toetsen mogelijke uitbestedingspartijen op:</p> <ul style="list-style-type: none"> • continuïteit • financiële en operationele processen • integriteit • compliance <p>Dat doen wij niet alleen wanneer wij een uitbestedingspartij selecteren. Ook na de selectie blijven wij hierop toetsen.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Alle uitbestedingsafspraken liggen vast in een schriftelijke overeenkomst. Dit geldt in ieder geval voor: <ul style="list-style-type: none"> - Een right-to-audit - Kwaliteitseisen - Uitvoeringsrapportages - Uitvoeringskosten
<i>Communicatie</i>	<ul style="list-style-type: none"> • De communicatie voldoet aan de wettelijke eisen. We communiceren in ieder geval over: <ul style="list-style-type: none"> - het financiële beleid - het risicomanagement - de behaalde resultaten - de ontwikkeling van de dekkingsgraad - het MVB-beleid • Alle informatie is actueel en de website is steeds up-to-date. 		<ul style="list-style-type: none"> • Elk jaar evalueren we de uitbestedingspartijen op: <ul style="list-style-type: none"> - Continuïteit - Integriteit - Kwaliteit van dienstverlening

Beleidsterreinen	Randvoorwaarden	Beleidsterreinen	Randvoorwaarden
<i>Risicobeleid</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Het bestuur benoemt alle risico's en beoordeelt deze jaarlijks op potentiële impact en kans op optreden. • Het bestuur beoordeelt de voorgestelde beheersingsmaatregelen op volledigheid en juistheid. Dat doet het om de risico's waar mogelijk te verminderen, als dat wenselijk is. • Het bestuur stelt vast of er sprake is van een solide borging van de getroffen beheersmaatregelen. 	<i>IT-beleid</i>	<ul style="list-style-type: none"> • We zorgen voor een continue, optimale beveiliging van de gegevens van: <ul style="list-style-type: none"> - werkgevers - deelnemers - verbonden personen - kritische werkprocessen binnen het pensioenfonds en bij de uitbestedingspartijen • We borgen: <ul style="list-style-type: none"> - het voldoen aan toezichtseisen zoals de COBIT-controls van DNB en DORA (Digital Operational Resilience Act) van de EU. - een continue werking van bedrijfskritische processen - beschikbaarheid van bedrijfskritische data - een stabiele IT-infrastructuur • De inrichting van de IT-infrastructuur en ondersteunende (beheers)processen zorgt voor een stabiele, effectieve en integere dienstverlening.
<i>Personeel</i>	<ul style="list-style-type: none"> • We hebben per functie eisen geformuleerd voor kennis, cultuur en gedrag. Onze medewerkers voldoen aan deze eisen. We stimuleren ze om zich steeds verder te ontwikkelen. • We vullen vacatures steeds in binnen een half jaar nadat de vacature bekend is geworden. • Beloningen kennen we toe vanuit de beloningsstructuur van de Rabobank. Deze beloningen hangen niet af van de financiële resultaten van het pensioenfonds. 		

Strategische thema's

The image features a solid dark blue background. In the upper left quadrant, the text "Strategische thema's" is written in a white, italicized serif font. To the right of the text, there is a large, thin white circle. At the bottom of the image, a thin white arc curves across the width, partially overlapping the bottom edge of the large circle.

Focusthema:

Vorbereiding op het nieuwe pensioenstelsel

Op 1 januari 2023 zou de Wet toekomst pensioenen (Wtp) ingaan. Onder deze nieuwe wet moeten alle pensioenfondsen uiterlijk 31 december 2026 overstappen op een nieuwe pensioenregeling. In het najaar van 2022 kondigde minister Schouten aan dat de ingangsdatum van de Wtp werd uitgesteld naar 1 juli 2023. Maar de deadline van 31 december 2026 blijft wel staan. Gelukkig kunnen we al het nodige doen, ondanks dat de wetgeving nog niet 100% duidelijk is.

We schreven een globaal plan van aanpak Wtp

In dit globale plan van aanpak schetsen we een tijdsplan voor de overgang van oud naar nieuw. Welke stappen moeten we nemen? Welke onderwerpen vragen onze speciale aandacht en hoe veel tijd hebben we daarvoor? Er zijn andere pensioenfondsen die al iets langer bezig zijn met de voorbereiding op de Wtp. Wij willen graag van deze pensioenfondsen leren. Daarom zijn we met hen in gesprek gegaan over deze onderwerpen. De lessen die we leerden, namen we meteen mee in dit globale plan van aanpak.

We bespraken belangrijke onderwerpen voor de Wtp

We hebben bijvoorbeeld al goed nagedacht over het 'Bedrag Ineens', over onze beleggingen en de mogelijke bescherming van onze dekkingsgraad tijdens de overgang naar het nieuwe stelsel en over het transitie-FTK.

Bedrag Ineens

Als gevolg van het landelijke Pensioenakkoord krijgen deelnemers de mogelijkheid om bij pensionering 10% van hun pensioen in één keer op te nemen. Dit is een keuze die veel effect heeft voor een gepensioneerde, bijvoorbeeld op belastinggebied. Daarom is het belangrijk dat wij deelnemers goed begeleiden in het maken van die keuze. In het bestuur hebben we gesproken over hoe we dat het best kunnen doen. In elk geval door deelnemers goede informatie te geven. Bijvoorbeeld digitaal, via het portal. Maar is dat wel genoeg? We kunnen ons voorstellen dat een persoonlijk gesprek over dit onderwerp heel waardevol kan zijn. De vraag is dan wel hoe we dat precies vormgeven. Daar denken we over na, samen met partijen die ons daarbij kunnen helpen.

Beleggingen en dekkingsgraad

Om over te gaan op een nieuwe regeling onder de Wtp moeten we de grote collectieve pensioenpot die we nu hebben, verdelen over de persoonlijke pensioenpotjes van de deelnemers en gepensioneerden. Wat als een deel van dat kapitaal verdwijnt, vlak voordat we het gaan verdelen? Bijvoorbeeld doordat de beleggingen in waarde dalen? Dat is een situatie die je mogelijk wilt voorkomen. Er zijn verschillende manieren om je kapitaal

te beschermen. Dat kost geld. En het is belangrijk om de belangen van de verschillende deelnemers in de gaten houden. Daar denken we nu vast goed over na. De hoogte van de dekkingsgraad heeft daar natuurlijk mee te maken. De dekkingsgraad laat zien of we genoeg kapitaal hebben om de pensioenen nu en in de toekomst uit te keren. Het bestuur heeft tijdens een studiedag in november besproken hoe we die dekkingsgraad eventueel kunnen beschermen in de periode tussen nu en 1 januari 2027 en wat de voor- en nadelen daarvan zijn.

Transitie-FTK

Tijdens een eerdere studiedag, in juli, besprak het bestuur al het transitie-FTK. Dit is het financieel toetsingskader (FTK) dat het fonds in de overgangsfase tot 1 januari 2027, de transitieperiode, mag toepassen. In een FTK staan regels die ons als fonds helpen financieel gezond te blijven. Een overgang naar een nieuw pensioenstelsel is bijzonder en ingrijpend. Daarom heeft de overheid een speciaal transitie-FTK vastgesteld met regels die passen bij zo'n bijzondere gebeurtenis.

Het proces richting de Pensioenregeling 2023 was een goede “generale repetitie”

Begin 2022 besloten de cao-partijen dat de pensioenregeling 2023 een premiereregeling moest worden. Daarbij ligt de premie vast en is de hoogte van de uitkering variabel. Dit verschilt sterk van de regeling die we tot 2023 hadden. Wij moesten dus in zeer korte tijd veel werk verrichten om deze nieuwe regeling voor 2023 goed te organiseren. Dit is deels ten koste gegaan

We vinden het belangrijk om dit jaar een zo gedetailleerd mogelijk beeld te krijgen van wat de Wtp voor ons betekent. Ook willen we de cao-partijen informeren en adviseren bij het maken van keuzes en het opstellen van een transitieplan.

van tijd die we aan de voorbereiding op de Wtp wilden besteden. We hebben daardoor ook niet al onze doelen voor Wtp gehaald. Toch is dit proces heel waardevol geweest. We hebben er veel van geleerd dat we bij de overgang naar weer een nieuwe regeling onder Wtp kunnen gebruiken. Zo werken we in de pensioenregeling 2023 al met persoonlijke pensioenvermogens, zoals straks onder Wtp ook het geval is. Daarnaast geeft de goede samenwerking die we hadden met de cao-partijen vertrouwen voor de toekomst. Meer hierover leest u in het hoofdstuk [Pensioenregeling 2023](#).

In 2023 blijven we werken aan een goede overstap op een nieuw pensioenstelsel

We vinden het belangrijk om dit jaar een zo gedetailleerd mogelijk beeld te krijgen van wat de Wtp voor ons betekent. Ook willen we de cao-partijen informeren en adviseren bij het maken van keuzes en het opstellen van een transitieplan. In 2023 willen we ook ons plan van aanpak verder aanscherpen en vaststellen. U leest meer over onze plannen in het hoofdstuk [Vooruitblik 2023](#).

Focusthema: Pensioenregeling 2023

In 2021 hebben we al met een werkgroep bestaande uit de vakorganisaties en de werkgever (cao-partijen) en het pensioenfonds opties verkend voor een nieuwe regeling vanaf 2023. In het eerste kwartaal van 2022 werd duidelijk dat de nieuwe pensioenregeling 2023 een premierregeling zou worden. Dit betekent dat de te verwachten pensioenuitkering niet meer op voorhand bepaald is. In de nieuwe regeling is de premie die werknemer en werkgever maandelijks inleggen, leidend voor de pensioenopbouw. Deze verandering is een stap in de richting van de Wtp.

In minder dan een jaar tijd moest er dus een geheel nieuwe regeling komen. Dit stelde ons en de cao-partijen voor een enorme uitdaging. Maar met gepaste trots kunnen we zeggen dat het is gelukt. In dit hoofdstuk leest u meer over dit intensieve proces.

We zijn in 2022 verder gegaan met de projectmatige aanpak die in 2021 is gestart

In 2021 is een aantal stappen gezet dat we hebben doorgetrokken in 2022 zoals het toevoegen van extra capaciteit aan het bestuursbureau. De projectgroep ondersteunde bijvoorbeeld bij bestuurlijke verkenningen en het monitoren van de voortgang. Door veelvuldig overleg binnen het bestuur, met het VO en cao-partijen hebben we ook continu alle partijen op de hoogte gehouden van onze voortgang.

Het eerste half jaar van 2022 stond in het teken van voorbereidingen. De cao-partijen hielden zich bezig met de inhoud van de regeling.

Hoe moest die er precies uitzien? Natuurlijk konden wij als fonds daarbij wel ondersteunen. We dachten bijvoorbeeld mee op het gebied van uitvoerbaarheid en uitlegbaarheid. De nieuwe regeling moest natuurlijk wel uitvoerbaar zijn. En we moeten aan onze deelnemers kunnen uitleggen wat de nieuwe regeling betekent. Deze samenwerking verliep heel prettig. Onze eigen voorbereiding bestond daarnaast bijvoorbeeld ook uit het goed nadenken over ons beleggingsbeleid en onze risicohouding. De Pensioenregeling 2023 (PR2023) werkt namelijk met een eigen pensioenpot ofwel persoonlijk pensioenkapitaal. Terwijl de regeling van 2022 (PR2014) en daarvoor werkt met een groot collectief pensioenkapitaal. Die overgang betekent het nodige voor je beleggingsbeleid en risicohouding.

We bereidden de opdrachtaanvaarding zorgvuldig voor

In het voorjaar van 2022 werd duidelijk dat ook de achterban van de cao-partijen akkoord ging met de keuze voor een premierregeling in 2023. Dat was voor ons het startsein om ons op de implementatie en opdrachtaanvaarding te richten. De opdrachtaanvaarding is een uitgebreid proces. In dit proces beoordelen we of de nieuwe regeling uitvoerbaar en uitlegbaar is. We maken hierbij een afweging van de belangen die de verschillende soorten deelnemers hebben, de regeling moet namelijk evenwichtig zijn.

En we toetsen bijvoorbeeld ook of de nieuwe regeling voldoet aan wet- en regelgeving. En of die fiscaal toelaatbaar is: kan de Belastingdienst zich vinden in de uitgangspunten van de nieuwe regeling?

We deden een specifieke Eigen Risico Beoordeling (ERB) voor de PR2023

Een ERB geeft het bestuur inzicht in de risico's die het fonds loopt en helpt daarmee deze te beheersen. Deze specifieke ERB droeg bij aan het proces van opdrachtaanvaarding en gaf invulling aan de beoordeling vanuit risicoperspectief. In onze specifieke ERB stond de vraag centraal: "Wat zijn de risico's voor RPF die samenhangen met de overgang naar de pensioenregeling die is afgesproken tussen sociale partners en zijn de getroffen beheersmaatregelen afdoende om een beheerste invoering mogelijk te maken?". Het bestuur heeft vastgesteld dat de risico's binnen de risicobereidheid van het pensioenfonds passen. Meer hierover leest u in het hoofdstuk [Risicomanagement & compliance](#).

Op 18 november was de officiële opdrachtaanvaarding

Na zorgvuldige toetsen en analyseren kwamen we op 18 november tot de conclusie dat de PR2023 voor ons uitvoerbaar en uitlegbaar is. Ook concludeerden we dat de regeling evenwichtig is, een essentieel uitgangspunt om te aanvaarden. We hebben daarbij goede afspraken gemaakt met de cao-partijen. Bij de aanvaarding heeft het bestuur bijvoorbeeld aandacht gevraagd voor de duur van de PR2023 en over de overgang naar de Wtp.

We hielden deelnemers zo goed mogelijk op de hoogte

Communicatie is natuurlijk erg belangrijk bij zo'n omvangrijke verandering. We willen dat onze deelnemers steeds goed op de hoogte zijn en het moet voor iedereen begrijpelijk zijn. Dan weten deelnemers hoe het proces loopt, waar we zijn in het proces en wat dit voor hen betekent. Hierin werkten we goed samen met de cao-partijen. In het begin van het traject lag de nadruk voor ons op proces communicatie en communiceerden cao-partijen ook over de inhoud van de nieuwe regeling. Het is belangrijk dat deelnemers weten waar ze aan toe zijn. Daarop is onze communicatie dan ook gericht sinds de officiële opdrachtaanvaarding. Meer hierover vindt u in het hoofdstuk Interactie met deelnemers en andere belanghebbenden.

Met de PR2023 zijn we goed voorbereid op de Wtp

De PR2023 is een premiereregeling. Onder de Wtp moeten we ook gaan werken met een premiereregeling. In die zin sluit de PR2023 mooi aan op de pensioenregeling van de toekomst. Tegelijk leggen we ons er niet mee vast. Onder de Wtp zijn twee contractsoorten mogelijk: solidair en flexibel. De PR2023 houdt de weg open naar beide contractsoorten. Daarnaast zijn we blij met de constructieve samenwerking die we hebben gehad met cao-partijen. Die samenwerking geeft vertrouwen voor de toekomst. En dat vertrouwen nemen we mee richting de Wtp. Wilt u meer weten over onze voorbereiding op de Wtp? Lees dan het focusthema dat hierover gaat.

Focusthema: Maatschappelijk verantwoord: beleid en communicatie

Wij zijn ervan overtuigd dat Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (MVB) loont, het geeft op de lange termijn extra waarde. We werken daarom continu aan het verbeteren van ons MVB-beleid. In dit hoofdstuk leest u hoe wij in 2022 binnen het focusthema duurzaam en verantwoord hebben gewerkt aan verschillende doelen.

Doorontwikkeling van duurzaamheid in ons beleid

In het afgelopen jaar hebben we verdere stappen gezet in de ontwikkeling van ons duurzaamheidsbeleid. Daarbij hebben we onder meer een uitvraag gedaan bij deelnemers, hebben we ons beleid voor fossiele energie aangescherpt en hebben we meer gecommuniceerd over onze duurzame bijdrage.

We hebben in mei 2022 een brede uitvraag gedaan onder onze deelnemers

Het doel was om een beter inzicht te krijgen in de opvattingen en wensen op het gebied van duurzaam beleggen. We kunnen dit inzicht goed gebruiken bij de doorontwikkeling van ons MVB-beleid. Uiteindelijk hebben meer dan 3.300 deelnemers de vragenlijst ingevuld. Het beeld dat hieruit naar voren kwam is dat onze aanpak door de meeste deelnemers wordt onderschreven.

En dat zij zich herkennen in de maatschappelijke thema's die wij als pensioenfonds prioriteit geven, te weten klimaatverandering en verantwoorde consumptie en productie van voedsel. Verder gaf een meerderheid aan het belangrijk te vinden dat we als pensioenfonds in gesprek blijven met olie- en gasbedrijven, om zo de energietransitie te stimuleren. Ook was de uitkomst een aansporing om de communicatie over MVB verder te verbeteren.

We kiezen voor aangescherpte engagement fossiele energie

De bevindingen uit het MVB deelnemersonderzoek vormden belangrijke input voor ons standpunt over fossiele energie. Er is groot draagvlak om te blijven beleggen in energiebedrijven en via betrokken aandeelhouderschap (engagement) invloed uit te oefenen op de energietransitie. Wel is duidelijk dat er alsnog uitsluiting kan volgen als de resultaten van engagement tegenvallen. We verkopen dan onze beleggingen in dat bedrijf. Namens ons pensioenfonds lopen diverse engagementtrajecten rond het thema klimaatverandering. Een nieuw thema is 'versnelling naar de klimaatdoelen van Parijs', gericht op bedrijven die worden gezien als de grootste achterblijvers in de energietransitie.

We hebben ook het uitsluitingsbeleid verder aangescherpt

Voor bedrijven die zich bezighouden met specifieke activiteiten die zeer belastend zijn voor het milieu vinden wij engagement geen zinvol instrument. We hadden eerder al ondernemingen uitgesloten die meer dan 10% van hun omzet halen uit de winning van kolen en teerzandolie. Deze omzetgrens is in 2022 verlaagd naar 5%. Daarnaast is besloten om ook bedrijven uit te sluiten die meer dan 5% van hun omzet halen uit de winning van olie en gas uit het noordpoolgebied en van schalieolie en -gas.

Communicatieaanpak duurzaamheid

De resultaten van het MVB deelnemersonderzoek hebben we besproken met ons deelnemerspanel. Volgens de panelleden is het zinvol om aan deelnemers te vertellen op welke wijze het pensioengeld bijdraagt aan een betere wereld. Zo veel mogelijk via de reguliere communicatie. Met deze inbreng is gewerkt aan meer inzicht in onze bijdrage aan duurzaamheid. Zo is bijvoorbeeld in ons online magazine 'De Regie' beschreven hoe woningen in Nederland worden verduurzaamd met pensioengeld en welke bijdrage er is aan betaalbare huurwoningen.

Interactie met deelnemers en andere belanghebbenden

Interactie met deelnemers is cruciaal. We zetten ons in om de juiste boodschap, op het juiste moment over te brengen aan de juiste ontvanger. Daarbij toetsen we continu welke vragen er leven en op welke manier we pensioencommunicatie het beste kunnen inzetten. Ons doel is om deelnemers pensioenbewust en handelingsbekwaam te maken. Pensioenbewustzijn draait er om dat onze (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden weten waar ze aan toe zijn met hun pensioen. Dat ze weten wat voor pensioen ze krijgen. En een realistische verwachting hebben van hoeveel pensioen ze (later) krijgen.

Daarnaast willen we bereiken dat onze deelnemers in actie komen op het juiste moment. Bijvoorbeeld bij het maken van een aantal belangrijke keuzes als je binnenkomt als deelnemer. Of op het moment dat je bijna met pensioen gaat. Om in actie te komen, moeten (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden weten wat zij moeten doen. En welke keuzes ze hebben. Dit noemen we ook wel het handelingsperspectief.

In 2022 is hard gewerkt om het pensioenbewustzijn en handelingsperspectief te vergroten. In dit hoofdstuk leest u hoe we dat deden en wat we daarmee hebben bereikt.

De communicatie rondom PR2023 verliep succesvol

De nieuwe pensioenregeling was een belangrijk communicatiethema in 2022. Het vroeg extra inspanning om uit te leggen dat de pensioenregeling vanaf 2023 gebaseerd is op een andere methode (persoonlijke pensioenkapitalen in plaats van pensioenaanspraken). We maakten met werkgever, vakorganisaties en Rabobank Pensioenfonds onderling afspraken ten behoeve van de communicatie.

Procescommunicatie tot aan opdrachtaanvaarding

De totstandkoming van de nieuwe pensioenregeling was in handen van vakorganisaties en de Rabobank. Vlak voor de zomer stemden de leden van de vakorganisaties in met de nieuwe regeling. De eerste periode heeft de nadruk gelegen op procescommunicatie naar deelnemers vanuit het pensioenfonds. En is er qua inhoudelijke communicatie samen opgetrokken met werkgever en vakorganisaties. Zo lanceerden we nadat de pensioenregeling definitief was geworden een video waarin medewerkers van de Rabobank vragen stelden aan Rabobank, vakorganisaties, een expert en het pensioenfonds over de nieuwe regeling. Rabobank Pensioenfonds heeft inbreng geleverd en de rol van het pensioenfonds werd goed geduid.

Geslaagde gezamenlijke aanpak met werkgever

In het laatste kwartaal van 2022 zijn deelnemers met name inhoudelijk geïnformeerd door Rabobank Pensioenfonds. Een belangrijk onderdeel was de keuzebegeleiding: actieve deelnemers konden een eigen pensioenbijdrage kiezen van 3,5 of 5,5%. Met behulp van een rekentool en animaties die uiteenlopende persoonlijke overwegingen toonden, is inzicht geboden aan deelnemers om tot een goede keuze voor de eigen pensioenbijdrage te komen. De werkgever combineerde de vragen over de pensioenregeling ook met boodschappen en vragen over de nieuwe CAO. Door het combineren van keuzemogelijkheden zijn veel actieve deelnemers in actie gekomen. En met succes: 93% van de actieve deelnemers maakte een keuze. Een ongekend hoog percentage, waar we trots op zijn. Zo zien we dus dat het gezamenlijk optrekken in communicatie van meerwaarde kan zijn.

Eenduidig en begrijpelijk

Pensioen is ingewikkelde materie. Daar zijn we ons van bewust. De PR2023 maakte het extra ingewikkeld. Zeker in combinatie met de Wet toekomst pensioenen (Wtp) die eraan komt. Het verschil tussen een nieuwe regeling en het nieuwe stelsel is niet voor iedereen meteen duidelijk. En om het pensioenbewustzijn en handelingsperspectief te vergroten, is het wel van belang dat deelnemers dit begrijpen. Daarom hebben we samen met de werkgever een document opgesteld over begrijpelijk en eenduidig communiceren. Er staat bijvoorbeeld in welke woorden we wel en niet gebruiken in de communicatie rondom PR2023. Zo houden we het voor iedereen begrijpelijk.

We leerden lessen voor de communicatie rondom de Wtp

Het doorlopen communicatietraject is een goede eerste stap voor toekomstige trajecten zoals de pensioenregeling die binnen de Wtp zal worden ontwikkeld. We denken nu al na over hoe we daarover op een goede manier kunnen communiceren. En we hebben onze deelnemers gevraagd hoe zij de communicatie hebben ervaren. Welke informatie is van belang, voor welke deelnemers en op welk moment? De ervaring die we nu hebben opgedaan tijdens het proces richting de PR2023 kan ons helpen hierin de juiste keuzes te maken.

Het deelnemerspanel gaf ons waardevolle inzichten

In 2022 zijn er twee bijeenkomsten geweest van ons deelnemerspanel: in juni en december. Met de inbreng van dit panel lukt het beter om qua communicatie de juiste keuzes te maken. Zo vroegen we in juni naar de communicatie rondom duurzaamheid. We leerden dat we hierover het best kunnen communiceren in onze reguliere communicatie-uitingen. Daarnaast adviseerde het panel om concrete voorbeelden te tonen.

Voorkeur voor online

Vanuit duurzaamheidsoogpunt is er, net als in 2021, ingezet op waar mogelijk online communicatie. Om zo veel mogelijk deelnemers per e-mail te kunnen bereiken, is er gewerkt aan het opvragen van e-mailadressen. Hiermee kunnen we gemakkelijker in contact zijn met onze deelnemers, en zo het pensioenbewustzijn en handelingsperspectief vergroten. Ook kunnen we deelnemers dan gericht attenderen op het persoonlijke portaal 'Mijn Pensioen' waar ze inzicht in hun persoonlijke situatie kunnen krijgen.

We blijven ons klachtenproces verbeteren

De Pensioenfederatie heeft in 2022 een gedragslijn voor pensioenfondsen vastgesteld. Wij volgen deze. In deze gedragslijn ligt vast wat het basisniveau is van hoe we als pensioenfonds willen omgaan met klachten en andere signalen die op ons afkomen. Als fonds willen we namelijk aansluiten bij de verwachtingen die deelnemers hebben. De gedragslijn helpt ons te versterken op drie kerncompetenties: ontvankelijk, klantgevoelig en leren.

In 2022 kwamen er in totaal 83 klachten binnen. Als wij er niet uitkomen met een deelnemer, dan kan die deelnemer bezwaar maken. De Commissie Klachten en Bezwaarschriften neemt het bezwaar namens het bestuur in behandeling. Dat gebeurde afgelopen jaar 8 keer. Is de deelnemer na de uitspraak van deze commissie nog niet tevreden? Dan is er de mogelijkheid om een uitspraak te vragen van de Ombudsman of de rechter.

Het klachtenproces loopt meestal goed. Maar we zien ook een aantal verbeterpunten op basis van de klachten en signalen die we ontvangen. We hadden bij een aantal klachten duidelijker moeten communiceren en hadden ons ook meer moeten inleven in de persoonlijke gevolgen voor een deelnemer. Ook hadden we soms sneller kunnen en moeten reageren. We hebben samen met onze pensioenuitvoerder naar het klachtenproces gekeken en gaan dit in 2023 verder verbeteren. We leggen dit dan vast in een vernieuwd klachtenbeleid. Zo willen wij leren van klachten en doorgroeien in onze service.

Aantal behandelde klachten per rubriek

Rubriek	Klachten	Geëscaleerde klachten (CK&B)	Geschillen (Ombudsman en rechter)	Totaal
Pensioenberekening en -betaling	20	7	3	30
Toepassing wet- en regelgeving	15	-	-	15
Service en klantgerichtheid	8	1	-	9
Financiële situatie	7	-	-	7
Behandelingsduur	7	-	-	7
Informatieverstrekking	7	-	-	7
Registratie werknemersgegevens	4	-	-	4
Deelnemersportaal	4	-	-	4
Totaal	72	8	3	83

Onze financiële positie

In dit hoofdstuk leest u hoe we er financieel voor staan. Dat is gebaseerd op de financiële positie van ons fonds per 31 december 2022. De technische voorzieningen per 31 december 2022 zijn gebaseerd op de opgebouwde pensioenaanspraken tot en met ultimo 2022. De schadereserve voor premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid is vanaf ultimo 2022 gebaseerd op de vrijgestelde premie van de nieuwe pensioenregeling (beschikbare premieregeling).

Het is onze ambitie om de opgebouwde pensioenen van deelnemers te beschermen tegen inflatie, zodat de koopkracht niet afneemt. Dit heet indexatie. We verhogen dan de pensioenen, zodat ze waardevast blijven. Of we kunnen indexeren hangt af van onze financiële positie. Die wordt voor een groot deel bepaald door de beleidsdekkingsgraad en de vereiste dekkingsgraad. Een andere voorwaarde voor indexatie is dat we voldoen aan de wettelijke regels voor Toekomstbestendig Indexeren (TBI). Dit betekent dat we de pensioenen alleen mogen verhogen als er voldoende financiële ruimte is om de pensioenen ook in de toekomst met hetzelfde percentage te kunnen blijven verhogen.

Onze financiële positie is iets verslechterd ten opzichte van 2021

Een belangrijke graadmeter voor de ontwikkeling van onze financiële positie zijn de verschillende dekkingsgraden. In de tabel vindt u de verschillende dekkingsgraden op een rij. Onder de tabel lichten we de ontwikkeling van de dekkingsgraden toe.

DEKKINGSGRADEN PER EIND 2022 EN EIND 2021

	2022	2021
Actuele dekkingsgraad DNB-RTS (*)	118,4%	122,6%
Beleidsdekkingsgraad	120,9%	117,3%
Vereiste dekkingsgraad	114,5%	111,5%
Minimaal vereiste dekkingsgraad	104,2%	104,2%
Reële beleidsdekkingsgraad DNB-RTS (wettelijk)	90,8%	94,4%
Reële beleidsdekkingsgraad DNB-RTS (op basis van Break-Even Inflatie)	67,4%	73,4%

(*) De DNB-RTS is de rentetermijnstructuur (RTS) voor pensioenfondsen die De Nederlandsche Bank (DNB) maandelijks publiceert. Daarmee worden de technische voorzieningen berekend.

- *De actuele dekkingsgraad is gedaald*
De actuele dekkingsgraad geeft aan hoe we er financieel voor staan volgens de balans van dat moment. In 2022 daalde de actuele dekkingsgraad van 122,6% eind 2021 naar 118,4% eind 2022. Deze daling kwam vooral door het negatieve beleggingsresultaat en de verleende indexatie van 6,18%.
- *De beleidsdekkingsgraad is gestegen*
De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de actuele dekkingsgraden in de laatste 12 maanden. De beleidsdekkingsgraad stijgt en daalt

niet zo snel als de actuele dekkingsgraad. Daarom geeft het een stabiel beeld van onze financiële situatie. De actuele dekkingsgraden lagen in de eerste helft van 2022 hoger dan in 2021. Daardoor steeg de beleidsdekkingsgraad. In de tweede helft van 2022 was er beperkte ontwikkeling van de beleidsdekkingsgraad.

- *De vereiste dekkingsgraad is gestegen*

De vereiste dekkingsgraad berekenen we op basis van wettelijke regels. De vereiste dekkingsgraad bestaat uit de waarde van alle huidige opgebouwde pensioenen die we in de toekomst moeten betalen én de buffers die nodig zijn om risico's te kunnen financieren als die zich voordoen. Het gaat daarbij onder andere om beleggingsrisico's. Onze vereiste dekkingsgraad is eind 2022 gestegen naar 114,5% (2021: 111,5%). De stijging komt vooral doordat de toegestane aandelenexposure is toegenomen op basis van het beleggingsbeleid van het fonds in combinatie met de ontwikkelingen op de financiële markten. Hierdoor is het zakelijke waardenrisico (S2) in de vereiste dekkingsgraad toegenomen. Daarnaast steeg de rente in 2022 fors waardoor het renterisico toenam. Dit is het risico dat onze verplichtingen in waarde stijgen door een daling van de rente. Bij een gestegen rente wordt verondersteld dat de kans op een rentedaling groter wordt en dus neemt het renterisico dan toe. Dit blijkt uit een toegenomen buffer voor het renterisico (S1) in de vereiste dekkingsgraad. Vooral doordat deze twee beleggingsrisico's toenamen moesten we meer buffers aanhouden en steeg de vereiste dekkingsgraad. In de toelichting op de jaarrekening wordt de vereiste dekkingsgraad in euro's per risico (S1-10) weergegeven.

- *De minimaal vereiste dekkingsgraad blijft stabiel*

De minimaal vereiste dekkingsgraad is de dekkingsgraad die we minimaal moeten hebben om aan onze verplichtingen te kunnen voldoen. Voor de berekening gelden wettelijke regels. Onze minimaal vereiste dekkingsgraad is constant gebleven op 104,2%.

- *De reële beleidsdekkingsgraad op basis van wettelijke regels is gedaald*

Deze reële beleidsdekkingsgraad laat zien of we naar verwachting genoeg vermogen hebben als we 100% rekening houden met toekomstige indexaties. De berekening van de toekomstige indexaties is gebaseerd op verwachte indexaties en een verwacht rendement. Onze reële beleidsdekkingsgraad is gedaald naar 90,8% (2021: 94,4%). Deze dekkingsgraad ligt onder de 100%. Dit betekent dat we op dit moment niet genoeg vermogen hebben om in de toekomst elk jaar de pensioenen te verhogen tegen koopkrachtverlies.

- *De reële dekkingsgraad op basis van Break-Even Inflatie (BEI) is gedaald*

Ook deze reële dekkingsgraad laat zien of we naar verwachting genoeg vermogen hebben als we rekening houden met toekomstige indexaties. De berekening is anders: we rekenen met recente (31 december 2021) inflatiecijfers die hoger zijn dan waarmee voor de reële beleidsdekkingsgraad op basis van wettelijke regels wordt gerekend. Het gevolg is dat deze reële dekkingsgraad BEI kan schommelen, omdat hij afhankelijk is van recente inflatiecijfers. Die inflatiecijfers worden vervolgens volledig meegenomen naar de toekomst. De reële dekkingsgraad BEI is gedaald naar 67,2% (2021: 73,4%). Dit betekent dat we op dit moment niet genoeg vermogen hebben om de toekomstige uitkeringen inclusief inflatie op basis van BEI per 31 december 2022 te betalen.

Onze reservepositie is in 2022 verbeterd, terwijl de actuele dekkinggraad is gedaald.

De reservepositie laat zien hoeveel financiële ruimte we nog hebben bovenop de noodzakelijke buffers om risico's op te vangen. We bepalen de reservepositie door de vereiste dekkinggraad in mindering te brengen op de beleidsdekkinggraad. De beleidsdekkinggraad is in 2022 meer gestegen dan de vereiste dekkinggraad. Daardoor nam de reservepositie toe. De actuele dekkinggraad is in 2022 echter gedaald. Dit blijkt uit het negatieve resultaat van het boekjaar. De financiële positie op de balans eind 2022 is derhalve verslechterd ten opzichte van eind 2021.

Eind 2020 was er sprake van een reservetekort en hadden we een herstelplan. Eind september 2021 steeg de beleidsdekkinggraad boven de vereiste dekkinggraad. Vanaf die datum was er geen sprake meer van een reservetekort. Het herstelplan is toen vervallen. Het positieve percentage eind 2022 laat zien dat we genoeg reserves hebben om risico's op te vangen. In de tabel hieronder vindt u de berekening van onze reservepositie in 2022 en 2021.

BEREKENING VAN DE RESERVEPOSITIE	2022	2021
Beleidsdekkinggraad	120,9%	117,3%
Af: vereiste dekkinggraad	114,5%	111,5%
Reservepositie	6,4%	5,8%

Onze dekkingpositie is in 2022 verbeterd

De dekkingpositie laat zien of we genoeg vermogen hebben om aan onze nominale verplichtingen te voldoen. Dit zijn de pensioenen die we moeten kunnen uitkeren, zonder dat we rekening houden met toekomstige indexatie. Deze positie is verbeterd ten opzichte van 2021. Dit betekent dat we ruimschoots aan onze nominale verplichtingen kunnen voldoen.

BEREKENING VAN DE DEKKINGSPOSITIE	2022	2021
Beleidsdekkinggraad	120,9%	117,3%
Af: minimaal vereiste dekkinggraad	104,2%	104,2%
Dekkingpositie	16,7%	13,1%

In 2022 konden we de pensioenen met 6,18% indexeren

Het bestuur heeft in 2022 besloten om de pensioenen vanaf 1 juli 2022 te verhogen met 6,18%. De reden hiervoor was dat de beleidsdekkinggraad eind 2021 (117,3%) hoger was dan de minimale beleidsdekkinggraad die nodig is voor indexatie (110%). Volgens ons indexatiebeleid betekende dit dat het pensioenfonds gedeeltelijk kon indexeren. Het indexatiebeleid is gebaseerd op de zogenaamde TBI-grens (Toekomstbestendig Indexeren). De TBI-grens is de beleidsdekkinggraad waarbij de pensioenen volledig kunnen worden geïndexeerd. De TBI-grens was 124,2% per 31 december 2021. De beleidsdekkinggraad was op 31 december 2021 meer dan 110%, maar minder dan de TBI-grens. De pensioenen kunnen in dat geval gedeeltelijk geïndexeerd worden.

Voor de hoogte van de indexatie keken we naar de stijging van de CBS consumentenprijsindex, alle huishoudens afgeleid, over de periode april 2021 - april 2022. De prijzen stegen in deze periode met 10,9%. De pensioenen stegen dus gedeeltelijk mee met de inflatie.

Eind 2021 was nog sprake van een indexatie-achterstand van 1,3%. Het bestuur besloot in 2020 om eenmalig inhaalindexatie over 2020 ter grootte van 1,3% toe te kennen als de financiële positie van het pensioenfonds dit weer zou toelaten. Deze indexatie-achterstand is in 2022 nog niet ingehaald.

Onze ambities zijn nog steeds haalbaar

In het voorjaar van 2022 is de jaarlijkse haalbaarheidstoets uitgevoerd. Dit is een wettelijk verplichte toets. Met de haalbaarheidstoets bekijken we of de resultaten die we willen halen, op de lange termijn behaald kunnen worden. En welke risico's daarbij spelen. De toets bestaat uit scenarioberekeningen die aangeven of we op koers liggen voor de lange termijn. Uit de haalbaarheidstoets blijkt dat de ambities van het fonds in de toekomst nog steeds haalbaar zijn binnen de vastgestelde grenzen voor de risico's die spelen.

Er zijn op dit moment geen beleidsmaatregelen nodig

De uitkomsten van de haalbaarheidstoets overschrijden de vastgestelde ondergrenzen niet. Deze ondergrenzen vormen samen onze risicohouding voor de lange termijn. In de haalbaarheidstoets werd een verwacht pensioenresultaat berekend van 92,6% (ondergrens: 87%). Dit verwacht

pensioenresultaat werd berekend vanuit de financiële positie eind 2021.

Het pensioenresultaat in een slecht-weer-scenario was 17,9% lager dan in het verwacht scenario (maximale afwijking: 40%).

We sloten boekjaar 2022 af met een negatief resultaat

De behaalde resultaten bepalen de financiële positie van het pensioenfonds. Het resultaat in boekjaar 2022 is € 2.403,2 miljoen negatief. Dit ziet u terug in het saldo baten en lasten in de jaarrekening. Hieronder vindt u een overzicht van de deelresultaten voor 2022. Onder de tabel lichten we een aantal deelresultaten toe.

De behaalde resultaten bepalen de financiële positie van het pensioenfonds. Het resultaat in boekjaar 2022 is € 2.403 miljoen negatief.

RESULTATENANALYSE, DEELRESULTATEN 2018 TOT EN MET 2022

Alle bedragen in miljoenen euro's tenzij anders vermeld.

	2022	2021	2020	2019	2018
Beleggingsopbrengsten	-9.325,7	593,0	4.533,4	3.002,3	-670,3
Wijziging rentetermijnstructuur (RTS)	8.659,4	1.973,8	-3.724,0	-3.827,8	-1.024,4
Benodigde interest	136,2	153,4	83,7	51,9	55,8
Premie	-25,6	-54,8	22,5	65,9	68,5
Waardeoverdrachten	0,4	0,5	0,7	1,9	-0,8
Kosten	4,3	1,2	2,5	1,3	1,6
Uitkeringen	-0,2	-0,1	-0,1	-0,1	7,3
Sterfte	12,2	12,9	11,6	6,1	5,7
Arbeidsongeschiktheid	-8,8	0,3	-6,0	2,4	-3,3
Mutaties	-0,6	9,9	7,4	-1,6	-6,4
Toeslagverlening	-1.635,1	-0,2	0,6	-99,1	-42,1
Overige incidentele mutaties	-219,5	-66,9	578,6	2,8	302,2
Andere oorzaken	0,0	1,2	-1,3	-2,7	-0,2
Totaal resultaat	-2.403,0	2.624,2	1.509,6	-796,7	-1.306,4

Een toelichting op de belangrijkste resultaten:

- Het resultaat van € 8.659,4 miljoen positief komt door de gewijzigde rentetermijnstructuur voor pensioenfondsen die wordt voorgeschreven door DNB. De technische voorzieningen zijn in 2022 met € 8.659,4 miljoen afgenomen, dit is positief voor het fonds, doordat de gemiddelde rekenrente met 1,9%-punten is gestegen: van 0,6% gemiddeld eind 2021 naar 2,5% gemiddeld eind 2022.
- De benodigde interest is gebaseerd op de eenjaarsrente van de rentetermijnstructuur die DNB heeft gepubliceerd. Doordat deze negatief was voor 2022, namen de technische voorzieningen met € 133,2 miljoen af. Daarnaast wordt het positieve rendement van € 3,0 miljoen van de Flexioenregelingen hieronder verantwoord.
- Het resultaat op beleggingen is € 9.246,9 miljoen negatief. Dit werd voor een groot deel veroorzaakt door een negatief resultaat van de rentederivaten als gevolg van de rentestijging (€ 5.367 miljoen). Met deze rentederivaten dekken we het renterisico voor het grootste deel af. Dit bedrag is onderdeel van het resultaat op beleggingsopbrengsten.
- Het resultaat op premie is € 25,6 miljoen negatief. De feitelijke premie die het fonds ontving is namelijk lager dan de premie die we nodig hadden om de nieuwe pensioeninkoop te financieren. De feitelijke premie was wel kostendekkend aangezien deze hoger was dan de gedempte kostendekkende premie.
- Het resultaat op toeslagverlening is € 1.635,1 miljoen negatief. Dit wordt veroorzaakt door de verleende indexatie van 6,18% per 1 juli 2022.

- Het resultaat op overige incidentele mutaties is € 219,5 miljoen negatief. Het grootste deel daarvan (€ 216,3 miljoen) komt door de nieuwe sterftegrondslagen: mensen blijven langer leven. In dit resultaat is ook de invloed van de nieuwe pensioenregeling op de schadereserve voor premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid meegenomen. Deze schadereserve wordt in de nieuwe regeling niet meer gebaseerd op de toekomstige pensioenopbouw maar op de toekomstige spaarpremie van de nieuwe regeling. Dit leidde tot een toename van de technische voorzieningen en dus een negatief resultaat van € 31,8 miljoen. Ten slotte is hier ook een inschatting van het toekomstig effect van anticumulatie van de arbeidsongeschikte deelnemers meegenomen. Het fonds brengt eventuele andere uitkeringen die een arbeidsongeschikte deelnemers krijgt in mindering op de prepensioen-uitkering. Dit geeft een positief resultaat van € 28,8 miljoen.

Het bedrag voor de technische voorzieningen was fors lager in 2022

De technische voorzieningen voor risico van het pensioenfonds waren op 31 december 2022 € 19.467,4 miljoen. Daarbij hebben we rekening gehouden met 3 zaken:

- De Prognosetafel AG2022 (gepubliceerd in september 2022): dit houdt in dat we rekening houden met de levensverwachting voor toekomstige jaren. De overgang naar deze nieuwe Prognosetafel zorgde voor een toename van € 153,9 miljoen.
- Correctiefactoren op de sterftekansen: de sterfte in de hele Nederlandse bevolking is hoger dan de sterfte onder onze deelnemers. In 2022 hebben we deze correctiefactoren aangepast. Dit zorgde voor een toename van € 62,4 miljoen.
- De rentetermijnstructuur voor pensioenfondsen van DNB: deze rente gebruiken we in de berekening van onze totale verplichtingen. De rentetermijnstructuur per 31 december 2022 is gebaseerd op de UFR (Ultimate Forward Rate) parameters 2022. De wijziging van de rentetermijnstructuur van 31 december 2021 naar 31 december 2022 zorgde voor een daling van € 8.659,4 miljoen.

De technische voorzieningen voor risico van de deelnemer zijn € 14,2 miljoen. Dit gaat om de technische voorzieningen voor de vrijwillige bijspaarregelingen bruto en netto Flexioen.

TECHNISCHE VOORZIENINGEN (TV) NAAR DEELNEMERSGROEPEN (VIJFJARENOVERZICHT)

Alle bedragen in miljoenen euro's

	2022	2021	2020	2019	2018
<i>TV risico fonds</i>					
Actieve en arbeidsongeschikte deelnemers	5.403,2	8.113,2	9.064,3	8.039,8	7.099,2
Gewezen deelnemers	6.427,5	9.506,5	10.539,7	9.403,2	7.590,5
Pensioengerechtigden	7.493,2	8.710,5	8.877,3	8.108,8	7.159,1
Overig					
- Schadereserve	139,8	161,3	182,7	180,6	147,7
- IBNR	31,8	22,8	21,4	20,1	24,3
- Niet opgevraagd pensioen	0,7	0,5	0,7	0,7	0,7
- Anticumulatie	-28,8	0	0	0	0
Subtotaal TV risico fonds	19.467,4	26.514,9	28.686,1	25.753,2	22.021,5
<i>TV risico deelnemers</i>	14,2	21,3	20,1	21,4	24,1
Totaal	19.481,6	26.536,2	28.706,2	25.774,6	22.045,6

De premie in 2022 voldeed aan de wettelijke eisen

Met de premies die we ontvangen, financieren we de nieuwe opbouw van de pensioenaanspraken. Als de premies niet kostendekkend zijn, moeten we het opbouwpercentage voor het pensioen verlagen. Dat hoefde niet in 2022. De feitelijke premie bij een opbouw van 1,7% (€ 438,0 miljoen) was namelijk hoger dan de gedempte kostendekkende premie (€ 350,1 miljoen). Daarmee voldoet onze feitelijke premie 2022 aan de wettelijke eisen. Hieronder vindt u een toelichting bij de berekeningen.

- **De feitelijke premie in 2022 was hoger dan de gedempte kostendekkende premie**

Vanaf 2020 gebruiken we de gedempte kostendekkende premie als maatstaf of we genoeg premie ontvangen om nieuwe aanspraken te financieren. De gedempte kostendekkende premie wordt berekend op basis van een gemiddelde van de rentetermijnstructuur over 120 maanden (volgens definitie van de DNB en inclusief UFR). Dit geeft een betrouwbaar beeld over een langere periode.

FEITELIJKE PREMIE

	2022	2021
Inkoop aanspraken	403,5	381,1
Premiebijdrage risico deelnemer	1,6	
Risicokoopsom overlijden	9,8	10,3
Risicokoopsom arbeidsongeschiktheid	14,2	11,4
Opslag solvabiliteit	-	-
Opslag uitvoeringskosten	8,9	8,3
Totaal	438,0	411,1

De feitelijke premie in 2021 voor risico fonds was € 411,1 miljoen. De premie voor risico deelnemers was € 1,0 miljoen. Dit gaat om de inleg in de bruto en netto Flexioenregelingen.

De feitelijke premie in 2022 voor risico fonds was € 436,4 miljoen. De premie voor risico deelnemers was € 1,6 miljoen. Dit gaat om de inleg in de bruto en netto Flexioenregelingen.

GEDEMPTE KOSTENDEKKENDE PREMIE

	2022	2021
Actuarieel benodigd bedrag voor inkoop nieuwe aanspraken (incl. opslagen)	315,0	268
Opslag solvabiliteit	36,0	40,7
Opslag uitvoeringskosten	-0,9	0,4
Totaal	350,1	309,1

- **De feitelijke premie in 2022 was wel lager dan de zuivere kostendekkende premie**

Dit betekent dat we op 31 december 2022 niet genoeg vermogen hadden om de nieuwe pensioenopbouw te financieren. Dit is ook terug te zien in de premiedekkingsgraad. Die was lager dan 100%. Dit betekent dat de premie niet bijdraagt aan herstel van de dekkingsgraad.

ZUIVERE KOSTENDEKKENDE PREMIE

	2022	2021
Actuarieel benodigd bedrag voor inkoop nieuwe aanspraken (inclusief opslagen)	454,7	457,6
Opslag solvabiliteit	52,1	69,6
Opslag uitvoeringskosten	-0,9	0,4
Totaal	505,9	527,6

PREMIEDEKKINGSGRAAD

	2022	2021
Feitelijke premie	438,0	412,1
Af: opslag voor uitvoeringskosten	-0,9	0,4
Af: premie risico deelnemers	1,6	1
Premie ten behoeve van premiedekkingsgraad (A)	437,3	410,7
Actuarieel benodigd voor inkoop (B)	453,1	457,6
Premiedekkingsgraad (A/B)	97,0%	90,0%

Uitvoeringskosten

In dit hoofdstuk vindt u meer informatie over de uitvoeringskosten. We maken daarbij onderscheid tussen de kosten voor pensioenbeheer en de kosten voor vermogensbeheer.

De kosten voor pensioenbeheer waren € 11,81 miljoen in 2022 (2021: € 12,78 miljoen)

De kosten voor pensioenbeheer bestaan uit alle kosten die we maken om de pensioenadministratie uit te voeren. Dat is niet alleen voor het innen van pensioenpremies en het maandelijks uitkeren van de pensioenen. We zorgen er ook voor dat onze deelnemers bijna 24/7 online toegang hebben tot hun eigen pensioendossier. En op werkdagen staan onze medewerkers klaar om via e-mail of telefoon vragen te beantwoorden en deelnemers op weg te helpen.

In 2022 waren de totale kosten voor pensioenbeheer € 220 per deelnemer (2021: € 249)

We gaan hierbij uit van de definitie van de Pensioenfederatie. In die definitie wordt alleen rekening gehouden met de actieve deelnemers, de arbeidsongeschikte deelnemers en de pensioengerechtigden. Als we de totale kosten verdelen over alle deelnemers (dus inclusief de inactieve deelnemers), waren de kosten in 2022 € 112 per deelnemer (2021: € 124).

De daling van de kosten per deelnemer heeft voornamelijk met drie zaken te maken:

1. In 2022 steeg het aantal actieve deelnemers en gepensioneerden van 51.307 naar 53.696. De kosten per deelnemer daalden hierdoor met € 10.
2. We trekken het positieve saldo van de teruggevorderde btw op de algemene kosten die betrekking hebben op pensioenbeheer (€ 0,5 miljoen) af van de kosten voor pensioenbeheer. De kosten per deelnemer daalden hierdoor met € 9. Tot en met 2021 trokken we de teruggevorderde btw op de algemene kosten die betrekking hebben op ons pensioenbeheer af van de btw die we betalen voor de kosten voor vermogensbeheer. Door teruggevorderde btw nu af te trekken van de kosten voor pensioenbeheer, geven we een realistischer beeld van deze kosten. Als we dit in 2021 ook gedaan hadden, waren de kosten toen per deelnemer €239 geweest in plaats van €249, volgens de definitie van de Pensioenfederatie.
3. De kosten voor externe inhuur voor rekening van het fonds zijn gedaald. In 2022 hadden deze inhuurkosten voor een groot deel te maken met (de voorbereiding van) de invoering van PR2023. Deze kosten hebben we doorberekend aan de werkgever. In 2021 hadden de externe inhuurkosten vooral te maken met de verdere professionalisering van het bestuursbureau. Deze kosten kwamen voor rekening van het pensioenfonds.

Als bestuur vinden we dat de uitvoeringskosten, rekening houdend met de omvang van het fonds, passen bij de complexiteit en kwaliteit van de pensioenregeling en bij het geboden serviceniveau.

De uitvoeringskosten voor pensioenbeheer passen bij de pensioenregeling en het serviceniveau

In 2022 lieten we door CEM een benchmarkonderzoek uitvoeren om te bepalen hoe onze uitvoeringskosten 2021 voor pensioenbeheer zich verhouden tot de uitvoeringskosten van vergelijkbare pensioenfondsen. Als bestuur vinden we dat de uitvoeringskosten, rekening houdend met de omvang van het fonds, passen bij de complexiteit en kwaliteit van de pensioenregeling en bij het geboden serviceniveau. De conclusies uit het benchmarkonderzoek bevestigen dit.

Er zit een verschil tussen de kosten in deze paragraaf en de kosten in de jaarrekening

In de jaarrekening staat € 14,40 miljoen voor de kosten van pensioenbeheer (2021: € 15,00 miljoen). Het verschil komt door een deel van de kosten dat wordt toebedeeld aan kosten vermogensbeheer. Dit doen we om inzichtelijk te maken waar de kosten daadwerkelijk aan besteed zijn. De toerekening naar vermogensbeheer bedroeg in totaal € 2,59 miljoen (2021: € 2,22 miljoen). Het gaat onder andere om de kosten van het bestuur en het bestuursbureau, toezichtkosten (DNB en AFM) en controlekosten van accountant en actuaris. In de jaarrekening zijn al deze kosten volledig meegenomen onder uitvoeringskosten voor pensioenbeheer. Het saldo van de btw-aangifte is tot en met de jaarrekening 2021 volledig meegenomen onder kosten vermogensbeheer. Vanaf boekjaar 2022 is het positieve saldo van de teruggevorderde btw op algemene kosten die betrekking hebben op pensioenbeheer verantwoord onder de kosten pensioenbeheer.

Ook in 2023 zullen onze uitvoeringskosten en specifiek de kosten per deelnemer een belangrijk onderwerp van gesprek zijn. Bij onze strategische besluiten zullen we steeds de impact op de kosten meenemen in de besluitvorming. Door de introductie van PR2023 per 31 december 2022 voert het fonds twee regelingen uit. Dat heeft een kostenverhogend effect. Daarnaast zullen de voorbereidingskosten voor de transitie naar het nieuwe stelsel (Wtp) de komende jaren ertoe leiden dat de pensioenbeheerkosten zullen stijgen.

Kosten pensioenbeheer 2022

bedragen x 1 mln	Jaarrekening	Toegerekend vermogensbeheer	Basis kosten pensioenbeheer
(1a) Kosten Bestuursbureau	2,80	1,40	1,40
(1b) Overige administratiekosten	9,10	-	9,10
(1) Administratiekostenvergoeding	11,90	1,40	10,50
(2a) Belasting advies	0,10	0,05	0,05
(2b) Kosten certificerend actuaris	0,10	0,03	0,07
(2c) Overige controle- en advieskosten	0,30	-	0,30
(2) Controle- en advieskosten (excl. Accountantskosten)	0,50	0,08	0,42
(3) Accountantskosten	0,20	0,06	0,14
(4) Bestuurskosten	0,40	0,20	0,20
(5a) DNB	0,60	0,30	0,30
(5b) AFM en Pensioenregister	0,10	0,05	0,05
(5c) Overige bijdragen	0,70	0,50	0,20
(5) Contributie en bijdragen	1,40	0,85	0,55
Totale kosten pensioenbeheer	14,40	2,59	11,81
Aantal deelnemers			53.696
Kosten per deelnemer			220

Kosten pensioenbeheer 2021

bedragen x 1 mln	Jaarrekening	Toegerekend vermogensbeheer	Basis kosten pensioenbeheer
(1a) Kosten Bestuursbureau	2,90	1,45	1,45
(1b) Overige administratiekosten	9,60	-	9,60
(1) Administratiekostenvergoeding	12,50	1,45	11,05
(2a) Belasting advies	0,10	0,05	0,05
(2b) Kosten certificerend actuaris	0,20	0,06	0,14
(2c) Overige controle- en advieskosten	0,20	-	0,20
(2) Controle- en advieskosten (excl. Accountantskosten)	0,50	0,11	0,39
(3) Accountantskosten	0,20	0,06	0,14
(4) Bestuurskosten	0,20	0,06	0,25
(5a) DNB	0,60	0,30	0,30
(5b) AFM en Pensioenregister	0,10	0,05	0,05
(5c) Overige bijdragen	0,60	-	0,60
(5) Contributie en bijdragen	1,30	0,35	0,95
Totale kosten pensioenbeheer	15,00	2,22	12,78
Aantal deelnemers			51.307
Kosten per deelnemer			249

Kosten vermogensbeheer

De totale kosten voor vermogensbeheer waren € 122,60 miljoen in 2022

De kosten voor vermogensbeheer zijn alle kosten die we maken om ons vermogen op de juiste manier te beleggen en te beheren. In 2022 waren de totale kosten voor vermogensbeheer € 122,6 miljoen (2021: € 163,7 miljoen) bij een gemiddeld belegd vermogen van € 27,1 miljard (2021: € 31,9 miljard). Uitgedrukt als percentage van het gemiddeld belegd vermogen daalden de kosten van 0,51% naar 0,46%. De totale kosten voor vermogensbeheer bestaan uit beheerkosten, performance gerelateerde kosten en transactiekosten. Hieronder lichten we deze drie kostencomponenten kort toe.

De beheerkosten zijn gedaald in 2022

De totale beheerkosten waren € 58,6 miljoen in 2021 (2021: € 90,5 miljoen). Uitgedrukt als percentage van het gemiddeld belegd vermogen daalden deze kosten van 0,28% in 2021 naar 0,26% in 2021. De daling komt vooral doordat we passiever zijn gaan beleggen in aandelen. Hieronder leest u per beleggingscategorie meer over de hoogte van de kosten.

Vastrentende waarden

De beheerkosten van vastrentende waarden bedroegen in 2021 € 11,1 miljoen. Dit is een daling van € 4,0 miljoen ten opzichte van 2021. De stijging van de rente leidde tot een daling van het gemiddeld belegd vermogen wat als basis dient voor de in rekening gebrachte vergoeding

Aandelen

De beheerkosten van aandelen waren in 2022 € 0,8 miljoen. De kosten liggen daarmee ruim €14 miljoen lager dan in 2021. Dit is de meest opvallende beweging in de kosten en is het resultaat van de aanpassing van de manier waarop wij in aandelen beleggen. Eind 2021 is gestart met het passief beleggen van onze aandelen waarbij we ons vergelijken met een maatwerkindex. De beheervergoedingen zijn hierdoor sterk gedaald. Daarbij is ook het belegd vermogen in 2022 sterk gedaald, wat een verdere daling van de kosten heeft veroorzaakt.

Vastgoed

De beheerkosten van vastgoed bedroegen in 2022 € 17,3 miljoen. Deze stijging ten opzichte van 2021 is in lijn met hoe onze portefeuille zich ontwikkelt.

Alternatieve beleggingen

De beheerkosten van alternatieve beleggingen bedroegen in 2022 € 29,6 miljoen. Dit is een stijging van € 1,2 miljoen ten opzichte van 2021. De kostenstijging komt met name doordat de categorie infrastructuur in waarde is gestegen en doordat de private equity portefeuille verder is opgebouwd. De beheerkosten van alternatieve beleggingen zijn relatief hoog ten opzichte van andere categorieën. Dit gaat gepaard met hogere verwachte rendementen en levert een bijdrage aan de risicospreiding van onze portefeuille.

Derivaten

De beheerkosten van de valuta-afdekking bedroegen in 2022 € 2,5 miljoen en zijn daarmee dicht bij de beheerkosten van 2021 gebleven.

Overige vermogensbeheerkosten

Deze kosten zijn opgebouwd uit de kosten fiduciair beheer, bewaarloon, de kosten vermogensbeheer van het pensioenfonds zelf en het engagement met en stemmen bij bedrijven. De beheerkosten van de categorie overige vermogensbeheerkosten bedroegen in 2022 12,6 miljoen, gelijk aan 2021. Onderliggend is sprake van hogere kosten bij het pensioenfonds en bestuursbureau zelf en een lagere vergoeding voor het fiduciaire beheer. De hogere kosten bij het pensioenfonds en het bestuursbureau zijn het gevolg van een betere toerekening van de teruggevorderde btw op de algemene kosten. Tot en met 2021 trokken we de teruggevorderde btw op de algemene kosten die betrekking had op pensioenbeheer af van de btw die we betalen voor de kosten vermogensbeheer. Vanaf 2022 wordt deze post in mindering gebracht op de kosten van pensioenbeheer waardoor de kosten van vermogensbeheer stijgen. De daling van de vergoeding voor het fiduciaire beheer komt met name door de hogere transitiekosten in 2021 (€0,9 miljoen) als gevolg van de aandelentransitie.

De prestatievergoedingen zijn gehalveerd ten opzichte van 2021

De prestatievergoedingen bedroegen in 2022 € 22,6 miljoen. Dit is een halvering ten opzichte van de € 41,1 miljoen van 2021. In 2021 waren deze

vergoedingen zo hoog door de uitstekende prestaties van de alternatieve beleggingen. Ook dit jaar hebben de illiquide beleggingen in absolute en relatieve (ten opzichte van de andere categorieën) zin goed gepresteerd, daardoor is er wel sprake van performance vergoedingen. Maar dus niet zo hoog als in 2021.

De transactiekosten waren in 2022 lager dan het voorgaande jaar

Transactiekosten zijn de kosten die aan de beurs of aan een effectenmakelaar betaald moeten worden om een transactie tot stand te brengen en uit te voeren. Deze kosten zijn niet altijd direct transparant te maken omdat ze onderdeel kunnen zijn van een totaalprijs waarin de transactiekosten reeds zijn meegenomen. Vermogensbeheerders zijn vanuit toezichtwetgeving verplicht om te komen tot een 'beste uitvoeringprijs' ('best execution'). Hierdoor wordt per transactie bijgedragen aan het bereiken van lage kosten. De transactiekosten zijn daarom veelal op basis van een schatting tot stand gekomen. Hiervoor zijn we aan richtlijnen gebonden.

De (deels) geschatte transactiekosten in 2022 bedroegen € 28,8 miljoen (2021: € 32,1 miljoen). Uitgedrukt als percentage van het totaal gemiddeld vermogen komt dit neer op 0,11% (2021: 0,10%). Hoewel er sprake is van lagere kosten in absolute zin, resulteert dit tot een licht hoger percentage ten opzichte van het gemiddeld belegd vermogen. Dat het percentage niet in gelijke zin is mee gedaald met het belegd vermogen komt door de specifieke ontwikkelingen in de beleggingscategorieën. Hieronder leest u welke dat zijn.

Inzicht in de beheerkosten

De beheerkosten worden bepaald door verschillende factoren. In dit kader leggen we er een aantal aan u uit.

Beleggingsmix

Het type belegging is in belangrijke mate bepalend voor de hoogte van de beheerkosten. De belangrijkste verschillen tussen type beleggingen zijn afwegingen tussen:

- zakelijke waarden en vastrentende waarden;
- liquide versus illiquide beleggingen;
- traditionele versus alternatieve beleggingen en
- beleggingen in ontwikkelde markten versus opkomende markten.

Sommige categorieën zijn duurder dan andere categorieën zoals alternatieve beleggingen en beleggingen in opkomende markten. Maar in onze totale beleggingsmix kiezen we ook duurdere categorieën. Wij verwachten dat deze bijdragen aan een betere rendement-risicoverhouding van onze totale beleggingsportefeuille.

Schaalvoordelen

Als wij of een fiduciaire beheerder schaalvoordelen hebben, uit zich dat in lagere kosten.

Actief of passief beleggen

Bij actief beheer krijgt de manager een strakke doelstelling mee. We zetten de manager af tegen een relevante benchmark en verwachten dat hij het beter doet. Dit betekent dat er dan een hoger rendement wordt verwacht. Maar hier staan wel hogere kosten tegenover. Die manager steekt veel tijd en energie in onder andere het beleggingsproces, zijn onderzoek en analyses. Bij passief beleggen volgt een manager alleen de benchmark. Daar betalen we als pensioenfondsen dan ook minder voor.

Overige factoren

Het aantal managers dat we inschakelen om ons vermogen te beheren heeft impact op de kosten. Maar ook de keuze tussen een discretionaire oplossing en/of een beleggingsfonds heeft invloed op de hoogte van de kosten.

Vastrentende Waarden

De transactiekosten van vastrentende waarden waren in 2022 € 5,3 miljoen. Dit is een afname van € 1,0 miljoen ten opzichte van 2021, ondanks dat er in de vastrentende portefeuilles extra gehandeld moest worden door onderpandvereisten en bijsturingen van de portefeuilles.

Aandelen

De transactiekosten van aandelen waren in 2022 met een totaal van €4,7 miljoen ongeveer € 10 miljoen lager dan in 2021, dat komt door het relatief dure vergelijkingsjaar door de uitgevoerde aandelentransitie in 2021 en door de structureel lagere transactiekosten als gevolg van de passieve uitvoering van de beleggingsportefeuille sindsdien.

Vastgoed

De transactiekosten in de vastgoedportefeuille stegen in 2022 naar € 3,0 miljoen ten opzichte van € 0,1 miljoen in 2021. Dit bedrag is flink hoger maar in lijn met het jaar 2020. In het vergelijkingsjaar 2021 zijn juist erg weinig transacties gedaan.

Alternatieve Beleggingen

De kosten in deze categorie waren met €5,8 miljoen zo'n € 2,0 miljoen hoger dan vorig jaar, vooral door de transactiekosten die we maakten omdat we startten met de beleggingscategorie 'obligaties opkomende markten' (€ 2,4 miljoen).

Overlay Beleggingen

De transactiekosten van de overlay beleggingen zijn fors gestegen in 2022, namelijk met €2,7 miljoen naar €8,0 miljoen. Dit is vooral toe te schrijven aan de scherpe rentestijging in 2022. Hierdoor moesten we onder andere veel onderpand vrijmaken en dit ging gepaard met extra transacties. Daarnaast hadden we te maken met nieuwe wet- en regelgeving ten aanzien van de afwikkeling van renteswaps wat resulteerde in meer transacties.

Ook de verhouding tussen de gemaakte kosten en ons gemiddeld belegd vermogen is gedaald

De daling van de kosten is grotendeels te verklaren door de daling van het vermogen. De meeste vergoedingen die wij betalen zijn gerelateerd aan ons gemiddeld belegd vermogen, dat is in 2022 sterk gedaald: van 31,9 miljard naar 27,1 miljard. We kijken daarom ook altijd naar de verhouding tussen de totale kosten voor vermogensbeheer en het gemiddeld belegd vermogen. We zien dan dat de kosten voor vermogensbeheer per belegde euro zijn gedaald. Zoals hierboven toegelicht wordt dit grotendeels verklaard door lagere prestatievergoedingen en de nieuwe strategie die we voor aandelen volgen.

TABEL 3

TOTALE KOSTEN VERMOGENSBEHEER ALS % VAN HET GEMIDDELD BELEGD VERMOGEN

	2022	2021	2020
Beheerkosten	0,27	0,28	0,26
Prestatievergoedingen	0,08	0,13	0,03
Totale vermogensbeheer kosten	0,35	0,41	0,29
Transactiekosten	0,11	0,10	0,19
Totale kosten vermogensbeheer	0,46	0,51	0,48

TABEL 4
KOSTEN VERMOGENSBEHEER
(IN €) IN 2022

Kosten per beleggingscategorie	Beheerkosten	Performance	Transactiekosten gerelateerde kosten	Totaal (inclusief aan- en verkoopkosten)
Vastgoed	17,3	-	3,0	20,3
Aandelen	0,7	-	4,7	5,4
Alternatieve beleggingen	29,6	22,6	5,8	58,0
Vastrentende waarden	11,1	-	5,3	16,4
Hedgefonds	-	-	-	-
Commodities	-	-	2,0	2,0
Overige beleggingen	0,1	-	-	0,1
Totaal kosten excl. overlay	58,8	22,6	20,8	102,2
Kosten overlay beleggingen	2,5	-	8,0	10,5
Totaal kosten incl. overlay	61,3	22,6	28,8	112,7
Overige vermogensbeheerkosten				
Kosten pensioenfondsen en bestuursbureau	2,6	-	-	2,6
Kosten fiduciair beheer	9,7	-	-	9,6
Bewaarloon	0,0	-	-	0,0
Overige kosten	0,3	-	-	0,3
Totaal overige vermogensbeheerkosten	12,6	-	-	12,6
Totaal kosten vermogensbeheer	73,9	22,6	28,8	125,3

TABEL 5
KOSTEN VERMOGENSBEHEER
(IN € X 1 MLN) IN 2021

Kosten per beleggingscategorie	Beheerkosten gerelateerde kosten	Performance	Transactiekosten (inclusief aan- en verkoopkosten)	Totaal vermogens beheerkosten
Vastgoed	16,6	-	0,1	16,7
Aandelen	15,0	-	14,9	29,9
Alternatieve beleggingen	28,3	41,1	3,7	73,1
Vastrentende waarden	15,3	-	6,3	21,6
Hedgefonds	-	-	-	-
Commodities	-	-	1,8	1,88
Overige beleggingen	0,1	-	-	0,1
Totaal kosten excl. overlay	75,4	41,1	26,8	143,3
Kosten overlay beleggingen	2,5	-	5,35	7,8
Totaal kosten incl. overlay	77,9	41,1	32,1	151,1
Overige vermogensbeheerkosten				
Kosten pensioenfondsen en bestuursbureau	2,2	-	-	2,2
Kosten fiduciair beheer	10,0	-	-	10,0
Bewaarloon	0,1	-	-	0,1
Overige kosten	0,3	-	-	0,3
Totaal overige vermogensbeheerkosten	12,6	-	-	12,6
Totaal kosten vermogensbeheer	90,5	41,1	32,1	163,7

Beleggingen en balansbeheer

We willen de pensioenen niet alleen nu, maar ook in de toekomst kunnen blijven uitkeren in een leefbare wereld. Daarom beleggen we het vermogen op een zorgvuldige en maatschappelijk verantwoorde wijze. Onze beleggingen zijn afgestemd op de langlopende verplichtingen. We streven naar een optimaal rendement bij een acceptabel risico. Om dit te bereiken spreiden we onze beleggingen over diverse categorieën, zoals aandelen, obligaties, vastgoed, private equity, infrastructuur en grondstoffen. In dit hoofdstuk lichten we de ontwikkelingen rondom onze beleggingen en ons beleggingsbeleid toe. Ook besteden we aandacht aan de voortgang op het gebied van maatschappelijk verantwoord beleggen. Het resultaat op de beleggingen heeft invloed op de dekkinggraad van ons pensioenfonds. Daarmee zijn de beleggingen ook van invloed op de (toekomstige) pensioenen van onze deelnemers.

2022 was een slecht beleggingsjaar

Het jaar 2022 zorgde voor een grote waardedaling van onze beleggingsportefeuille. Het portefeuillerendement kwam uit op -11%. Als we ook rekening houden met het resultaat uit de rente- en valuta-afdekkingen, dan boekte de portefeuille een verlies van ruim 28%. Belangrijkste boosdoener was een scherpe stijging van de rente. Zo steeg de 30-jaars swaprente van 0,5% bij de start van 2022 naar ruim 2,5% eind 2022. Deze rentestijging kan niet los worden gezien van de ontwikkeling van de inflatie. Begin van het jaar was er het beeld dat de inflatie tijdelijk zou oplopen vanwege het herstel na de coronapandemie. Mede door de door Rusland ontketende oorlog in Oekraïne werd de situatie wezenlijk anders, omdat de energieprijzen ook sterk opliepen.

Het gevolg was dat de hoge inflatie een hardnekkig karakter kreeg. Vervolgens gingen de centrale banken in Amerika en Europa over tot een serie van verhogingen van de korte rentetarieven. Deze hadden vervolgens ook een duidelijk effect op de lange renteniveaus.

Obligaties en aandelen stonden sterk onder druk

Opvallend was dat in 2022 zowel aandelen als obligaties fors in de min noteerden. In veel gevallen zorgt de combinatie van aandelen en obligaties voor verlaging van het risico, maar dat was in 2022 niet het geval. Het was niet zo dat alle beleggingscategorieën slecht rendeerden. Alternatieve beleggingen (anders dan aandelen of obligaties) zoals Private Equity, Infrastructuur, Grondstoffen en Vastgoed onttrokken zich aan het negatieve sentiment en lieten nog positieve rendementen zien. Een deel van de verklaring hiervoor is de vertraging in de waardering van enkele van deze categorieën. Daarmee heeft deze naar verwachting een negatief effect op het rendement in de eerste maanden van 2023.

Dekkinggraad is licht gedaald

Het sterk negatieve rendement op de beleggingen heeft zich niet vertaald in een grote daling van onze dekkinggraad. De actuele dekkinggraad kwam eind 2022 uit op 118,4%, tegen een niveau van 122,6% een jaar geleden.

De verklaring is dat rentestijging niet alleen een negatief effect heeft op de beleggingen, maar ook zorgt voor een forse daling van de marktwaarde van onze verplichtingen. Per saldo zorgde de rentestijging dus voor een stijging voor onze dekkingsgraad. De indexatie van de pensioenen met 6,18% per 1 juli 2022, gingen ten koste van de dekkingsgraad. U leest meer over de ontwikkeling van de dekkingsgraad in het hoofdstuk *Financiële Positie*.

Rentestijging had impact op het onderpandbeleid

De renteontwikkeling leidde tot verhoogde aandacht voor het onderpandbeleid. Er is namelijk voldoende onderpand nodig om te kunnen beleggen in renteswaps. Met deze renteswaps willen wij ons renterisico afdekken en beheersen. Na de felle rentestijging in september was een bijsturing van de portefeuille vereist, om te voorkomen dat we een tekort aan onderpand zouden krijgen in een crisisscenario. We hebben diverse maatregelen genomen om dit risico goed te beheersen. Zo zijn we meer gaan beleggen in de staatsobligaties die als onderpand in aanmerking komen. Verder zijn renteswaps met sterk negatieve waarden afgerekend met de tegenpartij en opnieuw afgesloten ('restrikes'). We hebben ook het onderpandbeleid vervroegd geëvalueerd en verder aangescherpt. Dit betekent dat we de gewenste buffers voor onderpand hebben uitgebreid op basis van grotere renteschokken. We willen het risico van een onderpandtekort zoveel mogelijk beperken.

Risicobudget bleef in 2022 ongewijzigd

Vanwege het onderpandbeleid was in 2022 sprake van relatief veel transacties in onze beleggingsportefeuille. Tegelijkertijd is er steeds voor gezorgd dat het strategische risicobudget op peil is gebleven. Het risicobudget is een maatstaf voor de mate van risico die we willen nemen. Op die manier kunnen we de ontwikkeling van onze dekkingsgraad bewaken. Het beleid is erop gericht dat onze dekkingsgraad in geval van een 'slechtweersscenario', zoals een crisis, niet verder kan dalen dan 24 dekkingsgraadpunten. De hoogte van ons risicobudget is in 2022 niet gewijzigd. Het was wel een uitdaging om dit goed te doen. Zoals we hierboven beschreven moesten we onze beleggingen in veilige staatsobligaties verhogen. We hebben dit opgelost door te beleggen in zogenaamde aandelen total return swaps, naast gewone aandelen.

Pensioenregeling 2023 niet van invloed op de portefeuille-samenstelling

Vanuit vermogensbeheer is ook meegewerkt aan de implementatie van de nieuwe pensioenregeling. Dit traject heeft geen invloed gehad op de inrichting van onze beleggingsportefeuille gedurende 2022. Voor de nieuwe regeling is een 'life cycle' ontworpen. Het risicoprofiel van de persoonlijke beleggingsportefeuille verandert tijdens een life cycle voor de deelnemer op basis van zijn of haar leeftijd. Wanneer een deelnemer ouder wordt (en dus dichterbij zijn/haar pensioenleeftijd komt), dan bouwen we het totale risico van zijn/haar beleggingsportefeuille af. Deze life cycle is opgebouwd uit alle beleggingscategorieën die we nu in portefeuille hebben en kent dus ook een brede spreiding.

Balansrisicoraamwerk als strategische kader voor de beleggingen

We gebruiken het balansrisicoraamwerk om onze beleggingsportefeuille te laten aansluiten bij onze pensioenverplichtingen. Binnen dit kader zijn er vier belangrijke stappen:

- 1) Vaststelling van de risicohouding van onze deelnemers
- 2) Vertaling van de risicohouding naar een concreet risicobudget in dekkingsgraadpunten
- 3) Maandelijks toetsing van het risicobudget
- 4) Bijsturing van het risicobudget als de toegestane bandbreedte wordt overschreden

We hebben de mogelijkheid om tijdelijk minder risico te nemen door de inzet van een beheersmaatregel. We kunnen het risicobudget dan verlagen met maximaal 5 dekkingsgraadpunten. Er zijn drie mogelijke aanleidingen voor een beheersmaatregel:

- Grote verandering van het economisch basisscenario
- Optreden van het slechtweerscenario
- Risico's rond de nieuwe Wet Toekomst Pensioenen

Gevoeligheidsanalyse van onze dekkingsgraad

Uit onderstaande tabel blijkt een duidelijk verband van de dekkingsgraad met de ontwikkeling van rente en aandelen. De tabel toont de gevoeligheid van de marktdekkingsgraad voor verschillende combinaties van rente- en aandelenschokken ten opzichte van de niveaus op 30 december 2022.

GEVOELIGHEID MARKTDEKKINGSGRAAD VOOR RENTEBEWEGINGEN EN AANDELENRENDEMENTEN

Aandelenschok >

	-50%	-30%	-10%	0%	10%	30%	50%
-2%	86%	93%	101%	105%	109%	118%	127%
-1%	88%	97%	(c)106%	(b)111%	117%	127%	138%
-0,5%	89%	99%	109%	115%	121%	132%	144%
0%	91%	101%	(a)113%	119%	125%	138%	151%
0,5%	92%	104%	117%	123%	130%	144%	158%
1%	94%	107%	120%	128%	135%	150%	166%
2%	97%	112%	128%	137%	145%	163%	181%

^ Renteschok

Hoe gebruiken we deze tabel?

- De startsituatie is een marktdekkingsgraad van 119% (donkeroranje cel).
- Als de aandelen met 10% dalen en er geen renteverandering is, betekent dit dat de marktdekkingsgraad daalt naar 113% (a).
- Als de rente met 1% daalt en er is geen verandering in de waarde van aandelen, betekent dit dat de marktdekkingsgraad daalt naar 111% (b).
- Als de aandelen met 10% dalen én de rente daalt met 1%, betekent dit dat de marktdekkingsgraad daalt naar 106% (c).

Aanpassing economisch basisscenario

We hebben in 2022 een nieuw economisch basisscenario aangenomen. Daarin houden we rekening met structureel hogere rente- en inflatieniveaus, in combinatie met een gematigde economische groei. Dit nieuwe scenario heeft niet geleid tot aanpassingen in onze portefeuille. Wel onderstreept dit scenario het belang van een brede spreiding van de beleggingen. Onze portefeuille bevat ook voldoende categorieën die enige mate van inflatiebescherming bieden. Daarbij kan worden gedacht aan categorieën als vastgoed, grondstoffen en infrastructuur.

Rusland is uit onze aandelenportefeuille gehaald

Rusland stond al sinds 2014 op onze uitsluitingslijst. Dat betekent dat we al lange tijd geen beleggingen hebben in obligaties van de Russische overheid of in ondernemingen die voor meer dan 50% in handen zijn van de Russische staat. Na het uitbreken van de oorlog in de Oekraïne, is in maart 2022 besloten om ook de overige Russische bedrijven uit onze aandelenportefeuille te verwijderen. Het betrof acht Russische bedrijven die samen minder dan 0,2% van de aandelenportefeuille uitmaakten. De impact op onze beleggingen was dus heel beperkt.

Staatsobligaties opkomende markten

Eind 2022 is een nieuwe categorie toegevoegd aan onze portefeuille, namelijk staatsobligaties opkomende markten. Het gewicht van deze categorie is 5% van onze totale portefeuille. Het was al langer de bedoeling

om te beleggen in staatsobligaties opkomende markten, maar we hebben eerst ons uitsluitingsbeleid voor landen en staatsbedrijven verder aangescherpt. We sluiten landen uit die onvoldoende presteren op het gebied van mensenrechten, arbeidsrechten en corruptie. We dekken het valutarisico voor deze categorie niet af, omdat dit naar verwachting een beter rendement oplevert op de lange termijn. Als beheerder is State Street Global Advisors geselecteerd. Deze manager volgt de door ons gegeven benchmark zo goed mogelijk (passief mandaat).

Overheveling winkelportefeuille naar een fonds

Binnen de vastgoedportefeuille is invulling gegeven aan het in 2021 genomen besluit om onze winkelportefeuille over te hevelen naar het Achmea Dutch Retail Property Fund (ADRPF). Er is in 2022 een zorgvuldig proces doorlopen om dit op een goede wijze te organiseren. Enkele winkelobjecten zijn niet meegegaan naar het fonds. We zullen deze objecten verkopen als zich een goede mogelijkheid aandient. De overheveling naar het Achmea winkelfonds versterkt de spreiding en verkleint daarmee de risico's. Ook wordt het onderhoud van de portefeuille minder tijdsintensief. We krijgen als grote belegger in dit fonds een zetel in de Advisory Board, daarmee houden we voldoende invloed op het gevoerde beleid.

Overzicht van de beleggingsresultaten in 2022

vindt u op de volgende pagina

Onderstaande tabel laat de beleggingsresultaten zien van alle categorieën in de portefeuille, afgezet tegen de relevante benchmarks:

TABEL 1 OVERZICHT RENDEMENTEN 2022

	Portefeuille rendement	Benchmark rendement	Benchmark(s)
Aandelen Wereld	-12,1%	-12,7%	FTSE Custom All-World ESG Low Carbon Index, net total return
Vastrentende waarden	-18,5%	-18,4%	
Staatsobligaties en niet-staatsobligaties euro	-18,8%	-18,8%	Customized Barclays Index, total return Barclays Euro Corporate 1+, 1-5 jr, Securitized AAA 1+ Indices, total return
Hypotheke	-17,4%	-16,3%	Barclays Bellwether Swap: 8 year EUR total return +0,75%; Customized Barclays Capital PHF Maturity Profile Swap Index, total return +0,75%
Alternatieve beleggingen	-2,0%	-3,6%	
Risk Parity	-15,6%	-15,6%	Portefeuillerendement Risk Parity RPF
High Yield	-12,0%	-12,6%	Customized Barclays US Corp HY + Pan European HY (2,5% cap) market weighted index ex financials, Euro hedged, total return
Grondstoffen	17,0%	18,1%	S&P GSCI F3 Equal Weight Commodity Sector Index excess return hedged + €STR
Private Equity	13,1%	9,7%	MSCI World (DC), net total return, 3-jrs voortschrijdend gemiddelde +3%
Infrastructuur	16,0%	5,3%	Euribor 3-maands deposito rente + 5%
Staatsobligaties opkomende markten - lokale valuta*	-1,7%	-0,7%	JPMorgan GBI EM Global Diversified ex RPF ESG exclusions (unhedged, in euro)
Vastgoed	7,5%	6,5%	
Vastgoed Nederland	2,4%	0,7%	MSCI Netherlands Annual Property Index, SI, TR
Vastgoed Internationaal	16,4%	16,4%	Customized internationale vastgoedindex
Totaal exclusief overlays**	-11,0%	-11,4%	
Valuta overlay	-1,7%	n.v.t.	n.v.t.
Rente overlay	-15,7%	n.v.t.	n.v.t.
Zakelijke waarden overlay	-0,2%	n.v.t.	n.v.t.
Totaal inclusief overlays	-28,3%	n.v.t.	n.v.t.

* Startdatum 1 december 2022

**Overlay staat voor derivatenposities om rente-, valuta- en aandelenrisico's te beheersen.

Toelichting op de resultaten in 2022

- *Rendement van de portefeuille*

Zowel de aandelen als de vastrentende waarden rendeerden sterk negatief, in een omgeving van forse rentestijgingen en toegenomen politieke spanningen. Enkele alternatieve beleggingen boden goed tegenwicht, met name private equity, infrastructuur, grondstoffen en vastgoed. Exclusief de overlays voor de rente- en valuta afdekking was het rendement -1,7% in 2022.

- *Rendementsbijdrage van de renteafdekking*

We zien het renterisico als een onbeloond risico en dekken dit risico in belangrijke mate af. Ons beleid is om het renterisico van de dekkingsgraad voor 85% af te dekken. Dit doen we standaard voor 60% via renteswaps en staatsobligaties en voor 25% via swaptions. Als we alleen kijken naar de beleggingen, dan heeft de hoge renteafdekking veel rendement gekost vanwege de sterke rentestijging. Het rendement op de rente-afdekking kwam uit op bijna -16%. Als we het totaalplaatje bekijken van onze bezittingen en onze verplichtingen, dan blijkt dat de rente een positief effect heeft gehad op de dekkingsgraad. De hogere rente leidt namelijk tot een sterke waardedaling van onze verplichtingen.

- *Rendementsbijdrage valuta-afdekking*

We zien het valutarisico ook als een onbeloond risico. Om die reden dekken we de belangrijkste valuta voor een aanzienlijk deel af. De valuta afdekking beschermt tegen een daling, maar levert een verlies op als de

afgedekte valuta's stijgen. De Amerikaanse dollar steeg in 2022 met ruim 6% ten opzichte van de euro, terwijl de Japanse yen en het Britse pond daalden ten opzichte van de euro. De ontwikkeling van de Amerikaanse dollar gaf de doorslag voor een per saldo licht negatief resultaat van -11,0% in 2022.

Onze investeringen moeten zoveel mogelijk bijdragen aan een betere wereld

Om te bepalen waar we wel en niet in investeren, kijken we naar de ESG-score van een belegging. ESG staat voor *Environmental, Social and Governance*. Een hoge ESG-score betekent dat de belegging beter bijdraagt aan een leefbare wereld. Ook kijken we naar de CO₂-intensiteit. Dit is de hoeveelheid CO₂ die wordt uitgestoten per geïnvesteerde euro. Hieronder vermelden wij per beleggingscategorie de belangrijkste resultaten en ontwikkelingen.

Aandelen

We hanteren voor onze aandelenbeleggingen sinds eind 2021 een maatwerkindex. In deze index zijn criteria verwerkt voor een hogere ESG-score en een lagere CO₂-intensiteit. Uitgangspunt is dat we per sector niet beleggen in de 25% slechtst presterende bedrijven op het gebied van ESG-scores. Daarnaast is afgesproken dat de CO₂-intensiteit van de aandelenportefeuille 50% lager moet zijn, in vergelijking met 2019. Dit doel is in 2022 behaald.

Bedrijfsobligaties

We hebben in 2022 vergelijkbare doelstellingen afgesproken voor onze beleggingen in bedrijfsobligaties. Ook voor deze portefeuilles is de ESG-score hoger dan de benchmark en is de CO2-intensiteit tenminste 50% lager dan in 2019.

High Yield

We hebben in 2022 besloten om dezelfde ESG-doelen ook toe te passen op de beleggingen in high yield obligaties. Dit zijn bedrijfsobligaties met een relatief hoger verwacht rendement, maar ook een relatief hoger verwacht risico. Een deel van deze high yield-beleggingen zit in een fonds bij Robeco. We zijn bezig met een transitie naar een eigen mandaat, zodat we de doelstellingen beter kunnen behalen. Deze transitie zal in 2023 worden afgerond.

Grondstoffen

We hebben besloten om in grondstoffen te blijven beleggen, maar wel met een aangepaste benchmark. 25% van onze beleggingen in grondstoffen mag nu bestaan uit beleggingen in fossiele energie. Dit was eerst 50%. Daarnaast beleggen we voor 25% in basismetalen, 25% in edelmetalen en 25% in de landbouw/veeteelt sector.

Risk Parity

Voor deze risicogewogen strategie zijn twee managers aangesteld: Bridgewater en AQR. We zijn in 2021 al overgestapt naar de duurzame variant van het fonds van Bridgewater. Binnen dit fonds wordt meer nadruk gelegd op

ESG factoren. Voor het fonds van AQR is versterking van de ESG integratie nog in onderzoek.

Vastgoed

We behaalden in 2022 voor de vastgoedbeleggingen in Nederland een vijfsterrenrating van het benchmarkinstituut GRESB (www.GRESB.com). In 2022 zijn verdere stappen gezet in het verbeteren van de duurzaamheid van de vastgoedportefeuille via een CO2-routekaart. Ons doel is om de CO2-uitstoot van onze woningenportefeuille in Nederland met minimaal 90% te verlagen richting 2050. De maatregelen die nodig zijn om dit te bereiken, maken we concreet en voeren we de komende jaren uit. Daarnaast onderzoeken we de klimaatrisico's van onze vastgoedportefeuille via klimaat-adaptatiescans. Dit geeft inzicht in de impact van het veranderende klimaat op onze vastgoedportefeuille en welke maatregelen wij moeten nemen om dit risico te beheersen. Onze internationale vastgoedfondsen scoren ook relatief goed, op basis van de bovengemiddelde GRESB scores. Bij de internationale fondsen gaan we ook het gesprek aan met managers over de integratie van ESG in hun beleggingsprocessen.

Infrastructuur

We hebben binnen de categorie Infrastructuur een investering gedaan in het Achmea IM Climate Infrastructure Fund. Dit is een nieuw fonds dat zich volledig richt op hernieuwbare energieprojecten in Europa en deels ook in Nederland. Dit fonds is een donkergroene belegging, het kwalificeert als een zogenaamd artikel 9 fonds. Dat wil zeggen dat het fonds alleen belegt in activiteiten die een positieve bijdrage leveren aan mens en milieu. Met

de belegging in dit fonds en de beleggingen die we al hadden in duurzame energie hebben we ons doel bereikt. We beleggen ongeveer 35% van de categorie infrastructuur in duurzame energieprojecten. Daarbij kiezen we voor beproefde technologieën via wind, water en zon. Het risicoprofiel van deze beleggingen is laag en past goed bij ons fonds.

Private Equity

Binnen ons private equity programma vragen we bij de managers ook aandacht voor ESG factoren. Onze voorwaarden en wensen op het gebied van ESG integratie leggen we doorgaans vast in specifieke afspraken met de managers ('side letters'). Verder wordt de mogelijkheid van impactbeleggingen binnen deze categorie nader onderzocht.

We gebruiken onze invloed om maatschappelijk verantwoord beleid te stimuleren

Met een aantal bedrijven waarin we beleggen gaan we, in samenwerking met andere partijen, het gesprek aan. Doel hiervan is om bedrijven te stimuleren om te kiezen voor een maatschappelijk verantwoord beleid. Startpunt voor de gesprekken zijn internationaal geaccepteerde en erkende codes. Daarnaast vormen OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen de basis voor deze gesprekken. Aan de hand van deze codes en richtlijnen beoordelen wij de maatschappelijke verantwoordelijkheid van een bedrijf. Maakt een bedrijf zich schuldig aan schendingen van internationale normen? Dan spreken we het bedrijf aan en zetten we aan tot verbetering. En zien we onvoldoende vooruitgang? Dan kunnen we het bedrijf al eerder

uitsluiten. De druk op bedrijven om verbeteringen door te voeren is nu dus hoger. In 2022 zijn namens het pensioenfonds 179 gesprekken gevoerd met ondernemingen waarin we beleggen. Deze gesprekken leidden bij diverse ondernemingen tot goede resultaten. Van de 26 afgeronde engagementtrajecten in 2022 waren er 23 succesvol.

Klimaatverandering

Klimaatverandering blijft een belangrijk onderwerp in ons engagementprogramma. Thema's binnen dit aandachtsgebied richtten zich op de fossiele industrie, de mijnbouw- en voedingsindustrie en de financiële sector. In 2022 is het thema klimaatneutraliteit verder uitgebreid met bedrijven waar we het gesprek mee aangaan. Dit thema is gericht op het stimuleren van CO₂-reductieplannen van bedrijven in de energiesector en de staal- en cementindustrie. Doel is dat deze bedrijven deel van de oplossing worden richting een duurzame samenleving. In plaats van deel van het probleem. Andere belangrijke thema's van engagement zijn de klimaattransitie in de financiële sector en versnelling richting het klimaatakkoord van Parijs.

Met een aantal bedrijven waarin we beleggen gaan we, in samenwerking met andere partijen, het gesprek aan. Doel hiervan is om bedrijven te stimuleren om te kiezen voor een maatschappelijk verantwoord beleid.

Biodiversiteit

Naast klimaatverandering is ook biodiversiteit een belangrijk onderwerp in het engagementprogramma. Het verlies van biodiversiteit is één van de belangrijkste uitdagingen van de 21e eeuw. Aanvankelijk lag de focus van de engagement op de aanpak van biodiversiteitsverlies als gevolg van ontbossing. De engagementtrajecten waren daarbij vooral gericht op producenten van grondstoffen. Sindsdien is het engagementprogramma uitgebreid om ook andere oorzaken van verlies van biodiversiteit aan te pakken. Denk aan thema's als vervuiling en overbevissing. We verwachten dat ondernemingen beoordelen wat hun impact is op de biodiversiteit. En hoe afhankelijk ze ervan zijn. Deze beoordeling willen we terugzien in een biodiversiteitsstrategie. Bijvoorbeeld als doelstellingen tegen ontbossing. We verwachten ook dat ze rapporteren over hun impact. En dat ze dat doen volgens erkende rapportageraamwerken zoals de Taskforce for Nature-related Financial Disclosures (www.tnfd.global).

Sociale thema's

Sociale thema's komen de laatste jaren ook vaker in de schijnwerpers. Ook in ons engagementprogramma. Zo participeerden we in 2022 in een engagementtraject gericht op het stimuleren van een goed diversiteits- en inclusiviteitsbeleid bij ondernemingen. Een ander voorbeeld is het engagementthema van de sociale impact van de inzet van kunstmatige intelligentie binnen de ICT-sector.

We oefenen actief stemrecht uit bij bedrijven waarin we beleggen

Via ons stembeleid kunnen we de kwaliteit van het ondernemingsbestuur stimuleren. Bij het stemmen nemen we de internationale principes van het International Corporate Governance Network (ICGN) als uitgangspunt. Het stembeleid is van toepassing op 100% van onze wereldwijde aandelenportefeuille. Bij sommige aandelen is stemrecht niet mogelijk. Dat komt door minimumtermijnen waarbinnen het aandeel in bezit moet zijn. In 2022 is namens ons pensioenfonds wereldwijd gestemd op 1.586 aandeelhoudersvergaderingen. Op 100% van deze vergaderingen is gestemd in lijn met de ICGN-principes. Op 67% van de vergaderingen hebben we tenminste één keer tegen een aanbeveling van het management gestemd.

We voldoen aan SFDR regelgeving

Rabobank Pensioenfonds voldoet aan de Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR). De SFDR maakt deel uit van het Action Plan for Financing Sustainable Growth van de Europese Commissie. Ons fonds classificeert als een artikel 8 fonds. Mogelijk beleggen wij in bedrijven of fondsen met activiteiten die bijdragen aan een milieudoelstelling zoals gedefinieerd in de EU Taxonomie. In dat geval moeten wij vaststellen of de beleggingen voldoen aan de criteria van de EU Taxonomie. Dit heet Taxonomie-alignment. Op dit moment zijn er onvoldoende betrouwbare, tijdige en verifieerbare gegevens beschikbaar om dit vast te stellen. Daarom rapporteren we op dit moment een percentage van 0% Taxonomie-alignment. Op onze website staan alle rapportages op het gebied van MVB en ook de specifieke SFDR- en EU Taxonomie-rapportages. Ook staat in de [bijlage](#) een voorgeschreven rapportage waarmee we onze duurzaamheidsindicatoren rapporteren. Dit is een vereiste uit de SFDR omdat we classificeren als artikel 8 fonds.

Risicomanagement en compliance

Risicomanagement en compliance spelen een grote rol in het op orde houden van onze bedrijfsvoering. Dat is belangrijk, want alleen met een goede bedrijfsvoering kunnen wij onze doelen bereiken. We houden steeds de risico's voor ons pensioenfonds in de gaten. We bepalen daarbij hoeveel risico we bereid zijn te nemen. Als het nodig is, nemen we maatregelen om risico's te verkleinen. Daarnaast moeten we ons blijven houden aan de wet- en regelgeving. Dat noemen we compliance. Het gaat hierbij ook om onze eigen interne regels. Denk aan de gedragscode. Die schrijft voor hoe we met elkaar omgaan en handelen in het belang van het fonds. Bijvoorbeeld dat je nevenfuncties meldt, of je geschenken kunt aannemen en welke informatie onder de geheimhouding valt. Maar het gaat ook om externe wetten en regels. Zoals de AVG, die voorschrijft hoe we uw en onze privacy bewaken.

U leest in dit hoofdstuk:

- hoe we risicomanagement hebben ingericht;
- hoe we de belangrijkste risico's voor ons fonds afgelopen jaar beoordelen;
- hoe we de specifieke ERB hebben uitgevoerd voor de Pensioenregeling 2023 (PR2023);
- hoe we afgelopen jaar zorgden dat we voldoen aan wet- en regelgeving.

Risicomanagement hebben we volledig geïntegreerd in onze bedrijfsvoering

We hanteren een Integraal Risicomanagement (IRM)-raamwerk. Dit toont de wijze waarop wij het risicomanagement georganiseerd hebben. Het raamwerk bevat een beschrijving van de risico's die het pensioenfonds loopt

(de zogeheten risicotaxonomie). Ook omvat het raamwerk het proces om deze risico's te beheersen. Tot slot komen ook de ERB en de in te zetten systemen voor het risicomanagement aan de orde.

Bij de opzet van het IRM-raamwerk zijn de belangrijkste uitgangspunten onze:

- missie
- visie
- strategische doelstellingen

De uitwerking van de acht elementen van het IRM-raamwerk hebben we hierop gebaseerd. De toepassing in de dagelijkse praktijk van het fonds vindt plaats aan de hand van de standaard beleidscyclus. Die bestaat uit de opzet, implementatie, evaluatie en bijsturing gericht op continue verbetering.

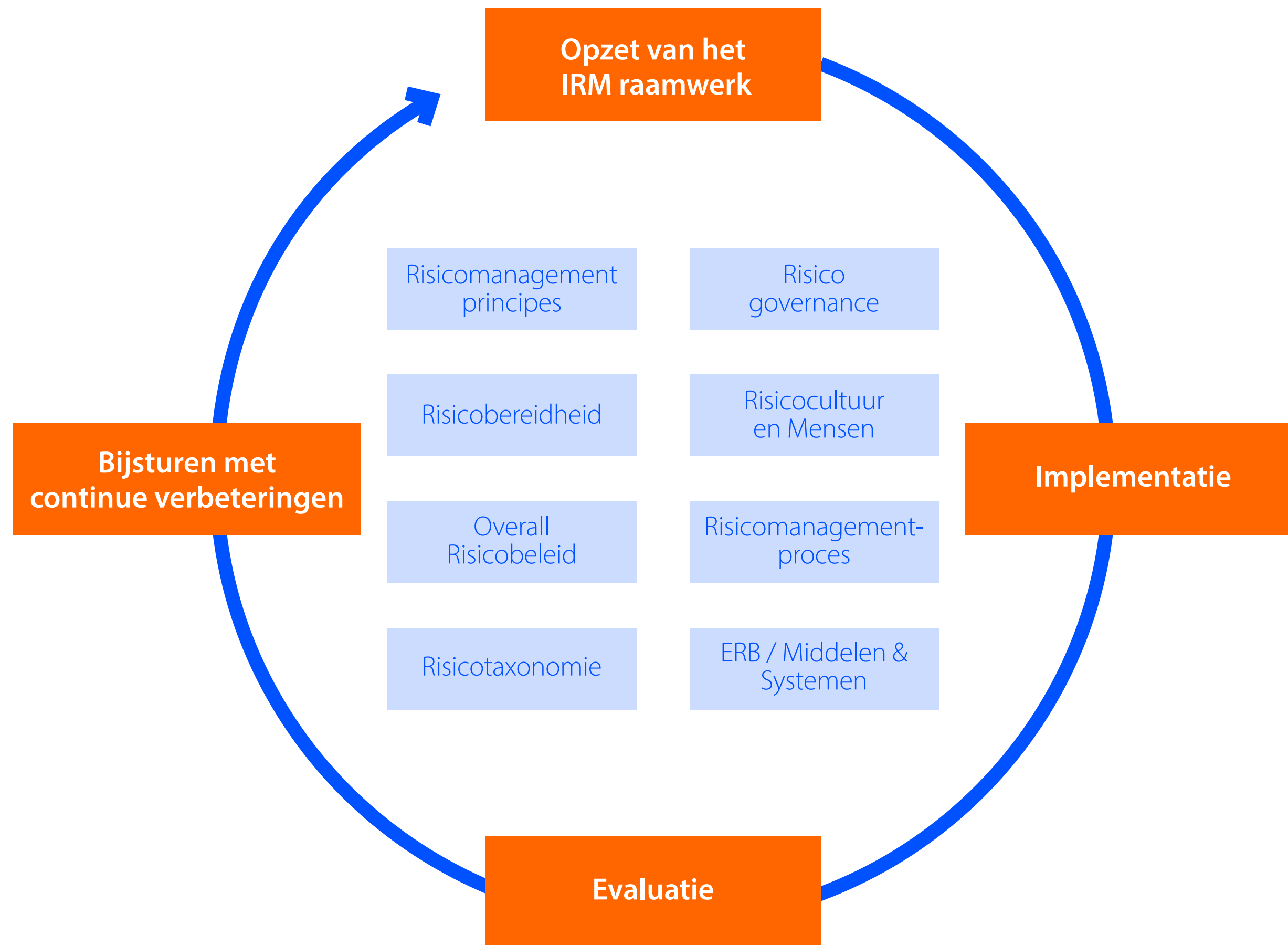
In een Risk Management Charter (RMC) hebben we vastgelegd hoe dit raamwerk werkt. Ook beschrijven we daarin de verschillende onderdelen van het IRM, zoals:

- ons risicobeleid
- onze risicobereidheid
- onze risicogovernance

Onze risicogovernance met 'three lines of defense' is het fundament

Het bestuur van het pensioenfonds is eindverantwoordelijk voor het risicomanagement. Het UB en het bestuursbureau ondersteunen het bestuur hierbij. De NUB houden toezicht op de uitvoering en de risicobeheersing

INTEGRAAL RISICOMANAGEMENT RAAMWERK RPF

daar omheen. De Auditcommissie adviseert hen bij deze taak. Over de verschillende rollen en het toezicht leest u hierover meer in de hoofdstukken *Verslag van het intern toezicht en Bestuur en organisatie*.

Het model van de Three lines of defense voerden we in 2017 in

Hier kwamen in 2019 de eisen vanuit de Europese IORP-richtlijn bij. Dit zijn de drie lijnen:

1. Het (uitvoerend) bestuur vormt met het bestuursbureau de eerste lijn. Zij gaan over de processen en de risico's. Dat betekent dat zij primair verantwoordelijk zijn voor het beheersen daarvan.
2. De sleutelfuncties risicobeheer en actuarieel, de compliance officer en privacy officer vormen de tweede lijn. Zij rapporteren onafhankelijk van de eerste lijn naar het bestuur of de onafhankelijke voorzitter. Zij ondersteunen de eerste lijn door deze kritisch te ondervragen. En door adviezen en opinies te verstrekken.
3. De interne auditfunctie (IAF) is de derde lijn. De IAF geeft aanvullende zekerheid aan het bestuur over de mate van risicobeheersing. De IAF rapporteert aan het bestuur.

Verder komen onder de risicogovernance ook de benodigde deskundigheid van de betrokkenen in het risicomanagementproces en de risicocultuur aan de orde.

Risicomanagement is een vast onderdeel van iedere bestuursvergadering

Bij ieder voorgesteld bestuursbesluit staat in de voorlegger een risico-paragraaf van de eerste lijn. Daarnaast voorziet de tweede lijn ieder beleidsvoorstel en (des)investeringsvoorstel van een risico-opinie.

We toetsen risico's altijd aan onze risicobereidheid

Zonder risico's te nemen kunnen we onze doelstellingen niet realiseren. Maar het is wel belangrijk dat we niet te grote risico's nemen. De belangrijkste risicobereidheidsprincipes zijn:

- Het bestuur neemt beleggingsrisico's om rendementen te behalen die de toekomstbestendigheid van de pensioenen en pensioenaanspraken moeten zekerstellen. Het bestuur is bereid om een weloverwogen niveau van beleggingsrisico's te accepteren. Dat doet het als dat nodig is om een optimaal beleggingsrendement te behalen. Dit rendement draagt er aan bij om de toegekende pensioenrechten en -aanspraken zoveel mogelijk waardevast te houden.
- Het bestuur beperkt zo veel mogelijk de beleggingsrisico's die kunnen leiden tot ongewenste effecten voor de reputatie van het pensioenfonds of de werkgever.
- Het bestuur wil voorkomen dat het pensioenfonds onacceptabele operationele risico's lijdt. Hierbij gaat het om risico's door:
 - de (wijze van) uitvoering van het pensioenbeleid
 - het balansbeheer
 - het beleggingsbeleid.
- Ook de volgende risico's zijn voor het bestuur onacceptabel:
 - een ondermaatse kwaliteit van de uitvoering.
 - te hoge kosten van pensioenbeheer en vermogensbeheer in verhouding tot de kwaliteit
 - onvoldoende zicht op de toekomstbestendigheid van het pensioenfonds.

- onjuiste, onvolledige of niet tijdige verstrekking van relevante informatie over de pensioenregeling en de eigen pensioensituatie aan deelnemers en gepensioneerden

We hebben in 2022 een specifieke ERB opgesteld voor de PR2023

In de specifieke ERB stond de vraag centraal: "Wat zijn de risico's voor RPF die samenhangen met de overgang naar de pensioenregeling die is afgesproken tussen sociale partners en zijn de getroffen beheersmaatregelen afdoende om een beheerste invoering mogelijk te maken?".

De ERB is, in lijn met de definitie van DNB, een integrale analyse en beoordeling van:

- de risico's waaraan een pensioenfonds is of kan worden blootgesteld; en
- de effectiviteit van het risicobeheer – inclusief de (feitelijke) beheersmaatregelen- en de doelmatigheid daarvan.

Deze specifieke ERB spitste zich toe op het inzicht in de materiële risico's en de mogelijke consequenties van de overgang naar een DC-regeling. Deze ERB droeg bij aan het proces van opdrachtaanvaarding en gaf invulling aan de beoordeling vanuit risicoperspectief. Het bestuur heeft vastgesteld dat de risico's binnen de risicobereidheid van het pensioenfonds passen. Tenslotte heeft het bestuur enkele vervolgacties benoemd om dit in de toekomst zo te houden.

We blijven de grootste bedreigingen voor onze strategische doelen monitoren

In 2021 deden we voor het eerst een ERB. Uitkomst van die ERB was dat er zes grote ontwikkelingen zijn die een materieel risico of een ernstige bedreiging vormen voor de realisatie van onze strategische doelstellingen. Deze vallen in drie categorieën: financieel, opdrachtverlening en beheerste bedrijfsvoering. Hieronder leest u wat we in 2022 hebben gedaan om deze zes ontwikkelingen bij te houden.

Financieel:

1. Schokbestendigheid financiële positie

Natuurlijk hebben we scherp in de gaten gehouden wat de effecten van de oorlog in Oekraïne zijn op de financiële markten. Ook hebben we ons economische basisscenario weer aangepast naar de huidige economische en financiële omstandigheden in de wereld. Op basis van dit scenario baseren wij onze beslissen. Hier leest u meer over in het hoofdstuk Beleggingen en balansbeheer.

2. Klimaatverandering

Vanuit risicomanagement hebben we toegezien op het beter inzichtelijk maken van ons ESG-beleid. ESG staat voor Environmental, Social and Governance. We gebruiken ESG-richtlijnen om te bepalen hoe duurzaam en verantwoord onze investeringen zijn. Hier leest u meer over in het hoofdstuk Beleggingen en balansbeheer.

Opdrachtverlening:

3. Invoering Wet toekomst pensioenen (Wtp)

De specifieke ERB die we hebben gedaan voor de PR2023 is ook relevant voor onze voorbereiding op de Wtp. Het bestuur en het VO hebben kennissessies gehouden. Ook lijkt de opzet en implementatie van PR2023 op het transitieproces dat we door moeten lopen in het kader van de Wtp. Zo lijkt de wijze waarop we de evenwichtige belangenafweging hebben uitgewerkt op de aanpak die voor de Wtp wordt gebruikt en waar nodig aangevuld kan worden. Het geeft ons dus al een eerste inzicht in welke risico's van belang zijn bij het overstappen op een nieuwe regeling.

Beheerste bedrijfsvoering:

4. IT pensioenadministratie

We houden de ontwikkelingen bij de uitvoerder van onze pensioenadministratie nauwlettend in de gaten. Zo zitten we in de klantenraad van APS en in de klankbordgroep Accelerate, die zich bezig houdt met de monitoring van IT-ontwikkelingen binnen APS in het kader van Wtp. Daarnaast worden we bij verschillende bijeenkomsten bijgepraat over de ontwikkelingen. Hierbij wordt ook de verbinding gemaakt met de inhoud en tijdslijnen van Wtp.

5. IT cybersecurity

IT cybersecurity is in 2022 gemonitord op basis van de beheersmaatregelen. Door de ontwikkelingen op het gebied van cybersecurity vraagt het pensioenfonds meer assurance bij de uitbestedingspartijen. Om dit concreet te maken is in 2022 een start gemaakt met de herijking van het uitbestedingsbeleid. Na afronding hiervan in 2023 volgt in 2023 ook de herijking van het IT-beleid. Belangrijk aandachtspunt hierbij wordt de implementatie van Digital Operational Resilience Act (DORA).

6. Toekomstbestendig bestuur en bestuursbureau

Ons aandachtspunt hier is dat kennis en ervaring niet verloren gaat. Er zijn veel wisselingen geweest in het bestuursbureau. Het risico is dan dat je kennis en ervaring kwijtraakt, die je wel nodig hebt. Dit vraagt om een andere manier van werken zoals het bewust kiezen voor een flexibele schil die ondersteunt op zowel capaciteit als kennis. Maar het vraagt ook om een andere manier van vastleggen van wat we weten en doen. Dit was een van de redeneren om in 2023 onze statuten te vernieuwen en reglementen te herzien. Ook de uitbreiding naar 3 UB heeft in 2022 geleid tot een betere verdeling van werkzaamheden. Het geheel van maatregelen heeft ertoe geleid dat RPF naast de grote strategische onderwerpen ook de meer reguliere werkzaamheden tijdens 2022 heeft kunnen afronden.

We monitoren de beheersing van de belangrijkste risico's voor het pensioenfonds voortdurend

Omschrijving financieel risico	Werking beheersmaatregelen in 2022
<p>Matching- en renterisico</p> <p>Het risico dat activa en passiva niet gematcht zijn in termen van rentevoet en rentelooptijden, valuta, timing en omvang kasstromen en gevoeligheid voor inflatie.</p>	<p>De effectiviteit van het beleid rondom het renterisico en valutarisico is geborgd door de monitoring van de ontwikkelingen aan de hand van de rapportages.</p>
<p>Marktrisico</p> <p>Het risico van financieel verlies door het blootstaan aan wijzigingen in marktprijzen van de financiële activa (inclusief off-balance instrumenten). Hieronder vallen prijsvolatiliteit, marktliquiditeit en concentratie & correlatie.</p>	<p>De effectiviteit van beheersing van het marktrisico is inzichtelijk in de rapportages van vermogensbeheerders waarmee we controleren of we binnen de tolerantiegrenzen blijven. Wanneer de afgesproken grenzen worden overschreden ondernemen we actie. Maandelijks beoordelen van de gevoeligheidsanalyse over de verwachte impact op de financiële positie van het pensioenfonds van onzekerheden op de financiële markten.</p>
<p>Kredietrisico</p> <p>Het risico dat een tegenpartij contractuele of andere overeengekomen verplichtingen niet nakomt. Of dat de kredietwaardigheid verslechtert, verdeeld naar concentratie, tegenpartijrisico, credit spreads en vervangingsrisico.</p>	<p>Monitoring van de naleving binnen de portefeuille van de goedgekeurde mandaats- en beleggingsrichtlijnen.</p>
<p>Verzekeringstechnisch risico</p> <p>Het risico dat we uitkeringen in de toekomst niet kunnen financieren vanuit premie- en/of beleggingsinkomsten als gevolg van onjuiste en/of onvolledige aannames en grondslagen.</p>	<p>In 2022 zijn de sterftegrondslagen aangepast aan de laatste ontwikkelingen van de prognosetafels en de ervaringssterfte. Uitgevoerde analyses hebben geleid tot aanpassingen in de uitgangspunten voor onder meer de flexibiliseringsfactoren die het pensioenfonds gebruikt. In het kader van PR2023 zijn de grondslagen voor de risicopremies en de kosten geanalyseerd en aangepast.</p>

Omschrijving niet-financieel risico	Werking beheersmaatregelen in 2022
<p>Omgevingsrisico: Het risico dat van buiten het pensioenfonds komende veranderingen op het gebied van concurrentieverhoudingen, afhankelijkheid van belanghebbenden, reputatie en ondernemingsklimaat een negatief effect heeft.</p>	<p>De belangrijkste beheersmaatregel was overleg met diverse belanghebbende partijen zoals:</p> <ul style="list-style-type: none"> • de werkgever • vakbonden • de deelnemers • de gepensioneerden • andere pensioenfondsen en marktpartijen • betrokkenen bij het nieuwe pensioenstelsel <p>Hierdoor kreeg het pensioenfonds inzicht in ontwikkelingen en wensen van de diverse belanghebbende partijen.</p>
<p>Operationeel risico: Het risico dat procesinrichting en procesuitvoering ondoelmatig of onvoldoende doeltreffend is met betrekking tot informatie, productontwikkeling, kosten en personeel.</p>	<p>Voor de beheersing van dit risico is in 2022 extra aandacht geweest voor de inrichting van een toekomstbestendig bestuursbureau gericht op capaciteit en kwaliteit. Dit loopt ook door in 2023. Ten behoeve van de kwaliteit van informatie binnen het pensioenfonds is in 2022 een datakwaliteitsbeleid vastgesteld en zijn vervolgacties in een plan van aanpak uitgewerkt.</p>
<p>Uitbestedingsrisico: Het risico dat de continuïteit, integriteit en/of kwaliteit van de aan derden uitbestede werkzaamheden wordt geschaad. Hiertoe behoort ook het risico op onjuiste en onvolledige communicatie.</p>	<p>De effectieve beheersing van dit risico heeft plaats gevonden aan de hand van de monitoring van:</p> <ul style="list-style-type: none"> • de gedetailleerde afspraken in de dienstverleningsovereenkomsten (DVO's en SLA's); • de aangeleverde verklaringen door de uitbestedingspartijen om assurance te geven over de uitgevoerde werkzaamheden; • kwartaalevaluaties tijdens overleggen. <p>Voor de toekomst is in 2022 gestart met de herijking van het uitbestedingsbeleid.</p>

Omschrijving niet-financieel risico	Werking beheersmaatregelen in 2021
<p>IT-risico: Het risico dat bedrijfsprocessen en informatievoorziening onvoldoende integer, niet continu of onvoldoende beveiligd worden ondersteund door IT.</p>	<p>Het IT-risico is per uitbestedingsrelatie op continuïteit, integriteit en beveiliging gemonitord aan de hand van diverse rapportages en ISAE-verklaringen. Deze beheersmaatregelen dwingen de uitbestedingsrelaties zich bewust te verantwoorden over het IT-risico. Uit de rapportages kwamen in 2022 geen materiële incidenten naar boven. Het materieel incident van begin 2022 (hack op een systeem van onze vastgoedbeheerder SARE&F) is adequaat aangepakt en heeft niet tot vervolgschade geleid.</p> <p>In 2022 zijn de eisen voor IT-risico's aangescherpt (DORA). Dit zal in 2023 meegenomen worden in de herijking van het IT-beleid.</p>
<p>Integriteitrisico: Het risico dat de integriteit van het pensioenfonds wordt beïnvloed als gevolg van:</p> <ul style="list-style-type: none"> • niet integere, onethische gedragingen van het pensioenfonds; • schending van maatschappelijke en door het pensioenfonds opgestelde normen. 	<p>Het integriteitrisico wordt zowel in de niet-financiële risicorapportages van APS, AIM en SARE&F als in hun SIRA geanalyseerd. In 2020 is het herijkte integriteitsbeleid vastgesteld. De beheersmaatregelen met betrekking tot gedrag, incidenten en privacy zijn uitgebreid opgesomd. Deze beheersmaatregelen werken alleen effectief als er voldoende wordt toegezien op de naleving van gedragscodes binnen de organisaties. Wij oordelen dat dit mede geborgd wordt door de verklaringen van de Compliance Officers.</p>
<p>Juridisch risico: Het risico samenhangend met (veranderingen in en naleving van) wet- en regelgeving en het risico op aansprakelijkheid door deelnemers van gemist pensioen.</p>	<p>Ontwikkelingen in wet- en regelgeving zijn ook het afgelopen jaar actief gevolgd door het pensioenfonds en waar nodig geïmplementeerd. In 2022 is bijzondere aandacht geweest voor aanpassing van het privacybeleid.</p>
<p>Governancerisico: Het risico dat de juridische en/of organisatorische structuur onvoldoende invulling geeft aan onze uitvoeringstaak. En het risico dat de continuïteit of deskundigheid van de verschillende organen niet geborgd kan worden.</p>	<p>In 2022 zijn de statuten aangepast. Verder is de rol van de AC aangepast in lijn met het omgekeerd gemengd model.</p>

Het privacybeleid is in 2022 herzien en goedgekeurd

We hebben in het privacybeleid opgenomen dat we de gedragslijn voor gegevensverwerking van de pensioenfederatie naleven.

In 2022 deden zich geen bijzonderheden voor met betrekking tot de naleving van de privacywet- en regelgeving

Wel was er sprake van een aantal incidenten en datalekken. Deze incidenten en datalekken zijn afgewikkeld volgens de vastgestelde procedure. Er hebben 3 datalekken plaatsgevonden. De privacy officer heeft deze datalekken beoordeeld. We hebben 2 datalekken gemeld bij de Autoriteit Persoonsgegevens (AP). In februari was er een incident bij onze vastgoedbeheerder SARE&F. Er is uitgebreid onderzoek gedaan door SARE&F. Ook hebben we zelf het incident geanalyseerd. De uitkomsten laten zien dat er geen schade is ontstaan voor personen die bij het incident betrokken waren. Wel zijn maatregelen genomen om de kans op herhaling van dit incident te minimaliseren. Het andere datalek dat is gemeld bij de AP betrof een incident bij onze pensioenadministrateur APS en betrof een mogelijkheid tot inzage in een pensioenportaal, wat alleen mogelijk was met zeer specifieke technische kennis van de betreffende applicatie. De applicatie is direct na constatering offline gehaald en er zijn maatregelen genomen om dergelijke incidenten te voorkomen.

We voldoen aan alle normen van de Code Pensioenfondsen

In de eerste helft van 2022 is er een statutenwijziging geweest, waardoor we nu ook voldoen aan norm 39 van de Code Pensioenfondsen. De benoeming en het ontslag van leden van het verantwoordingsorgaan is nu geregeld zoals in de code omschreven. Dit was de enige norm waaraan we nog niet voldeden.

Weliswaar kent het fonds geen maximaal aantal keren aan benoemingen voor bestuurders, maar wel de maximale benoemingstermijn van 12 jaar die uit norm 34 voortvloeit. Met als uitzonderingsmogelijkheid een verlening van 2 jaar, in bijzondere situaties.

De Code schrijft acht rapportagenormen voor waarover het bestuur in het bestuursverslag rapporteert (5, 31, 33, 47, 58, 62, 64 en 65). Het volgende overzicht geeft de acht rapportagenormen weer. Per norm leest u of het pensioenfonds daaraan voldoet en waar u de toelichting in het bestuursverslag vindt.

	Rapportagenormen Code Pensioenfondsen	Voldoet het pensioenfonds aan de norm?	Vindplaats toelichting verplichte rapportagenormen in bestuursverslag
5	Het bestuur legt verantwoording af over het beleid dat het voert, de gerealiseerde uitkomsten van dit beleid en de beleidskeuzes die het eventueel voor de toekomst maakt. Het bestuur weegt daarbij de verschillende belangen af van de groepen die bij het pensioenfonds betrokken zijn. Ook geeft het bestuur inzicht in de risico's van de belanghebbenden op korte en lange termijn, gerelateerd aan het overeengekomen ambitieniveau.	ja	In <i>het derde hoofdstuk</i> van het bestuursverslag schrijven we over de missie, visie en beleidsdoelstellingen. In de daarop volgende hoofdstukken geven we de gerealiseerde uitkomsten van dat beleid weer en schrijven we over de belangrijkste beleidskeuzes die het bestuur in 2022 heeft gemaakt.
31	De samenstelling van fondsorganen is wat betreft geschiktheid, complementariteit, diversiteit, afspiegeling van belanghebbenden en continuïteit, vastgelegd in beleid. Zowel bij de aanvang van een termijn, als ook tussentijds bij de zelfevaluatie vindt een check plaats.	ja	Het beleid op de samenstelling van fondsorganen is wat betreft geschiktheid, complementariteit, diversiteit, afspiegeling van belanghebbenden en continuïteit vastgelegd in ons Geschiktheidsbeleid. De personele invulling van ons bestuur, ons verantwoordingsorgaan en onze sleutelfuncties in het hoofdstuk <i>Profiel Bestuur</i> .
33	In zowel het bestuur als in het VO of het BO is er tenminste één vrouw en één man. Er zitten zowel mensen van boven als van onder de 40 jaar in. Het bestuur stelt een stappenplan op om diversiteit in het bestuur te bevorderen.	ja	In het hoofdstuk <i>Profiel</i> blijkt dat we aan deze norm voldoen.
47	Het intern toezicht betreft deze Code bij de uitoefening van zijn taak.	ja	De niet-uitvoerend bestuurders bespreken elk jaar de naleving van de normen van de Code Pensioenfondsen. Zij rapporteren hierover eventuele bijzonderheden in <i>het verslag intern toezicht</i> . Die waren er dit jaar niet.

	Rapportagenormen Code Pensioenfondsen	Voldoet het pensioenfonds aan de norm?	Vindplaats toelichting verplichte rapportagenormen in bestuursverslag
58	Het bestuur geeft publiekelijk inzicht in missie, visie en strategie.	ja	In het <i>derde hoofdstuk van het bestuursverslag</i> schrijven we over de missie, visie en beleidsdoelstellingen.
62	Het bestuur legt zijn overwegingen omtrent verantwoord beleggen vast en zorgt ervoor dat deze beschikbaar zijn voor belanghebbenden.	ja	In het hoofdstuk <i>Beleggingen en balansbeheer</i> lichten we de overwegingen toe om maatschappelijk verantwoord te beleggen. Ook lichten we dit jaar in de <i>bijlage SFDR</i> de classificatie naar duurzaamheid toe.
64	Het bestuur rapporteert in het jaarverslag over de naleving van de interne gedragscode (zoals bedoeld in de normen 15 en 16) net als over de evaluatie van het functioneren van het bestuur.	ja	In het hoofdstuk <i>Risicomanagement en compliance</i> rapporteren we over de naleving van de gedragscode. In het hoofdstuk <i>Bestuur en organisatie</i> delen we conclusies van de zelfevaluatie van het bestuur.
65	Het bestuur zorgt voor een adequate interne klachten- en geschillen-procedure die voor belanghebbenden eenvoudig toegankelijk is. In het jaarverslag rapporteert het bestuur over de afhandeling van klachten en de veranderingen in regelingen of processen die daaruit voortvloeien.	ja	In het hoofdstuk <i>Interactie met deelnemers en andere belanghebbenden</i> rapporteren we over de afhandeling van klachten en de veranderingen in regelingen of processen die daaruit voortvloeien.

Vooruitblik 2023

Het is belangrijk dat wij in staat zijn mee te bewegen met de veranderingen in onze omgeving. We werken er daarom hard aan om ons voor te bereiden op veranderingen. Zo kunnen deelnemers ook in de toekomst erop vertrouwen dat wij zorgen voor een goed pensioen in een leefbare wereld. In dit hoofdstuk leest u hoe we in 2023 willen werken aan onze wendbaarheid en ons verandervermogen.

We gaan verder met onze gerichte voorbereiding op het nieuwe pensioenstelsel

We verwachten dat de Wet toekomst pensioenen (Wtp) ingaat op 1 juli 2023. We hebben dan tot 1 januari 2027 om de overstap te maken naar een nieuwe regeling. De cao-partijen bepalen hoe die pensioenregeling eruit komt te zien. Maar we weten al wel dat er twee mogelijke contracten zijn: het flexibel contract en het solidair contract. Kort gezegd krijgen deelnemers onder een flexibel contract meer keuzevrijheid op het gebied van beleggingen. Onder een solidair contract maakt het fonds zelf beleggingskeuzes voor onze deelnemers en gepensioneerden en kunnen meer risico's samen worden gedeeld. Komend jaar onderzoeken we verder wat deze contracten precies voor ons fonds betekenen. En welke eisen wij stellen aan de uitvoerbaarheid en uitlegbaarheid van de nieuwe regeling. Zo zijn we goed voorbereid op de keuze die de cao-partijen gaan maken. En kunnen we een waardevolle gesprekspartner zijn voor de cao-partijen als deze afspraken aan het maken zijn.

In 2021 zijn we al gestart met de eerste voorbereidingen zoals het opzetten van een projectorganisatie. In 2022 hebben we hier verder invulling aangegeven zodat we vanaf begin 2023 verder vaart kunnen gaan maken. Wat ons zal helpen is onze ervaring die we hebben opgedaan met het inrichten en aanvaarden van de nieuwe pensioenregeling die per 31 december 2022 is ingegaan.

We ontwikkelen een toekomstgerichte strategie

Wij willen deelnemers in staat stellen om regie te houden over hun pensioen en een toekomstbestendige pensioenregeling aanbieden. Daar staan we voor. Dat willen we blijven doen, ook in een veranderende omgeving. Daarom kijken we komend jaar kritisch naar onze strategie. Wat is de juiste koers om te varen, zodat we ook in de toekomst het beste kunnen doen voor de deelnemer? Bij het beantwoorden van deze vraag betrekken we natuurlijk ook de mensen met en voor wie wij ons werk doen. Het resultaat van dit proces is een strategie met een aangescherpte koers voor de komende jaren. Daarbij horen natuurlijk ook concrete doelen: wat moeten we doen voor deze toekomstbestendigheid? Met die doelen gaan we ook in 2023 al aan de slag.

We vinden het belangrijk om de deelnemers goed mee te nemen in de veranderingen die komen.

We blijven bezig met het verduurzamen van ons beleggingsbeleid

Het is altijd belangrijk om regelmatig te kijken of de uitgangspunten van ons beleggingsbeleid nog passend zijn. Zeker nu onze omgeving zo sterk verandert. Zoals door de eisen die de Wtp aan ons stelt. Maar ook de wens van onze deelnemers om maatschappelijk verantwoord te beleggen. We richten ons daarom in 2023 op deze twee doelen. We stellen in 2023 een volgend plan op om ons beleggingsbeleid toekomstbestendig te houden en daarmee ook voor te bereiden op Wtp. Maar ook willen we een volgende stap maken in het verder verduurzamen van onze beleggingsportefeuille. Het plan hiervoor is begin 2023 klaar. De rest van het jaar richten we ons op het uitvoeren van de concrete doelen uit dit plan.

Het vergroten van pensioenbewustzijn en het bereiken van zoveel mogelijk deelnemers

Ook hier zullen we in 2023 aan blijven werken. In de communicatieaanpak trekken we op en stemmen we af met de Rabobank en andere stakeholders. Naast alle reguliere communicatie zal er komend jaar ook aandacht blijven om de nieuwe of veranderde onderdelen van de huidige beschikbare premieregeling uit te leggen. Hiermee willen we deelnemers goed informeren over en laten wennen aan de nieuwe regeling. Ook zullen de stappen ten aanzien van proces en inhoud van de Wtp onder de aandacht gebracht worden. We vinden het belangrijk om onze deelnemers zorgvuldig mee te nemen in deze transitie. Ten slotte willen we onze deelnemers verder inzicht geven in de zowel de financiële als maatschappelijke resultaten van ons pensioenfonds.

We blijven de organisatie versterken

In 2022 hebben we hard gewerkt aan het verandervermogen en de wendbaarheid van onze organisatie. Onder andere door goed te kijken naar de bemensing van het bestuursbureau en het Uitvoerend Bestuur (UB). Ook in de toekomst hebben we de juiste mensen nodig op de juiste plekken. De positieve ervaringen die we in 2022 hebben opgedaan met een flexibele schil laten zien dat dit voor ons de juiste oplossing is voor onderwerpen die we projectmatig aanpakken. Maar we investeren ook om kennis en kunde bij onszelf te versterken en uit te breiden. Bijkomend voordeel van het werken met een flexibele schil is dat we de toenemende werkdruk beter aan kunnen. Zo blijven we bezig met de organisatie klaar voor de toekomst te maken. Zodat we de uitdagingen die op ons afkomen met vertrouwen tegemoet kunnen zien.

*De drie uitvoerend bestuurders
v.l.n.r. Jack Jonk, Sandra Schellekens en Martin Mos*

Verlag van het intern toezicht

Alle pensioenfondsen zijn verplicht om interne toezichthouders aan te wijzen. Bij ons zijn dat de niet-uitvoerend bestuurders. Zij zijn verantwoordelijk voor het intern toezicht. Zo beoordelen ze hoe de uitvoerende bestuurders hun taken uitvoeren. Ook reflecteren ze op de algemene gang van zaken in het bestuur. In dit verslag vindt u de samenvatting van de interne toezichthouders over hun manier van werken, hun algemene indruk en hun bevindingen in 2022.

Hoe hebben wij onze toezichtstaak uitgevoerd?

Voor 2022 hebben we 7 aandachtsgebieden aangewezen voor het toezicht

Het toezicht hebben we begin 2022 verdeeld in 7 aandachtsgebieden vanuit een risico-gebaseerde aanpak. Dit zijn thema's die bij onvoldoende beheersing een groot risico opleveren voor het pensioenfonds, de aangesloten deelnemers en/of de Rabobank. Het gaat om de volgende aandachtsgebieden:

- Transitie nieuwe stelsel
- Duurzaam en verantwoord
- Risicobeheersing
- Sturings- en verantwoordingsinformatie
- Beleggingen en balansbeheer
- Governance en bedrijfsvoering
- Beheersing uitbesteding

Om per aandachtsgebied tot een goede beeld- en oordeelsvorming te kunnen komen, bestudeerden we onder andere notulen, beleidsdocumenten en uitvoeringsrapportages. Daarnaast voerden we meerdere gesprekken met uitvoerend bestuurders en andere betrokkenen. Onze bevindingen en conclusies bespraken we onderling en vervolgens ook met de uitvoerend bestuurders. Uiteindelijk zijn de bevindingen en conclusies vastgesteld in een vergadering van de niet-uitvoerend bestuurders.

Wat is ons algemene beeld van 2022?

We zijn tevreden over de voorbereiding en implementatie van PR2023 en de gezette stappen in 2022

Het afgelopen jaar 2022 stond in het teken van de nieuwe pensioenregeling en de inhaalslag bij het onderhoud van beleidsdocumenten.

Voor alle betrokkenen was het uitdagend om binnen één jaar tot een nieuwe regeling te komen. Ondanks de hoge tijdsdruk en het korte tijdspad is het juiste proces gevolgd en zijn alle belanghebbenden tijdig betrokken. De regeling is met succes geïmplementeerd. Daar zijn wij tevreden over.

Op het gebied van governance zijn belangrijke stappen gezet in het actualiseren van statuten en reglementen en bij de opzet en inrichting van de auditcommissie.

Ervaringen met Pensioenregeling 2023 helpen bij transitie naar het nieuwe stelsel

Wij constateren dat in bijna alle rapportages terugkomt dat de deelonderwerpen die regulier waren voorgenomen voor 2022, goed zijn uitgevoerd. De Pensioenregeling 2023 heeft in het toezichtjaar veel aandacht gekost. Wij verwachten dat de ervaringen en leereffecten die daaruit voortkomen een positief effect zullen hebben op het transitieproces naar het nieuwe stelsel.

Welke observaties en bevindingen hebben wij?

Hieronder vindt u een samenvatting van onze observaties en bevindingen per aandachtsgebied. We hebben deze observaties en bevindingen ook uitvoerig besproken met het verantwoordingsorgaan.

Transitie nieuwe stelsel

Met de nieuwe pensioenregeling PR2023 is gekozen voor een “no regret”-DC. Dit betekent dat er een DC-regeling is geïmplementeerd waarbij er nog niet wordt voorgesorteerd op één van de twee mogelijke regelingen in kader van Wtp en/of de keuze om al dan niet in te varen. De besluitvorming over en de invoering van PR2023 in het bestuur is goed verlopen. De uitvoerende bestuurders hebben het proces voor de opdrachtaanvaarding grondig en projectmatig aangepakt, waarbij in het bijzonder aandacht werd besteed aan de acceptatievoorwaarden en de exit-bepalingen. Het bestuur en andere stakeholders zijn steeds uitgebreid en proactief geïnformeerd. De regeling is tijdig succesvol in uitvoering genomen.

De Pensioenregeling 2023 heeft in het toezichtjaar veel aandacht gekost.

PR 2023 heeft veel aandacht en flexibiliteit van het fonds gevraagd. In de voorbereiding op de transitie naar Wtp zullen deze ervaringen versnellend moeten werken. Die voorbereiding is inmiddels met volle kracht gestart. De ontwikkelingen op gebied van administratie bij APS verdienen hierbij blijvend de aandacht.

Belangrijke aspecten waar we in de loop van het verslagjaar 2023 op zullen letten, zijn:

- Evenwichtige belangenafweging als basis voor besluitvorming
- Inrichting van de projectorganisatie en aansluiting bij de verschillende rollen en verantwoordelijkheden
- Verbinding naar deelnemers (communicatie)
- Samenwerking in de complexe besluitvormingssituatie
- Beheersing van het tijdpad naar het nieuwe pensioenstelsel.

Governance en bedrijfsvoering

Ten aanzien van de formele inrichting van de governance concluderen we dat grote vorderingen zijn gemaakt. De afronding van de vastlegging van statuten en reglementen is hiervan het tastbare resultaat. Het traject ten aanzien van het BBC-reglement is het laatste onderdeel hiervan. Met de komst van nieuwe bestuurders blijven Boardroom dynamics een punt van

aandacht. Een goed besluitvormingsproces hangt immers ook af van het samenspel van de bestuurders. Het verantwoordingsorgaan heeft, ondanks vele wisselingen in de bezetting een goede start kunnen maken; mede dankzij intensieve aandacht vanuit het VO zelf, het bestuur en het bestuursbureau.

Op het punt van bedrijfsvoering zijn eveneens grote en positieve veranderingen gerealiseerd in de samenstelling van en samenwerking binnen het bestuursbureau. Er is sprake van een gestage opbouw en verdere ontwikkeling in de richting van de beoogde kwaliteit van functioneren.

Duurzaam en verantwoord

In algemene zin is onze conclusie dat in 2022 adequaat uitvoering is gegeven aan het lopende plan voor duurzaam en verantwoord beleggen; de voornemens voor 2022 zijn gehaald. Met het aantreden van een derde uitvoerende bestuurder komt ruimte om ambities ten aanzien van duurzaam en verantwoord beleggen verder te concretiseren.

Beheersing uitbesteding

In 2022 heeft het datakwaliteitsbeleid voorrang gekregen. De voorziene herijking van uitbestedingsbeleid zal daardoor in 2023 worden afgerond. De transitieperiode die we ingaan vraagt om een grondige strategische positiebepaling. Onderdeel van deze positiebepaling vormt de verhouding tussen 'zelf doen en uitbesteden'. Het strategietraject dat is gestart biedt

hiervoor de bedding. Een gap-analyse of de contracten en SLA's met alle uitbestedingspartijen voldoen aan het uitbestedingsbeleid kan behulpzaam zijn bij het maken van een risicoanalyse. Op grond daarvan kan de prioritering worden bepaald.

Beleggingen en balansbeheer

Wij constateren dat er op dit moment rond het thema vermogensbeheer geen aanleiding is voor bijzondere aandacht vanuit het NUB. Planningen lopen op schema, afspraken zijn geïmplementeerd of de implementatie is om begrijpelijke redenen aangehouden.

Belangrijkste observatie is dat door de invoering van PR 2023 en de wisseling van de uitvoerend bestuurder Vermogensbeheer prioriteiten opnieuw zijn benoemd. Dit is in goed overleg met het bestuur gebeurd en wij onderschrijven de keuzes die daarin zijn gemaakt. In 2023 zullen de volgende onderwerpen ter hand worden genomen:

- Governance en beleid vastgoedportefeuille.
- De afronding van het MVB-meerjarenbeleidsplan (onderdeel van het focusthema 2023 Toekomstbestendig beleggingsbeleid, waaronder ook begrepen herijking risicoraamwerk en evaluatie investment beliefs).
- Beheersing financiële risico's tijdens transitie naar en onder Wtp.

Adequate risicobeheersing

In 2022 heeft de komst van een 1e lijnsrisicomanger op het bestuursbureau gezorgd voor een versterking. De 2e lijns risico-opinies zijn scherper en onafhankelijker geworden en de mogelijkheden voor een goede werking van het 3 lines of defence model zijn geoptimaliseerd.

De werkdruk binnen uitvoerend bestuur en bestuursbureau lag in het afgelopen jaar op een hoog niveau. Zeker gezien de uitdagingen van het fonds de komende jaren lijkt die werkdruk alleen maar toe te nemen. Aandacht voor werkdruk en bezetting is daarmee belangrijk.

De ontwikkelingen bij APS (Accelerate) worden nauwlettend gevolgd en gemonitord door de uitvoerend bestuurders. Wij vragen aandacht voor

voldoende assurance bij de plannen van APS. In geval die assurance vanuit Achmea er in onvoldoende mate is, is uitwerking van alternatieve scenario's en de vraag wanneer deze in werking worden gesteld, belangrijk.

Sturings- en verantwoordingsinformatie

Over het jaar 2021 is onder regie van de uitvoerend bestuurders een toegankelijk en informatief jaarverslag gerealiseerd. Het jaarverslag is tijdig gepubliceerd en de jaarrekening voldoet aan wet- en regelgeving. Er zijn geen kritische bevindingen vanuit de externe accountant en de certificerende actuaaris. Het jaarverslag 2021 is ten opzichte van voorgaande jaren enorm verbeterd; het is inzichtelijker en toegankelijker voor deelnemers. Ook geeft het de vereiste informatie over duurzaamheid (ESG). De pilot die in 2021 is gestart met de integrale kwartaalrapportage voor het bestuur is begin 2022 geëvalueerd. Wij vinden de kwartaalrapportage goed opgezet en vinden deze effectief in het informeren van bestuur en verantwoordingsorgaan. Effectieve informatievoorziening werd in 2022 ook gerealiseerd door het periodiek beleggen van kort AB change-overleg voor de beeldvorming, dialoog en besluitvorming rondom Pensioenregeling 2023.

Namens de niet-uitvoerend bestuurders,

Theo Camps

Voorzitter van de
niet-uitvoerend bestuurders

Nicole Beuken

Voorzitter van de Auditcommissie

Reactie van het UB op het verslag van het intern toezicht

Het Uitvoerend Bestuur dankt de niet-uitvoerend bestuurders voor de uitoefening van hun werkzaamheden in het kader van het intern toezicht in 2022.

Het was wederom een goed gevuld en uitdagend jaar voor het bestuur, met als belangrijkste mijlpaal de opdracht-aanvaarding van Pensioenregeling 2023. Ook wij zijn blij dat we daarnaast de governance hebben versterkt en met de fondsdocumenten een kwaliteitsslag hebben gemaakt. Dat alles was niet mogelijk zonder de betrokkenheid en tomeloze inzet van het bestuursbureau, de bestuurders zelf, het verantwoordingsorgaan en de adviseurs van het fonds.

Ook 2023 wordt een ambitieus jaar, met de voorbereidingen voor de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel, waarbij sociale partners, het bestuur, het verantwoordingsorgaan en de uitbestedingspartners een belangrijke rol hebben. Daarnaast wordt onder meer ingezet op de ontwikkeling van de strategie van het fonds en vervolgstappen op het gebied van duurzaam en verantwoord beleggen. De aandachtspunten van het niet-uitvoerend bestuur in hun verslag over 2022 zijn daarbij zinvol en zullen wij zeker ter harte nemen.

Verlag en oordeel van het Verantwoordingsorgaan

Het Verantwoordingsorgaan (VO) vertegenwoordigt de pensioengerechtigden, actieve deelnemers en slapers (dit zijn de gewezen deelnemers). Het bestuur van het pensioenfonds legt verantwoording aan ons af over het beleid en de uitvoering daarvan. In dit hoofdstuk leest u ons oordeel over het door het bestuur gevoerde beleid. We doen ook verslag van onze werkzaamheden in het afgelopen jaar. Naast de transitie naar het nieuwe pensioencontract onder het Wtp stond 2022 vooral in het teken van de opdrachtaanvaarding en implementatie van de nieuwe pensioenregeling 2023.

Oordeel van het verantwoordingsorgaan

In 2022 heeft het bestuur flinke stappen gezet in de verbetering van de governance en het VO werd bij alle ontwikkelingen goed en tijdig betrokken. Eerste positief effect hiervan was een duidelijker rolverdeling in de functies binnen het bestuursbureau en het niet-uitvoerend bestuur. De resultaten van een aantal van die veranderingen is ook goed merkbaar. Het overleg met het bestuur is op meerdere fronten aangepast en de agenda's groeien steeds meer naar elkaar toe. Het overleg werd efficiënter terwijl de vergaderduur afnam. De communicatie met het bestuur is versneld en overzichtelijker geworden terwijl de omvang van de rapportages afgenomen is en relevanter is geworden.

Het VO kijkt tevreden terug op de proactieve informatievoorziening. Door de open en constructieve houding van het bestuur wordt ons een helder inzicht gegeven in de stand van zaken en de aandachtspunten. Daarnaast wordt het VO regelmatig bijgepraat over de beleggingskaders, wijzigingen van de beleggingsuitgangspunten, de beleggingsprestaties van de portefeuille en de ontwikkeling van de dekkingsgraad. Wij adviseren het bestuur om in 2023, naast de focus op de transitie Wtp kritisch te blijven kijken naar het gevoerde beleggingsbeleid op het gebied van rente-afdekking en derivaten.

Wij zijn positief over het maatschappelijk verantwoord en duurzaam beleggingsbeleid dat nu gevoerd wordt door het fonds en de gerealiseerde kostenbesparing door de keuze voor het passieve beleggingsbeleid. De mogelijkheid om deelnemers via de in 2022 gehouden enquête meer invloed te geven in onderdelen van het te voeren beleid zal ertoe bijdragen dat pensioen meer gaat leven onder de deelnemers. In 2022 is de meeste tijd besteed aan de opdrachtaanvaarding en implementatie van PR 2023.

Het is ons streven de contacten met onze achterban nog verder te verstevigen.

Algemene zaken en governance

Invulling vacatures en (her)benoemingen

Door zes vacatures in 2022 kreeg de bezetting van het VO de nodige aandacht. Er is gestart met de beschrijving van de selectieprocedure en actualisering van functieprofielen. Alle activiteiten leverden 83 sollicitaties op en er waren selectiegesprekken met 23 kandidaten. Het resultaat was dat in alle vacatures kon worden voorzien. Per 1 juli werd afscheid genomen van de leden gedelegeerd namens gepensioneerden: Jan de Wit, Rob Wiesman en gedelegeerd namens de actieven: Marianne van den Hoek, Berry van Nieuwkerk, Stijn de Bruin. Nieuwe leden namens de gepensioneerden zijn Jos Borsboom, Hans van Lamoen en Elisabeth Noot-van den Heuvel en namens de actieven werden Ronald Edel, Elise van Trigt, Simone de Bruijn en Sandra Gerth benoemd.

In lijn met het reglement kon in een 7e vacature, ontstaan door het terugtreden van voorzitter Rob van der Zanden, uit de reservekandidaten ook Erik-Jan van Harn worden benoemd. Vanwege de continuïteit heeft Armand Lagerweij met een eenmalige verlenging van de zittingstermijn en in overeenstemming met statuten de voorzittersrol voorlopig voortgezet.

Permanente educatie

Vooruitlopend op de benoemingen medio 2022 heeft het VO in het jaarplan rekening gehouden met een introductie- en opleidingsprogramma zodat nieuwe VO-leden snel ingewerkt konden worden. Dit betekende ook dat deze kandidaten al voor hun officiële benoeming konden worden meegenomen in opleidingen, introducties en updates van het bestuur. In diverse kennissessies met experts waren onder andere thema's als evenwichtige belangenafweging, netto profijtberekeningen, Wtp vanuit risicoperspectief en bepaling van een normenkader voor evenwichtige belangenafweging aan de orde. De jaarlijkse studiedagen waren zeer leerzaam en van toegevoegde waarde voor de persoonlijke kennismaking.

Contact met onze doelgroepen

Het aanhalen van contacten met de Vereniging van Gepensioneerden Rabobank (VGR) en Jong Rabo waren behalve goed voor binding met onze doelgroepen, ook zeer zinvol en prettig en hebben bijgedragen aan de communicatie van deze groepen met het bestuur. Het is ons streven de contacten met onze achterban nog verder te verstevigen.

Impact cao-uitkomsten op pensioenregeling 2023

Het bestuursbesluit om de focus in 2022 vooral te richten op de PR2023 wordt door ons onderschreven. Dat daardoor aan de voorbereiding op de

Wtp minder tijd kon worden besteed dan vooraf was ingeschat betekent niet per se tijdverlies. Met de PR2023 is deels voorgesorteerd op de Wtp en ook de ervaring die met de implementatie is opgedaan zal naar verwachting een positief effect hebben op het Wtp-traject.

Communicatie

Veranderingen en keuzemogelijkheden blijven een communicatieve uitdaging

Het blijft een uitdaging om informatie voor iedereen, begrijpelijk en via relevante informatiekkanalen te verstrekken. We zien dat het fonds het belang van goede, inhoudelijke communicatie onderschrijft en zich inspant om informatie voor de verschillende leeftijdscategorieën en groepen inzichtelijk te maken. Vooral het webinar en de talkshow worden als geslaagd ervaren bij de doelgroepen. Een score van 93% bij de keuze ten aanzien van de eigen bijdrage mag succesvol genoemd worden.

Naast de positieve elementen blijft het een uitdaging om de technisch complexe veranderingen (van het afgelopen jaar en zeker ook voor de komende jaren) voor iedereen begrijpelijk over te brengen. Net als de impact van deze veranderingen voor ieders pensioen. Het VO deelt de mening van het bestuur dat het goed is de website verder te ontwikkelen en actiever bij te houden.

De indexatie die in 2022 heeft plaatsgevonden heeft een positieve impact gehad op de beleving van deelnemers.

Risicomanagement en compliance

De in 2021 ingezette verbeteringen op gebied van risicomanagement zijn doorgetrokken in 2022. Het VO is van mening dat het bestuur de juiste prioriteiten stelt ten aanzien van inbedding en acties op het gebied van risk en compliance en dit wordt als positief ervaren. De gewenste structurele uitbreiding van de risicomanagementfunctie binnen het bestuursbureau heeft langer geduurd dan gehoopt waardoor enkele geplande activiteiten dienden te worden opgeschoven. Wij onderschrijven de noodzaak voor zowel permanente borging van de continuïteit van kennis en ervaring op risicomanagement als het inlopen van de achterstanden, mede gezien de uitdagende bestuursagenda. Tussentijds is capaciteit uit de flexibele schil ingezet om beleidsdocumenten te actualiseren en de risicotaxonomie en beheersing van de risico's te evalueren. Dit traject zal in 2023 worden afgerond.

Kwartaalrapportage

De eerder ontwikkelde integrale kwartaalrapportage voor het bestuur en het VO is in 2022 als pilot ingezet. Door deze kwartaalrapportage is de informatievoorziening verbeterd. Wij onderschrijven het voorstel van het bestuur om de (opzet van de) kwartaalrapportage op basis van de opgedane ervaringen in 2023 te evalueren en verder te optimaliseren.

Rapportages intern toezicht en compliance

De eindrapportage van het intern toezicht door de niet uitvoerend bestuurders op de verschillende deelgebieden geeft een evenwichtig en goed onderbouwd oordeel over de kwaliteit van het interne toezicht met concrete conclusies en aanbevelingen. Sinds 2023 kent de compliance rapportage een nieuwe opzet. Op basis daarvan en andere rapportages zijn geen bijzonderheden geconstateerd.

Beleggingen en balansmanagement

Turbulent beleggingsjaar

Het was een turbulent beleggingsjaar en het rendement van de totale beleggingsportefeuille van het pensioenfonds was vorig jaar -10,70%. Inclusief rente-afdekking kwam het totale rendement uit op -28%. Door de fors gestegen rente is de beleidsdekkingsgraad op ultimo 2022 uitgekomen op 121%, een stijging ten opzichte van 2021, toen de beleidsdekkingsgraad uitkwam op 117,2%.

Overstap naar passief beleggingsbeleid voor aandelen is positief

Eind 2021 werd daadwerkelijk overgegaan naar een passief beleggingsbeleid voor het aandelengedeelte van de beleggingsportefeuille. Op basis van eerder geformuleerde ESG-criteria is hiervoor een eigen maatwerk benchmark ontwikkeld. Deze index wordt gevolgd door twee managers op basis van het passieve mandaat. In 2022 heeft de totale beleggingsporte-

feuille iets beter gepresteerd dan benchmark, wat te verklaren is uit het feit dat de aandelen en alternatieve beleggingen het gemiddeld genomen iets beter hebben gedaan dan de benchmark.

Invloed transitie Wtp op beleggingsresultaat

In 2022 is de meeste tijd besteed aan de opdrachtaanvaarding en implementatie van PR 2023. In 2023 zal de beleggingsportefeuille van het fonds toekomstbestendig ingericht dienen te worden. Dat betekent in eerste instantie uitlijnen met de gewijzigde wetgeving richting Wtp en daarnaast zal de focus liggen op het verder vormgeven van het duurzame beleggingsbeleid.

Ontwikkeling nieuw pensioenstelsel is volgende fase ingegaan

Acceptatie van het pensioenakkoord door de sociale partners wordt gevolgd door een proces om tot bijbehorende wetgeving te komen en te doorlopen fases naar implementatie van Wtp. Het bestuur heeft haar visie en inzichten daarover en met betrekking tot de overgang naar PR2023 steeds gedeeld met het VO. Het VO verwacht weer periodiek door het bestuur meegenomen te worden in de ontwikkelingen en de keuzes die uiteindelijk gemaakt dienen te worden. Wij vinden het belangrijk tijdig te worden meegenomen in de fasen van het transitieproces, om een goede afweging te kunnen maken in de belangen van alle deelnemers. De keuzes die in 2023 gemaakt zullen worden richting Wtp zullen ook van invloed zijn op de beleggingen en het te voeren beleid.

Pensioen technische zaken

Van collectief defined contribution (CDC) naar beschikbare premieregeling

De cao-partijen zijn een beschikbare premieregeling overeengekomen, waarbij de keuzemogelijkheid openblijft voor sociale partners om te kiezen tussen een flexibel- of solidair pensioencontract onder Wtp. Het bestuur heeft in korte tijd de opdracht onder voorwaarden aanvaard en de nieuwe regeling geïmplementeerd. Mede gezien de tijdsdruk heeft het VO dit proces aandachtig gevolgd met oog voor beheersbaarheid, evenwichtigheid, uitvoerbaarheid en uitlegbaarheid.

Cao-partijen hebben op 11 oktober 2022 formeel een verzoek tot opdracht-aanvaarding ingediend bij het bestuur. Op 18 oktober 2022 heeft het bestuur de opdrachtaanvaarding toegelicht aan het VO. Op 8 november 2022 kon het VO onder voorwaarden een positief advies uitbrengen over de uitvoeringsovereenkomst 2023 en de samenstelling van de feitelijke premie en de hoogte van de premiecomponenten.

Aanloop naar advisering

Naast de reguliere vergaderingen werd het VO regelmatig bijgepraat over de nieuwe pensioenregeling door middel van VO-change overleggen en werden verslagen van de diverse bestuursvergaderingen over dit onderwerp gedeeld. In aanloop naar het adviesverzoek deed het VO een beroep op twee onafhankelijke externe adviseurs. Wij zijn van mening dat het bestuur een goed gedocumenteerde evenwichtige belangenafweging heeft uitgevoerd, de financiële consequenties voor het fonds inzichtelijk zijn en dat het besluit

uitlegbaar is. Daarbij heeft het VO in haar advies extra aandacht gevraagd voor de communicatie van zowel bestuur als werkgever gezien de complexiteit die voor deelnemers moeilijk te doorgronden kan zijn.

De hoogte van de beschikbare premie zelf en de compensatiepremie vielen buiten het adviesrecht, omdat dit arbeidsvoorwaardelijke afspraken zijn. Bij de transitie naar het Wtp zal het VO het compensatievraagstuk voor de overgang op de “vlakke premie” blijven volgen.

Transitie naar het nieuwe pensioencontract onder Wtp

In 2022 zijn wij onder andere door middel van kort-cyclische overleggen met het bestuur, regelmatig geïnformeerd over de voortgang van de pensioenregeling 2023. Deze aanpak zal worden gecontinueerd tijdens de transitie Wtp. De sociale partners zijn eerst aan zet tijdens het arbeidsvoorwaardelijke traject.

Financiële positie fonds en indexatie

In 2022 zijn de pensioenen verhoogd met 6,18%. Dit is bepaald op basis van het huidige indexatiebeleid op basis van de regels van toekomstbestendig indexeren. Het bestuur onderzoekt de verruimde mogelijkheden om te indexeren. Dit is onder meer afhankelijk van de inwaar-intentie van sociale partners en de financiële positie van het fonds. Wij zullen ook dit thema aandachtig volgen als VO.

Wij zijn van mening dat het Intern Toezicht haar taak grondig heeft uitgevoerd en herkennen de punten die genoemd zijn.

Adviezen en besluiten

- Uitvoeringsovereenkomst PR2023
- Verlenging zittingstermijn voorzitter VO
- Statuten 2022
- Eind van het jaar is ook het VO-reglement in lijn gebracht met de statuten, inclusief VOG voor leden VO.

Naar aanleiding van de rapportage van het Intern Toezicht

Het VO heeft kennisgenomen van de rapportages van het Intern Toezicht.

Wij zijn van mening dat het Intern Toezicht haar taak grondig heeft uitgevoerd en herkennen de punten die genoemd zijn. Wij spreken onze waardering uit voor de gestage doorontwikkeling van het Intern Toezicht en haar werkwijze.

Vooruitblik en aandachtspunten 2023

In maart 2023 heeft het VO een globaal plan van aanpak Wtp en een voorstel samenwerking met sociale partners ontvangen waarin de tijdslijnen staan beschreven. De jaren 2023 en 2024 zijn belangrijk in dit proces, enerzijds voorbereiding (2023) en anderzijds besluitvorming en implementatie (2024-2025). De doorlooptijd is ambitieus en de realisatie is mede afhankelijk van het tempo van besluitvorming door de cao-partijen.

Intensief overleg over de ontwikkelingen rond het nieuwe pensioenstelsel en de uitkomsten van het overleg tussen de cao-partijen blijft. We volgen deze ontwikkelingen en de besluitvorming hierover nauwlettend. Vanaf juli 2023 doen we dat onder voorzitterschap van Sandra Gerth. We zorgen ervoor dat leden van het VO op de hoogte blijven door middel van frequent overleg, het volgen van opleidingen en daar waar nodig het inhuren van specialisten die ons hierin ondersteunen. Het is belangrijk op de hoogte te blijven, zodat het VO de evenwichtige belangenafweging kan toetsen in alle veranderingen die op ons afkomen.

Het VO waardeert proactieve informatievoorziening en goede contacten met het bestuur. Dit is voor het VO van belang om haar rol tijdens deze transitie goed te kunnen uitvoeren. Wij zullen dit proces zeer aandachtig volgen. Het thema transitie Wtp zal het belangrijkste focusthema zijn voor 2023. Aandacht voor zo gericht mogelijke communicatie over de betekenis en gevolgen van de Wtp voor de deelnemers vormt daarbij een rode draad die vanuit verschillende invalshoeken zal worden benaderd.

Reactie van het bestuur op oordeel van het Verantwoordingsorgaan

Het bestuur bedankt het VO voor de prettige en constructieve samenwerking gedurende 2022. Wij zijn blij dat het VO dit ook zo heeft ervaren en een positief oordeel geeft.

De bezetting van het VO is halverwege 2022 voor een flink deel veranderd. Het bestuur wil dan ook graag de afgetreden VO leden danken voor de jarenlange samenwerking en bijdrage aan het pensioenfonds. De nieuw aangetreden leden willen we graag van harte welkom heten en complimenteren dat zij zo snel zijn ingewerkt. In 2022 hebben we ook weer mogen rekenen op de positief kritische blik van het VO ten aanzien van de diverse adviezen. In het bijzonder wil het bestuur het VO bedanken voor de getoonde flexibiliteit en betrokkenheid gedurende het opdrachtaanvaardingstraject van de PR2023. In een korte periode heeft het VO zich verdiept in de materie, constructieve afstemming gezocht en uiteindelijk tijdig een gedragen advies gegeven. Het bestuur herkent zich in het advies dat door het VO inzake de PR2023 is gegeven.

In 2023 zal het proces tot invoering van de Wet toekomst pensioenen (Wtp) intensiever worden en dat vraagt veel afstemming met het VO. Het plan van aanpak Wtp voor de komende periode is inmiddels besproken. Het bestuur zal het VO blijven betrekken bij dit grote traject. We hopen ook in 2023 samen met het VO tot het beste resultaat voor onze deelnemers te komen.

Ondertekening van het bestuursverslag

Utrecht, 10 mei 2022

Th.W.A. Camps (onafhankelijk voorzitter)

S. van Kimmenaede

J.A.W. Winterink

N.J.M. Beuken

M.P. Mos

J.S. van Zanden

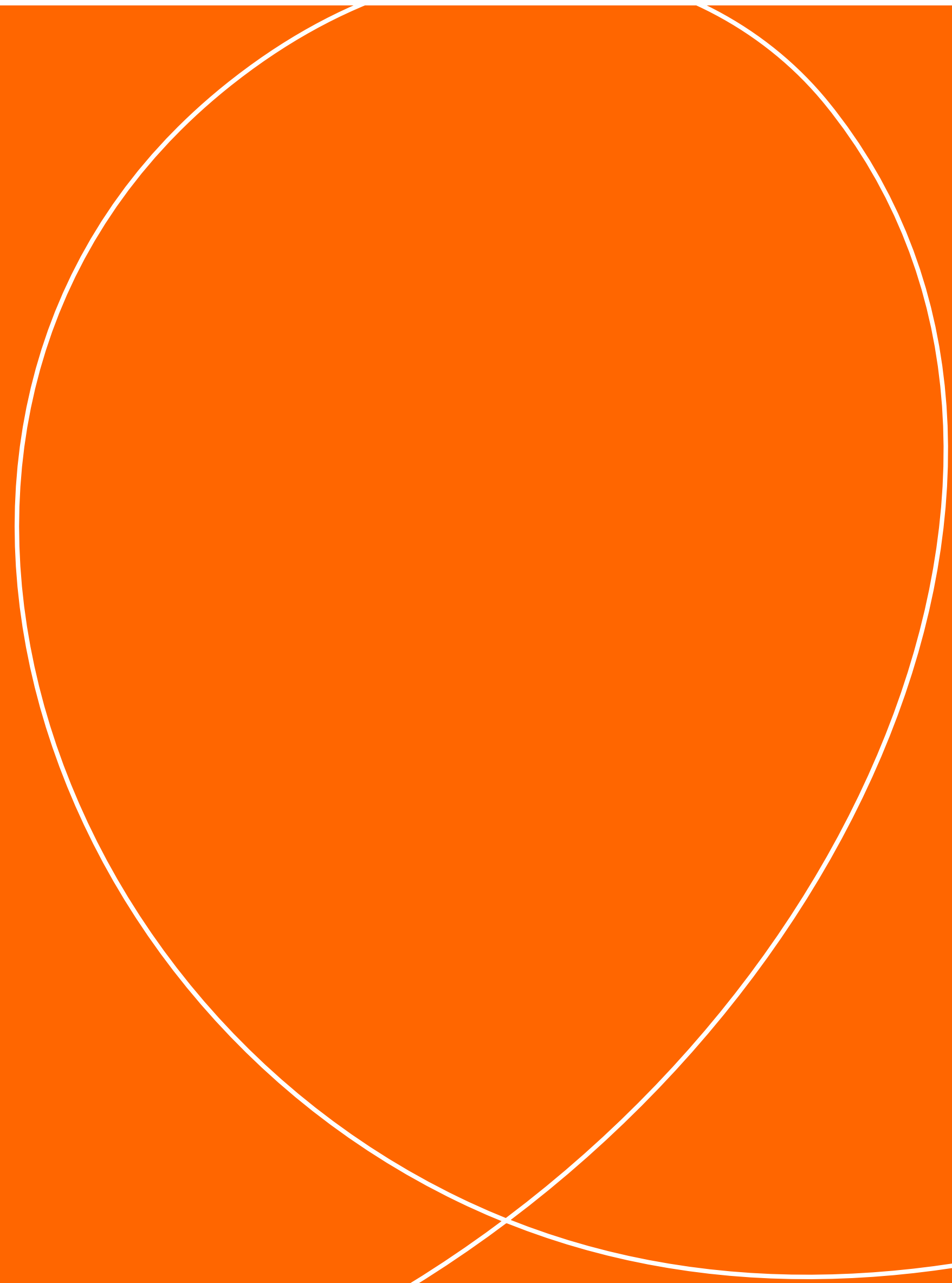
A.B.J.M. de Hoon

S.J.C.W. Schellekens

J.L. Jonk

L. Treur

Jaarrekening 2022

1 Balans per 31 december

(na voorgestelde bestemming saldo baten en lasten) (in miljoenen euro's)

ACTIVA		2022	2021
Beleggingen voor risico fonds	(1)	29.136,6	35.017,0
Beleggingen voor risico deelnemers	(2)	14,2	21,3
Vorderingen en overlopende activa	(3)	9,9	1,9
Overige activa	(4)	19,4	30,7
Totaal Activa		29.180,1	35.070,9

PASSIVA

Stichtingskapitaal en reserves	(5)	3.584,1	5.987,1
Technische voorziening voor risico fonds	(6)	19.467,4	26.514,9
Voorziening voor risico deelnemers	(7)	14,2	21,3
Overige schulden en overlopende passiva	(8)	6.114,4	2.547,6
Totaal Passiva		29.180,1	35.070,9

Dekkingsgraad op basis van FTK (in %)

Actuele dekkingsgraad	118,4	122,6
Beleidsdekkingsgraad	120,9	117,3

2 Staat van baten en lasten

(in miljoenen euro's)

BATEN		2022	2021
Premiebijdragen voor risico fonds	(9)	436,4	411,1
Premiebijdragen voor risico deelnemers	(10)	1,6	1,0
Beleggingsresultaten voor risico pensioenfonds	(11)	-9.322,7	593,0
Beleggingsresultaten voor risico deelnemers	(12)	-3,0	3,0
		-8.887,7	1.008,1

LASTEN

Pensioenuitkeringen	(13)	558,5	515,7
Pensioenuitvoeringskosten	(14)	14,4	15,0
Mutatie technische voorzieningen voor risico fonds	(15)		
• Pensioenopbouw		445,7	451,2
• Indexering en overige toeslagen		1.635,1	0,2
• Rentetoevoeging		-133,2	-153,4
• Onttrekking voor pensioenuitkeringen		-558,3	-515,6
• Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten		-2,4	-1,5
• Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten		8,3	-20,9
• Wijziging marktrente incl. UFR-stap		-8.659,4	-1.973,8
• Wijziging actuariële uitgangspunten		216,3	65,1
• Overige wijzigingen		0,5	-22,5
		-7.047,5	-2.171,2

Wijziging voorziening voor risico deelnemers	(16)	-7,1	1,2
Saldo overdracht van rechten	(17)	-3,0	20,4
		-6.484,7	-1.616,1

Saldo van baten en lasten **-2.403,0** **2.624,2**

Bestemming van het saldo van baten en lasten

Mutatie overige reserves	-2.403,0	2.624,2
--------------------------	----------	---------

3 Kasstroomoverzicht

(in miljoenen euro's) Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de directe methode

KASSTROOM UIT PENSIOENACTIVITEITEN	2022	2021
Ontvangen premies	427,6	418,5
Ontvangen premiebijdragen voor risico deelnemers	1,6	1,0
Ontvangen waardeoverdrachten voor risico fonds	35,6	21,5
Betaalde pensioenuitkeringen	-556,9	-518,1
Betaalde waardeoverdrachten voor risico fonds	-37,3	-34,9
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	-14,3	-15,1
Totaal kasstroom uit pensioenactiviteiten	-143,7	-127,1
KASSTROOM UIT BELEGGINGSACTIVITEITEN		
Verkopen en aflossingen beleggingen	24.388,7	25.409,0
Betaald inzake aankopen beleggingen	-23.906,3	-25.390,2
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten	520,2	548,8
Overige ontvangsten en uitgaven inzake beleggingen	-829,5	-397,4
Betaalde kosten vermogensbeheer	-40,7	-31,5
Totaal kasstroom uit beleggingsactiviteiten	132,4	138,7
-		
Mutatie liquide middelen	-11,3	11,6
SAMENSTELLING GELDMIDDELEN		
Liquide middelen per 1 januari	30,7	19,1
Mutatie liquide middelen	-11,3	11,6
Liquide middelen per 31 december	19,4	30,7

4 Algemene toelichting

Inleiding

Het doel van Stichting Rabobank Pensioenfonds, statutair gevestigd te Utrecht en opgericht in 1964, is het nu en in de toekomst verlenen, het verzekeren of doen verzekeren van pensioenen en/of andere uitkeringen in de meest ruime zin aan of ten behoeve van deelnemers, gewezen deelnemers, andere aanspraakgerechtigden en pensioengerechtigden. Deze doelstelling is nader uitgewerkt in onder andere de statuten, het pensioenreglement, de uitvoeringsovereenkomst en de Actuariële en Bedrijfstechnische Nota van Stichting Rabobank Pensioenfonds. Het fonds is verantwoordelijk voor de uitvoering van de collectieve pensioenregeling van de Rabobank-organisatie. De pensioenregeling is bestemd voor medewerkers van Rabobank en de gelieerde instellingen: BPD Europe B.V., DLL en Obvion.

Overeenstemmingsverklaring

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in de Pensioenwet en Titel 9 Boek 2 BW, met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving.

Het bestuur heeft op 10 mei 2023 de jaarrekening vastgesteld.

Continuïteit

Deze jaarrekening is opgesteld uitgaande van de continuïteitsveronderstelling.

Presentatie

Alle bedragen zijn vermeld in miljoenen euro's, tenzij anders is aangegeven.

Schattingswijzigingen

De actuariële grondslagen en/of methoden worden periodiek beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid.

Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien sterfte, langlevens, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen voor zowel de gehele bevolking als specifiek voor de populatie van het fonds.

Prognosetafel en fondsspecifieke ervaringssterfte

De voorziening primo jaar is berekend op basis van de door het Koninklijk Actuarieel Genootschap gepubliceerde Prognosetafel AG2020. De voorziening ultimo jaar is berekend op basis van de in september 2022 door het Koninklijk Actuarieel Genootschap gepubliceerde Prognosetafel AG2022. Zonder toepassing van de gewijzigde schattingsmethode met betrekking tot de toegepaste prognosetafel zou ultimo 2022 de voorziening € 153,9 mln. lager en het resultaat € 153,9 mln. hoger zijn geweest. De dekkingsgraad is door deze gewijzigde schattingsmethode 0,7% lager ten opzichte van de ultimo 2021 dekkingsgraad.

In 2022 is de assumptie ervaringssterfte ook onderzocht en aangepast. Zonder aanpassing van de ervaringssterfte zou ultimo 2022 de voorziening € 62,4 mln. lager en het resultaat € 62,4 mln. hoger zijn geweest. De dekkingsgraad is hierdoor 0,3% lager ten opzichte van de ultimo 2021 dekkingsgraad.

Het aanpassen van de sterftegrondslagen zorgt ultimo 2022 voor een stijging van de technische voorziening met € 216,3 mln. Hierdoor is de dekkingsgraad 1,0% lager ten opzichte van de ultimo 2021 dekkingsgraad.

Schadereserve premievrijstelling

Door de invoering van de DC regeling wijzigt de schadereserve. Tot 31 december 2022 wordt deze bepaald als de contante waarde van de toekomstige pensioenopbouw (ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen). Vanaf 31 december 2022 wordt de contante waarde van de toekomstige premie berekend. De premie betreft hierbij de spaarpremie van 25% (eventuele vrijwillige bijdrage van 2% wordt niet premievrijgesteld), de premie van de compensatieregeling en de overlijdensrisicopremie. Bij de bepaling van de schadereserve ultimo 2022 wordt rekening

gehouden met toekomstige loonstijgingen van 2,4% (conform Commissie Parameters van november 2022). De nieuwe schadereserve wordt extracomptabel berekend.

Nieuwe UFR - stap 2

Vanaf 2021 wordt de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur gebaseerd op een nieuwe UFR (ultimate forward rate). De nieuwe UFR parameters worden vanaf 1 januari 2021 in vier gelijke stappen ingevoerd. De TV ultimo 2022 is gebaseerd op de per 31 december 2022 door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur voor pensioenfondsen, gebaseerd op de UFR parameters 2022 (de tweede stap van de nieuwe UFR). Deze tweede stap heeft op 1 januari 2022 geleid tot een 270,6 miljoen hogere voorziening, een 270,6 miljoen lager resultaat en een 1,3% lagere dekkingsgraad ten opzichte van de ultimo 2021 dekkingsgraad.

Presentatiewijziging

In voorgaande jaren werden onttrekkingen uit Flexioen gepresenteerd onder uitkeringen. Vanaf 2022 zijn deze gepresenteerd onder waardeoverdrachten omdat dit beter aansluit bij de realiteit. In 2022 betrof dit 5,7 miljoen, in 2021 2,8 miljoen. De vergelijkende cijfers zijn hierop aangepast.

Grondslagen voor de waardering

(a) Algemeen

Beleggingen en pensioenverplichtingen worden gewaardeerd op reële waarde.

Voor de overige activa en passiva geldt, tenzij in de specifieke grondslagen hieronder anders is aangegeven, dat deze zijn gewaardeerd tegen nominale waarde. Deze boekwaarde benadert de actuele waarde als gevolg van het korte termijnkarakter van deze vorderingen en schulden.

De gehanteerde grondslagen voor waardering en resultaatbepaling zijn ongewijzigd ten opzichte van het voorgaande jaar.

(b) Schattingen en veronderstellingen

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW, de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving en de Pensioenwet vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten. De schattingen en hiermee verbonden veronderstellingen zijn gebaseerd op ervaringen uit het verleden en verschillende andere factoren die gegeven de omstandigheden als redelijk worden beschouwd. De uitkomsten hiervan vormen de basis voor het oordeel over de boekwaarde van activa en verplichtingen die niet op eenvoudige wijze uit andere bronnen blijkt. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, indien de herziening alleen voor die periode gevolgen heeft, of in de periode van herziening en toekomstige perioden, indien de herziening gevolgen heeft voor zowel de verslagperiode als toekomstige perioden.

Indien het voor het geven van het in artikel 2:362 lid 1 BW vereiste inzicht noodzakelijk geacht wordt, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen in de toelichting bij de jaarrekening.

(c) Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen aan het fonds ten goede zullen komen en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Baten worden in de rekening van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van

het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat alle of nagenoeg alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde.

Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post 'nog af te wikkelen transacties'. Deze post kan zowel een actief als een passief zijn.

(d) Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

(e) Overweging voor consolidatie

Voor zover aandelenbelangen en/of deelnemingen individueel of gezamenlijk een niet te verwaarlozen betekenis representeren op het geheel van het pensioenvermogen vindt consolidatie plaats in de jaarrekening. Dit is voor 2021 niet het geval.

f) Vreemde valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta zijn omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. Deze waardering is onderdeel van de waardering tegen reële waarde.

Baten en lasten uit transacties in vreemde valuta's zijn omgerekend naar euro's tegen de koers per transactiedatum. Alle valutakoersverschillen zijn verwerkt in de staat van baten en lasten.

GEHANTEERDE KOERSEN PER ULTIMO BOEKJAAR

	31-12-2022	31-12-2021
USD	1,067	1,137
GBP	0,887	0,840
JPY	140,818	130,954
AUD	1,574	1,564
CAD	1,446	1,437
CHF	0,987	1,036
DKK	7,436	7,438
HKD	8,330	8,866
ILS	3,766	3,539
NOK	10,514	10,028
NZD	1,688	1,661
SEK	11,120	10,296
SGD	1,431	1,533

Specifieke grondslagen

GRONDSLAGEN VOOR DE WAARDERING VAN ACTIVA EN PASSIVA

(g) Beleggingen voor risico fonds

Algemeen

In overeenstemming met de Pensioenwet worden beleggingen gewaardeerd op reële waarde. Participaties in beleggingsinstellingen die gespecialiseerd zijn in een bepaald soort beleggingen, worden gerubriceerd en gewaardeerd volgens de grondslagen voor dat soort beleggingen.

Vorderingen, schulden en liquiditeiten uit beleggingen welke samenhangen met een specifieke beleggingscategorie worden onder beleggingsdebiteuren dan wel -crediteuren of liquide middelen opgenomen in de betreffende beleggingscategorie. Waardering vindt plaats tegen nominale waarde. Het verschil tussen reële waarde en nominale waarde is bij deze activa en passiva in het algemeen gering.

Beleggingen voor risico fonds en voor risico deelnemers worden op dezelfde wijze gewaardeerd.

Vastgoedbeleggingen

Voor direct vastgoed geldt het volgende:

- Vastgoed in ontwikkeling wordt initieel verwerkt tegen kostprijs exclusief interne ontwikkelkosten en vervolgens tegen reële waarde. Voor de bepaling van de reële waarde op de peildatum worden de DCF-methode en de meest recente NRVT-richtlijnen gebruikt. De waarde op basis van een NRVT-taxatie wordt vastgesteld door de contante waarde te berekenen van alle netto kasstromen over een periode van tenminste 10 jaar. Bij de waardering wordt uitgegaan van de waarde van het object na voltooiing van de ontwikkelactiviteiten,

verminderd met de resterende kosten gemoeid met de voltooiing van het object en een aanpassing van de opbrengst en risico's.

- Vastgoed in exploitatie wordt initieel verwerkt tegen kostprijs inclusief transactiekosten en vervolgens tegen reële waarde. De reële waarde is de waarde van het object in een actieve markt, rekening houdend met de staat van het object, de locatie en andere specifieke kenmerken (marktwaarde). Waardering wordt op kwartaalbasis door externe taxateurs bepaald volgens de algemeen bekende taxatiestandaarden zoals deze door de NRVT zijn voorgescreven.

Voor indirect vastgoed geldt het volgende:

- Beursgenoteerde vastgoedfondsen zijn gewaardeerd op reële waarde. De reële waarde is de per balansdatum geldende beurskoers.
- Niet-beursgenoteerde vastgoedfondsen zijn gewaardeerd op reële waarde. De reële waarde is de laatst bekende intrinsieke waarde per 31 december.

Aandelen

Beursgenoteerde aandelen en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd op reële waarde. De reële waarde is de per balansdatum geldende beurskoers. De reële waarde van niet-beursgenoteerde participaties is bepaald op basis van de laatst bekende intrinsieke waarde per 31 december. Dit is het aandeel in het zichtbare eigen vermogen.

Vastrentende waarden

Beursgenoteerde vastrentende waarden en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd op reële waarde. De reële waarde is de per balansdatum geldende beurskoers, onder toevoeging van opgelopen rente. Deposito's en liquide middelen worden gewaardeerd op nominale waarde (inclusief lopende rente) die de reële waarde benadert.

Derivaten

De interest rate swaps, inflatie derivaten en de fx forwards worden gewaardeerd op basis van contante waarde berekening. De swaptions en de aandelen opties worden gewaardeerd op basis van waarderingmodellen. Belangrijke parameters voor deze modellen zijn de rente- en aandelenstanden, volatiliteit en verwachte inflatie.

Swaptions:

Voor de waardering van Swaptions worden verschillende input parameters gebruikt waaronder, strike, niveau par-rate, einddatum, volatiliteit en de verdisconteringsrente zoals de EONIA curve. De strike is het niveau waartegen de swap in de toekomst afgesloten kan worden. De par-rate is de forward rente waarbij de waarde van de onderliggende swap exact nul zou zijn. Samen met de implied volatility voor de geldende marktrente en de verdisconteringsrente vormen deze parameters de input voor het waarderingmodel. Voor swaptions wordt gebruik gemaakt van het Bacheliermodel.

Options OTC:

Voor de waardering van Options OTC geldt dat als voornaamste input parameters worden gehanteerd, rentestanden, strike, volatiliteiten voor valuta en indices. Deze parameters vormen de input voor het waarderingmodel. Voor aandelen opties wordt gebruik gemaakt van de formule van Black & Scholes.

Inflation swaps:

De waardering hiervan vindt plaats op basis van modellen waarbij voor ILS'en bid rentestanden evenals de BEI curve als belangrijke parameters gelden. In de waarderingmethodiek wordt rekening gehouden met de risicovrije rentevoet EONIA.

Overige beleggingen

Hedge funds worden gewaardeerd tegen reële waarde. De reële waarde is de intrinsieke waarde van de onderliggende beleggingen van het betreffende hedge fund. Indien de waarderinggrondslagen van hedge funds afwijken van de waarderinggrondslagen van het fonds, wordt de waardering zo mogelijk aangepast aan de waarderinggrondslagen van het fonds.

Voor niet-beursgenoteerde beleggingen is de waardering gebaseerd op beschikbare marktinformatie als input voor de gehanteerde waarderingmodellen.

Niet-beursgenoteerde belangen in infrastructuur beleggingen worden gewaardeerd op het aandeel in de reële waarde van de onderliggende beleggingen, de overige onderliggende activa en de onderliggende verplichtingen. Geldmarktbeleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde, zijnde de contante waarde van de toekomstige kasstromen (rente en aflossing). Posities in rekeningcourantsaldi worden tegen nominale waarde gewaardeerd. Private-equity-beleggingen worden gewaardeerd op marktwaarde, zijnde de intrinsieke waarde. Deze waarde wordt ontleend aan de meest recente rapportages van de fundmanagers en de fund-of-fund-managers, gecorrigeerd voor kasstromen in de periode tot balansdatum. Daarnaast wordt bij de waardering rekening gehouden met eventuele negatieve gevolgen van materiële gebeurtenissen in het verslagjaar na ontvangst van deze rapportages. De managers bepalen de intrinsieke waarde op basis van lokale wet- en regelgeving.

(h) Beleggingen voor risico deelnemers

De grondslagen voor de waardering van de beleggingen voor deelnemers zijn gelijk aan die voor de beleggingen die voor rekening van het fonds worden aangehouden.

(i) Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen en overlopende activa, met uitzondering van vorderingen die onder de beleggingen vallen, zijn bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde. Daarna tegen de geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde als er geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, als er sprake is van oninbaarheid.

(j) Overige activa

Onder meer worden hieronder de liquide middelen opgenomen voor zover dit banktegoeden betreft welke onmiddellijk opeisbaar zijn. Zij worden onderscheiden van tegoeden in verband met beleggingstransacties. Liquide middelen uit hoofde van beleggingstransacties worden gepresenteerd onder de beleggingen.

(k) Stichtingskapitaal en reserves

Stichtingskapitaal en reserves worden bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van het vreemd vermogen, inclusief de technische voorzieningen voor risico van het fonds en overige technische voorzieningen, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen in de balans zijn opgenomen.

In de toelichting wordt opgenomen het krachtens de Pensioenwet minimaal vereiste eigen vermogen volgens de in het Besluit Financieel ToetsingsKader (FTK) voorgeschreven berekeningsmethodiek als het surplusvermogen.

Overige reserve

De overige reserve is bedoeld voor het opvangen van niet gekwantificeerde risico's, zoals algemene bedrijfsrisico's en kostenrisico's, als buffer voor beleggingsrisico's en als bron voor mogelijke toekomstige toeslagen. Het saldo van baten en lasten wordt via de resultaatbe-

stemming en na aftrek van het saldo van de mutaties in de bestemde reserves, toegevoegd of onttrokken aan de overige reserve, al naar gelang de uitkomst.

(l) Technische voorzieningen voor risico fonds

Technische voorzieningen

De technische voorzieningen worden gewaardeerd op reële waarde (marktwaarde). De reële waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken inclusief verleende toezeggingen. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de nominale rentetermijnstructuur.

Bij de berekening van de technische voorzieningen is uitgegaan van het op de balansdatum geldende pensioenreglement voor de aanspraken die over de verstreken deelnemersjaren zijn verworven en van het pensioenreglement dat geldt vanaf 1 januari van het volgende verslagjaar voor de toekomstige pensioenopbouw van de arbeidsongeschikte deelnemers. Jaarlijks wordt door het bestuur besloten of de opgebouwde pensioenaanspraken worden geïndexeerd. Alle per balansdatum bestaande indexatiebesluiten zijn in de berekening begrepen. Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen.

Bij de berekening van de voorziening wordt rekening gehouden met premievrijstelling in verband met invaliditeit op spaarpremie waarvoor vrijstelling is verleend wegens arbeidsongeschiktheid. Bij de bepaling van de actuariële uitgangspunten wordt uitgegaan van voor de toezichthouder acceptabele grondslagen, waarbij rekening wordt gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen.

De berekeningen zijn uitgevoerd op basis van de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen per 31 december 2022.

Rekenrente:

e rekenrente is gebaseerd op de rentetermijnstructuur voor pensioenfondsen zoals maandelijks gepubliceerd door De Nederlandsche Bank (DNB). De vaste (gemiddelde) rekenrente waarbij de technische voorzieningen overeenkomen met de technische voorzieningen op basis van de rentetermijnstructuur bedraagt [2,5]% (2021: 0,6%).

Overlevingstafels:

De voorziening primo jaar is berekend op basis van de door het Koninklijk Actuarieel Genootschap gepubliceerde Prognosetafel AG2020, startkolom 2022. De voorziening ultimo jaar is berekend op basis van de Prognosetafel AG2022, startkolom 2023 (2021: Prognosetafel AG2020. Startkolom primo: 2021; startkolom ultimo: 2022).

Ervaringssterfte:

Bij de berekening van de voorziening primo en ultimo jaar zijn de sterftekansen van alle hoofd- en medeverzekerden gecorrigeerd met een geslacht- en leeftijdsafhankelijke correctiefactor. De toegepaste correctiefactor voor hoofdverzekerden is gebaseerd op de onderzoeksresultaten van ervaringssterfte binnen het fonds. De toegepaste correctiefactor voor medeverzekerden is gelijk gesteld aan de correctiefactor voor hoofdverzekerden. De correctiefactoren zijn gebaseerd op het in 2022 uitgevoerde onderzoek naar de ervaringssterfte binnen het fonds.

Partnerfrequentie:

Voor de berekening van de technische voorzieningen voor nog niet ingegane nabestaandenpensioenen wordt een partnerfrequentie gehanteerd volgens een leeftijdsafhankelijke tabel zoals opgenomen in bijlage III van de ABTN. Vanaf de leeftijd van 62 jaar wordt 100% gehanteerd.

Voor niet pensioengerechtigden wordt gerekend volgens het systeem onbepaalde partner. Voor pensioengerechtigden wordt de werkelijke burgerlijke staat gehanteerd.

Leeftijdsverschil man-vrouw:

Voor partnerpensioen is aangenomen dat de partner 3 jaar jonger is dan de verzekerde man en 3 jaar ouder dan de verzekerde vrouw.

Opbouwpercentage

Voor 2021 en 2022 is het opbouwpercentage 1,7%.

Kostenopslagen:

Kostenopslag ter grootte van 1,75% (2021: 1,75%) van de technische voorziening in verband met toekomstige excassokosten.

IBNR-AO

De IBNR-AO voorziening is vanaf ultimo 2022 vastgesteld op tweemaal de meest actuele premie-opslagen voor PVI en AOP in plaats van op eenmaal de premie-opslagen van 2021 plus eenmaal de premie-opslagen van 2022. De meest actuele premie-opslag voor PVI is de opslag in de premie voor 2023 die gebaseerd is op de nieuwe pensioenregeling (DC regeling). Die opslag is 1,07% van de pensioengrondslag. Voor de pensioengrondslag wordt daarbij rekening gehouden met (verwachte) loonstijgingen. Voor 2023 en 2024 is rekening gehouden met de loonstijgingen

uit de CAO van Rabobank van 4% respectievelijk 1,75%. De IBNR voor PVI bedraagt in totaal 28,4 mln (14,1 mln voor het eerste jaar en 14,3 mln voor het tweede jaar).

De verzekering voor het AOP is in de DC regeling vanaf 2023 ondergebracht bij een verzekeraar. Voor nieuwe zieke deelnemers hoeft het fonds daarom geen IBNR-AO voorziening aan te houden. Voor deelnemers die eind 2022 in het eerste of tweede ziektejaar zitten, wordt de IBNR voorziening voor AOP door het fonds nog voor twee jaar aangehouden. Voor de IBNR voorziening AOP wordt de premie-opslag van 2022 gehanteerd. Deze bedraagt 0,5% van de AOP grondslag. Per ultimo 2022 bedraagt de IBNR voorziening AOP dan 3,4 mln (tweemaal 1,7 mln).

De IBNR AO voorziening bedraagt dan in totaal 31,8 mln (28,4 mln voor PVI en 3,4 mln voor AOP).

Schadereserve

Tot 31 december 2022 wordt deze bepaald als de contante waarde van de toekomstige pensioenopbouw (ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen). Vanaf 31 december 2022 wordt de contante waarde van de toekomstige premie berekend. De premie betreft hierbij de spaarpremie van 25% (eventuele vrijwillige bijdrage van 2% wordt niet premievrijgesteld), de premie van de compensatieregeling en de overlijdensrisicopremie. Bij de bepaling van de schadereserve ultimo 2022 wordt rekening gehouden met toekomstige loonstijgingen van 2,4% (conform Commissie Parameters van november 2022). Het verschil met de nieuw berekende schadereserve (31,8 mln) wordt ultimo 2022 verantwoord als mutatie wijziging pensioenregeling.

Anticumulatie

Het resultaat als gevolg van anticumulatie (de uitkering prepensioen wordt verlaagd indien dat samenloopt met een AOP uitkering) wordt met ingang van boekjaar 2020 verantwoord in het

resultaat op arbeidsongeschiktheid. Tot en met 2019 werd dit verantwoord in het resultaat op uitkeringen. Vanaf 31 december 2022 wordt voor de bepaling van de technische voorzieningen rekening gehouden met de verwachte toekomstige effecten van anticumulatie van de arbeidsongeschikte deelnemers per ultimo 2022. Deze extracomptabele correctie zal jaarlijks per ultimo jaar worden bepaald. Ultimo 2022 bedraagt dit een verwachte vrijval van de TV van 28,8 mln. Dit wordt verantwoord in de overige mutaties van de TV.

(m) Voorziening voor risico deelnemers

De waardering van de voorzieningen voor risico deelnemers wordt bepaald door de waardering van de hieraan gerelateerde beleggingen, zijnde de reële waarde.

(n) Overige schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva, met uitzondering van schulden die onder de beleggingen vallen, zijn bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde. Daarna tegen de geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde als er geen sprake is van transactiekosten).

Grondslagen voor de resultaatbepaling

(a) Algemeen

Baten en lasten worden toegerekend aan het boekjaar waarop deze betrekking hebben. De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderinggrondslagen voor beleggingen en de voorzieningen pensioenverplichtingen.

Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in het resultaat.

(b) Premiebijdragen voor risico fonds

Onder premiebijdragen van werkgevers en werknemers wordt verstaan de aan derden in rekening gebrachte c.q. te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen onder aftrek van kortingen. Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

(c) Premiebijdragen voor risico deelnemers

Dit betreft ontvangen (vrijwillige spaar)bijdragen van deelnemers in het kader van de beschikbare premieregeling. Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

(d) Beleggingsresultaten voor risico fonds

(In)directe beleggingsresultaten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen en valutaresultaten. In de jaarrekening wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als indirecte beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen. Aankoopkosten zijn verwerkt in de reële waarde van de beleggingen. Verkoopkosten worden verantwoord als onderdeel van de gerealiseerde waardeveranderingen.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder de directe beleggingsopbrengsten wordt in dit verband verstaan rentebaten en -lasten, dividenden, huuropbrengsten en soortgelijke opbrengsten. Dividend wordt verantwoord op het moment van betaalbaarstelling.

Kosten van vermogensbeheer

Onder kosten van vermogensbeheer worden zowel de externe als de daaraan toegerekende interne kosten verstaan. Deze kosten zijn inclusief kosten balansbeheer en vergoeding bewaarbank. Exploitatiekosten van onroerende zaken in exploitatie zijn in de kosten van vermogensbeheer opgenomen.

Verrekening van kosten

De kosten uit hoofde van beheervergoeding alsmede transactiekosten gerelateerd aan beleggingen zijn in mindering gebracht op de directe en indirecte beleggingsopbrengsten.

Verlegde btw op kosten van beleggingen

De verlegde btw met betrekking tot facturen van leveranciers van vermogensbeheerdiensten wordt afgedragen als verschuldigde omzetbelasting. De betaalde btw op facturen wordt afgetrokken als voorbelasting naar rato van de waarde van de beleggingen buiten de EU ten opzichte van de totale waarde van de beleggingen.

(e) Beleggingsresultaten voor risico deelnemers

De grondslagen voor bepaling van het resultaat betreffende beleggingsresultaten risico deelnemers zijn gelijk aan de grondslagen voor bepaling van het resultaat betreffende beleggingsresultaten risico fonds.

(f) Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan pensioengerechtigden uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

(g) Pensioenuitvoeringskosten

Pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan het verslagjaar waarop deze betrekking hebben.

(h) Mutatie technische voorzieningen voor risico fonds

Pensioenopbouw

De pensioenopbouw is de contante waarde van de pensioenaanspraken die toegekend zijn in het boekjaar.

Rentetoevoeging technische voorzieningen

De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de nominale markttrente op basis van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur voor pensioenfondsen. De interesttoevoeging wordt tegen de rekenrente primo jaar berekend over de beginstand en de mutaties gedurende het jaar.

Onttrekking technische voorzieningen voor pensioenuitkeringen

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuarieel berekend en opgenomen in de technische voorzieningen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de pensioenen in de verslagperiode.

Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten

Jaarlijks valt een percentage van de uitkeringen en de uitgaande waardeoverdrachten vrij uit de technische voorzieningen ten behoeve van pensioenuitvoeringskosten. Daarnaast wordt een percentage van de pensioenopbouw en de inkomende waardeoverdrachten toegevoegd aan de technische voorziening ten behoeve van pensioenuitvoeringskosten.

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

Hieronder zijn opgenomen de aan het verslagjaar toe te rekenen overdrachtswaarde van de overgenomen respectievelijk overgedragen pensioenaanspraken met betrekking tot de actuariële waarde.

Wijziging markttrente incl. UFR-stap

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de op dat moment geldende door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur voor pensioenfondsen, dus inclusief de UFR-stap van het betreffende jaar. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging markttrente.

Overige wijzigingen

Hieronder zijn opgenomen de mutaties van de technische voorziening met betrekking tot kanssystemen. (i)

(i) Saldo overdrachten van rechten

De post saldo overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

Grondslagen kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is conform de directe methode opgesteld. Er wordt onderscheid gemaakt tussen kasstromen uit pensioenuitvoeringsactiviteiten en beleggingsactiviteiten.

5 Toelichting op de balans

(in miljoenen euro's)

1. BELEGGINGEN VOOR RISICO FONDS

(a) Verloopoverzicht per beleggingscategorie

	Vastgoedbeleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
Stand per 1 januari 2022	3.345,3	8.540,4	15.043,6	546,6	5.028,1	32.504,0
Aankopen	426,3	1.629,2	11.620,7	6.056,1	4.174,4	23.906,7
Verkopen	-342,9	-5.005,3	-12.558,3	-2.226,0	-4.256,2	-24.388,7
Overige mutaties	-81,1	314,2	1,5	1.352,3	-757,4	829,5
Waardemutaties	118,0	-1.064,3	-2.709,7	-6.121,0	-26,1	-9.803,1
Stand per 31 december 2022	3.465,6	4.414,2	11.397,8	-392,0	4.162,8	23.048,4
Bij: Derivaten met een negatieve waarde						6.088,2
						29.136,6

Overige mutaties betreffen de mutaties in te vorderen respectievelijk te betalen posities of tijdelijke banksaldi in verband met beleggingstransacties die niet kunnen worden aangewend voor andere doelen dan beleggingstransacties. Derivaten met een negatieve waarde zijn verantwoord onder de overige schulden en overlopende passiva.

	Vastgoedbeleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
Stand per 1 januari 2021	2.953,4	8.517,2	12.822,7	3.624,5	4.130,2	32.048,0
Aankopen	383,2	10.969,9	9.772,7	1.777,2	2.467,6	25.370,6
Verkopen	-358,3	-12.615,9	-7.261,5	-2.561,2	-2.590,8	-25.387,7
Overige mutaties	-9,3	-296,2	4,7	334,9	374,8	408,9
Waardemutaties	376,3	1.965,4	-295,0	-2.628,8	646,3	64,2
Stand per 31 december 2021	3.345,3	8.540,4	15.043,6	546,6	5.028,1	32.504,0
Bij: Derivaten met een negatieve waarde						2.513,0
						35.017,0

Het fonds neemt deel aan een zogenaamd securities lending programma, waarbij effecten uit de beleggingsportefeuille voor een vastgestelde periode aan derden worden uitgeleend in ruil voor een geldelijke vergoeding. Het fonds leent effecten uit de portefeuille exclusief uit aan inlener Rabobank. Het uitlenen van effecten vindt plaats tegen levering van onderpand door de inlener, aangevuld met een opslag. BNYMellon, de custodian van het fonds, faciliteert dit securities lending programma onder andere op het gebied van collateral management. Ultimo 2022 bedroeg de waarde van de uitgeleende aandelen en obligaties € 236,4 miljoen (2021: € 5.834,1 miljoen).

Hierbij zijn door de tegenpartij zekerheden gesteld ter dekking van het risico van niet-teruglevering tot een bedrag van € 1.034,0 miljoen (2021: € 6.758,1 miljoen). De zekerheden dienen minimaal 7,5% groter te zijn dan de marktwaarde van de uitgeleende aandelen en obligaties. Daarnaast gelden voor de zekerheden een vooraf gedefinieerde kredietwaardigheid en een limiet ter voorkoming van het concentratierisico.

De beleggingen van het fonds in de sponsor zijn ongeveer 0,08% van het balanstotaal.

Op basis van de Richtlijn 290 inzake de toelichting op gehanteerde waarderingssystematiek is onderstaande tabel opgenomen.

	Genoteerde marktprijzen	Onafhankelijke taxaties	NCW- berekeningen	Andere methode(n)	Totaal
Per 31 december 2022					
Vastgoed beleggingen	-	1.446,2	-	2.013,1	3.459,3
Aandelen	4.383,4	-	-	-	4.383,4
Vastrentende waarden	9.909,7	-	-	1.425,4	11.335,1
Derivaten	-	-	-1.734,2	129,6	-1.604,6
Overige beleggingen	14,5	-	-	3.520,4	3.534,9
Totaal	14.307,6	1.446,2	-1.734,2	7.088,5	21.108,1

Niet in de tabel opgenomen onderdelen van het belegd vermogen:

- Beleggingsdebiteuren (€ 1.344,4 miljoen),
- Beleggingscrediteuren (- € 88,8 miljoen),
- Liquide middelen (€ 684,7 miljoen).

	Genoteerde marktprijzen	Onafhankelijke taxaties	NCW- berekeningen	Andere methode(n)	Totaal
Per 31 december 2021					
Vastgoed beleggingen	80,7	1.629,2	-	1.628,6	3.338,5
Aandelen	8.514,6	-	-	-	8.514,6
Vastrentende waarden	13.265,8	-	-	1.716,5	14.982,3
Derivaten	-	-	263,7	422,6	686,3
Overige beleggingen	1,0	-	-	3.887,1	3.888,1
Totaal	21.862,1	1.629,2	263,7	7.654,8	31.409,8

Niet in de tabel opgenomen onderdelen van het belegd vermogen:

- Beleggingsdebiteuren (€ 243,0 miljoen),
- Beleggingscrediteuren (- € 353,0 miljoen),
- Liquide middelen (€ 1.204,2 miljoen).

(c) Vastgoed

Specificatie naar soort:	31-12-2022		31-12-2021	
		In %		In %
Direct vastgoed	1.332,6	38,5	1.400,7	41,9
Indirect vastgoed (participaties in beleggingsfondsen)	2013,1	58,0	1.709,3	51,0
Vastgoed in ontwikkeling	113,6	3,3	228,5	6,8
Vorderingen inzake vastgoed	9,8	0,3	8,9	0,3
Liquide middelen	7,1	0,2	11,7	0,4
Schulden inzake vastgoed	-10,6	-0,3	-13,8	-0,4
	3.465,6	100	3.345,3	100,0

Het direct vastgoed is ultimo 2022 volledig getaxeerd door onafhankelijke taxateurs. Objecten die in het boekjaar zijn verkocht, maar in het volgende boekjaar worden geleverd, zijn niet als verkoop in het boekjaar verantwoord.

(d) Aandelen

Specificatie naar soort:	31-12-2022		31-12-2021	
		In %		In %
Zelfstandig beursgenoteerde aandelen	4.383,4	99,3	8.514,6	99,7
Vorderingen inzake aandelen	31,0	0,7	28,6	0,3
Schulden inzake aandelen	-0,2	-	-2,8	-
	4.414,2	100,0	8.540,4	100,0

(e) Vastrentende waarden

Specificatie naar soort:	31-12-2022		31-12-2021	
		In %		In %
Staatsobligaties	7.318,9	64,3	8.404,7	55,8
Bedrijfsobligaties (credit funds)	1.480,5	13	3.142,1	20,9
Hypotheekfondsen	1.425,4	12,5	1.716,5	11,4
Door de staat gedekte fondsen	475,9	4,2	806,6	5,4
Obligatiebeleggingsfondsen	618,5	5,4	881,2	5,9
Overige	16,0	0,1	31,3	0,2
Vorderingen inzake vastrentende waarden	72,6	0,6	61,2	0,4
Schulden inzake vastrentende waarden	-10,0	-0,1	-	-
	11.397,8	100	15.043,6	100,0

(f) Derivaten

Specificatie naar soort:	31-12-2022	31-12-2021
Valutaderivaten	265,5	-67,1
Aandelenderivaten	107,5	86,5
Rentederivaten	-1.933,2	962,5
Inflatiederivaten	-44,4	-295,6
Vorderingen inzake derivaten	1.230,9	144,1
Liquide middelen	49,8	52,6
Schulden inzake derivaten	-68,1	-336,4
	-392,0	546,6

Onder de rentederivaten zijn swaps opgenomen.

Ter zake van de derivaten bedroeg de waarde van de ontvangen zekerheden (collateral) ultimo 2022 € 332,1 miljoen en van de geleverde zekerheden € 638,5 miljoen (2021: netto € 603,5 miljoen). De zekerheden zijn van een vooraf gedefinieerde kredietwaardigheid. Er geldt tevens een afslagpercentage op de waardering van de zekerheden en er vindt een beoordeling plaats ter voorkoming van het concentratierisico.

De derivatenposities per 31 december 2022:

Type contract	Contractomvang	Activa	Passiva
Valutaderivaten	8.084,9	284,4	19,0
Gekochte opties	2.135,0	129,6	-
Swaptions	7.465,0	106,2	-
Interest rate swaps	12.737,7	3.962,3	6.001,7
Total return swaps	1.942,1	1,1	67,5
Futures	108,9	-	-
Beleggingsdebiteuren	-	1.230,9	-
Liquide middelen	-	49,8	-
Beleggingscrediteuren	-	-68,1	-
		5.696,2	6.088,2

De derivatenposities per 31 december 2021:

Type contract	Contractomvang	Activa	Passiva
Valutaderivaten	10.362,0	29,3	96,4
Gekochte opties	3.205,0	86,5	-
Swaptions	7.448,0	336,1	-
Interest rate swaps	12.966,9	2.747,4	2.121,0
Total return swaps	1.000,0	-	295,6
Futures	-15,0	-	-
Beleggingsdebiteuren	-	144,1	-
Liquide middelen	-	52,6	-
Beleggingscrediteuren	-	-336,4	-
		3.059,6	2.513,0

Derivaten met een negatieve waarde zijn onder de overige schulden en overlopende passiva opgenomen.

(g) Overige beleggingen

Specificatie naar soort:	31-12-2022	31-12-2021
Hedge funds	0,1	0,1
Infrastructuur	778,2	611,7
Geldmarktfondsen	513,4	669,8
Private equity	1.226,9	775,6
Risk Parity	1.016,3	1.830,9
Liquide middelen	627,9	1.140,0
	4.162,8	5.028,1

2. BELEGGINGEN VOOR RISICO DEELNEMERS

	31-12-2022	31-12-2021
Vrijwillige aanvullende Flexioenregeling	13,0	20,0
Vrijwillige netto Flexioenregeling	1,2	1,3
	14,2	21,3

Sinds 2015 bestaat, naast de vrijwillige aanvullende Flexioenregeling, ook de vrijwillige netto Flexioenregeling. De deelnemers met een bruto arbeidsinkomen dat hoger is dan het maximale pensioengevend inkomen kunnen deelnemen aan de netto Flexioenregeling. Dit is een compensatieregeling waarbij de mogelijkheid bestaat tot het doen van extra netto bijdragen binnen de beschikbare fiscale ruimte op een door de werkgever geopende rekening. De inleg wordt bij pensionering of overlijden aangewend voor de inkoop van netto pensioenaanspraken. Voor een uitgebreide toelichting verwijzen we naar bijlage 2 van het vigerende pensioenreglement.

Totaal

	Aandelen	Vastrentende waarden	Liquiditeiten	Totaal
Stand per 1 januari 2022	14,3	6,4	0,6	21,3
Aankopen	1,4	0,4	0,2	2,0
Verkopen	-3,5	-2,2	-0,4	-6,1
Waardemutaties	-1,7	-1,4	0,1	-3,0
Stand per 31 december 2021	10,5	3,2	0,5	14,2

	Aandelen	Vastrentende waarden	Liquiditeiten	Totaal
Stand per 1 januari 2021	11,7	7,8	0,6	20,1
Aankopen	12,0	7,5	0,2	19,7
Verkopen	-12,5	-8,6	-0,2	-21,3
Waardemutaties	3,1	-0,3	-	2,8
Stand per 31 december 2021	14,3	6,4	0,6	21,3

Vrijwillige aanvullende Flexioenregeling

	Aandelen	Vastrentende waarden	Liquiditeiten	Totaal
Stand per 1 januari 2022	13,3	6,1	0,6	20,0
Aankopen	1,2	0,4	0,1	1,7
Verkopen	-3,4	-2,2	-0,4	-6,0
Waardemutaties	-1,5	-1,3	0,1	-2,7
Stand per 31 december 2022	9,6	3,0	0,4	13,0

	Aandelen	Vastrentende waarden	Liquiditeiten	Totaal
Stand per 1 januari 2021	11,0	7,3	0,6	18,9
Aankopen	11,1	7,0	0,2	18,3
Verkopen	-11,7	-7,9	-0,2	-19,8
Waardemutaties	2,9	-0,3	-	2,6
Stand per 31 december 2021	13,3	6,1	0,6	20,0

Vrijwillige netto Flexioenregeling

	Aandelen	Vastrentende waarden	Overige beleggingen	Totaal
Stand per 1 januari 2022	1,0	0,3	-	1,3
Aankopen	0,2	-	0,1	0,3
Verkopen	-0,1	-	-	-0,1
Waardemutaties -	0,2	-0,1	-	-0,3
Stand per 31 december 2022	0,9	0,2	0,1	1,2

	Aandelen	Vastrentende waarden	Totaal
Stand per 1 januari 2021	0,7	0,5	1,2
Aankopen	0,9	0,5	1,4
Verkopen	-0,8	-0,7	-1,5
Waardemutaties	0,2	-	0,2
Stand per 31 december 2021	1,0	0,3	1,3

3. VORDERINGEN EN OVERLOPENDE ACTIVA

	31-12-2022	31-12-2021
Vordering op werkgevers	1,7	0,3
Doorbelaste kosten inzake DC-regeling	2,0	-
Waardeoverdrachten	5,3	1,6
Belasting inzake BTW	0,9	-
	9,9	1,9

Bij de waardering van vorderingen wordt rekening gehouden met het risico van oninbaarheid door hiervoor een voorziening in aftrek te brengen op het saldo van de uitstaande vorderingen. Voor gelijksoortige posten met gelijksoortige risico's wordt gezamenlijk een schatting gemaakt van verliezen en risico's op balansdatum. Deze systematiek om de voorziening vast te stellen wordt gerekend tot de statische methode. Ultimo 2022, evenals in 2021, is geen voorziening voor oninbaarheid opgenomen.

Alle vorderingen hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

4. OVERIGE ACTIVA

	31-12-2022	31-12-2021
Liquide middelen (pensioenbeheer)	19,4	30,7

Onder de liquide middelen worden de kasmiddelen en tegoeden op bankrekeningen opgenomen die onmiddellijk dan wel op korte termijn opeisbaar zijn. Er zijn geen kredietfaciliteiten van toepassing.

5. STICHTINGSKAPITAAL EN RESERVES

Mutatieoverzicht eigen vermogen

	Overige reserve
Stand per 1 januari 2022	5.987,1
Uit bestemming saldo van baten en lasten	-2.403,0
Stand per 31 december 2021	3.584,1
	Overige reserve
Stand per 1 januari 2021	3.362,9
Uit bestemming saldo van baten en lasten	2.624,2
Stand per 31 december 2020	5.987,1

Solvabiliteit

	31-12-2022		31-12-2021	
		In %		In %
Pensioenvermogen	23.065,7	118,4	32.523,3	122,6
Af: technische voorzieningen	19.481,6	100	26.536,2	100,0
Eigen vermogen	3.584,1	18,4	5.987,1	22,6
Af: vereist eigen vermogen	2.830,2	14,5	3.044,3	11,5
Vrij vermogen	753,9	3,9	2.942,8	11,1
Minimaal vereist eigen vermogen	820,2	4,2	1.114,8	4,2
Actuele dekkingsgraad		118,4		122,6
Beleidsdekkingsgraad		120,9		117,3

De beleidsdekkingsgraad is het voortschrijdende gemiddelde van de actuele dekkingsgraden over de afgelopen 12 maanden. De beleidsdekkingsgraad ultimo 2022 bedraagt 120,9%. De financiële positie van het fonds wordt bepaald aan de hand van de beleidsdekkingsgraad en de vereiste dekkingsgraad. De beleidsdekkingsgraad is hoger dan de vereiste dekkingsgraad van 114,5% en hoger dan de minimaal vereiste dekkingsgraad van 104,2%. Hierdoor is per 31 december 2022 geen sprake van een tekort.

Het verloop van de actuele dekkingsgraad is als volgt:

	2022 %	2021 %
Dekkingsgraad per 1 januari	122,6	111,7
M1 Premie	-0,5	-0,4
M2 Uitkeringen	0,5	0,2
M3 Toeslagen	-7,1	-
M4 RTS	59,4	8,2
M5 Rendement	-34,7	2,7
M6 Overigen	-0,1	-0,1
Kruiseffect	-20,8	0,3
Dekkingsgraad per 31 december	118,4	122,6

Onder het FTK is de beleidsdekkingsgraad leidend voor alle beleidsmaatregelen. De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de dekkingsgraden van de afgelopen 12 maanden en is daarmee minder afhankelijk van dagkoersen. De technische voorzieningen en het pensioenvermogen die ten grondslag liggen aan de berekening van de dekkingsgraad worden bepaald op basis van de actuele stand van de pensioenadministratie, het belegd vermogen van het fonds en de overlopende posten uit de financiële administratie.

De Mutatie M4 RTS is te splitsen in een regulier RTS-effect van +60,7 en het effect van de tweede UFR-stap van -1,3%.

De dekkingsgraad is de verhouding tussen het vermogen inzake de bij een pensioenfonds ondergebrachte pensioenregelingen en de technische voorzieningen van een pensioenfonds. Dit betreft zowel de technische voorziening voor risico fonds als de technische voorziening voor risico deelnemers.

6. TECHNISCHE VOORZIENINGEN VOOR RISICO FONDS

Mutatieoverzicht technische voorzieningen

	Technische voorzieningen
Stand per 1 januari 2022	26.514,9
Mutatie technische voorzieningen	-7.047,5
Stand per 31 december 2021	19.467,4
	Technische voorzieningen
Stand per 1 januari 2020	28.686,1
Mutatie technische voorzieningen	-2.171,2
Stand per 31 december 2020	26.514,9

Belangrijke schattingen voor de bepaling van de technische voorzieningen zijn de levensverwachting, ervaringssterfte, partnerfrequentie en een opslag voor uitvoeringskosten.

(a) Mutatie technische voorzieningen

	2022	2021
Pensioenopbouw	445,7	451,2
Indexering en overige toeslagen	1.635,1	0,2
Rentetoevoeging	-133,2	-153,4
Onttrekking voor pensioenuitkeringen	-558,3	-515,6
Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten	-2,4	-1,5
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	8,3	-20,9
Wijziging marktrente incl. UFR-stap	-8.659,4	-1.973,8
Wijziging actuariële uitgangspunten	216,3	65,1
Overige wijzigingen	0,4	-22,5
	-7.047,5	-2.171,2

Voor een toelichting op bovenstaande mutaties wordt verwezen naar de toelichting op de verschillende posten uit de staat van baten en lasten.

Specificatie aantallen en voorziening pensioenverplichting voor risico fonds:

	31-12-2022		31-12-2021	
	Aantal	in mln euro	Aantal	in mln euro
Actieve deelnemers	29.507	5.546,0	28.179	8.297,3
Gewezen deelnemers	52.111	6.427,5	51.879	9.506,6
Pensioengerechtigden	24.189	7.493,9	23.128	8.711,0
	105.807	19.467,4	103.186	26.514,9

Naar hun aard hebben de technische voorzieningen in het algemeen een langlopend karakter.

(b) Korte beschrijving van de pensioenregeling

De van toepassing zijnde pensioenregeling kan worden gekenmerkt als een CDC-regeling met een pensioenrichtleeftijd van 68 jaar. In het kader van de Pensioenwet en het toezicht van DNB op pensioenfondsen wordt deze CDC-regeling als middelloonregeling aangemerkt. De hoogte van de premie is gemaximeerd. De jaarlijkse opbouw door het Rabobank Pensioenfonds is voorwaardelijk en afhankelijk van de hoogte van de ontvangen premie. Voor de jaren 2021 en 2022 wordt een aanspraak op ouderdomspensioen nagestreefd van 1,7% van de in dat jaar geldende pensioengrondslag. In 2020 was het opbouwpercentage 1,748%. De pensioengrondslag is gelijk aan 12 maandsalarissen plus vakantiegeld en een 13e maand, onder aftrek van een franchise. De franchise wordt jaarlijks vastgesteld. Tevens bestaat er recht op partner- en wezenpensioen. De regeling kent geen toetredingsleeftijd. Jaarlijks beslist het bestuur van het fonds over de mate waarin de opgebouwde aanspraken worden geïndexeerd. Overeenkomstig artikel 10 van de Pensioenwet is de pensioenregeling te kwalificeren als een uitkeringsovereenkomst.

Vanaf 31-12-2022 is het fonds overgegaan op een DC regeling. De per 31 december 2022 opgebouwde rechten worden (nog) niet omgezet naar kapitaal.

Indexatiebeleid

De indexatie van de opgebouwde aanspraken, van de ingegane pensioenen en van de premievrije pensioenaanspraken is voorwaardelijk en conform een indexatiestaffel. De indexatie gaat ten laste van de vrije middelen.

7. VOORZIENING VOOR RISICO DEELNEMERS

	31-12-2022	31-12-2021
Vrijwillig aanvullende Flexioenregeling	13,0	20,0
Vrijwillige netto Flexioenregeling	1,2	1,3
	14,2	21,3

Voorziening voor risico deelnemers totaal

	2022	2021
Stand per 1 januari	21,3	20,1
Stortingen	1,6	1,0
Onttrekkingen	-5,7	-2,8
Beleggingsresultaten risico deelnemers	-3,0	3,0
Stand per 31 december	14,2	21,3

Vrijwillig aanvullende Flexioenregeling

	2022	2021
Stand per 1 januari	20,0	18,9
Stortingen	1,4	0,8
Onttrekkingen	-5,6	-2,5
Beleggingsresultaten risico deelnemers	-2,8	2,8
Stand per 31 december	13,0	20,0

Vrijwillige netto Flexioenregeling

	2022	2021
Stand per 1 januari	1,3	1,2
Stortingen	0,2	0,2
Onttrekkingen	-0,1	-0,3
Beleggingsresultaten risico deelnemers	-0,2	0,2
Stand per 31 december	1,2	1,3

8. OVERIGE SCHULDEN EN OVERLOPENDE PASSIVA

	31-12-2022	31-12-2021
Derivaten	6.088,2	2.513,0
Vooruitbetaalde premie	-	7,4
Belastingen en premies sociale verzekeringen	15,2	13,6
Waardeoverdrachten	3,5	8,2
Overige schulden	7,5	5,4
Stand per 31 december	6.114,4	2.547,6

Onder derivaten worden hier de derivaten met een negatieve waarde opgenomen.
Zie ook de specificaties onder beleggingen.

Alle schulden hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

RISICOBEEHER

(a) Solvabiliteitsrisico

Het fonds wordt bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. De belangrijkste doelstelling van het fonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen. Voor het realiseren van deze doelstelling wordt gestreefd naar een toereikende solvabiliteit op basis van de marktwaarde van de pensioenverplichtingen.

Het belangrijkste risico voor het fonds betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat het fonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen. De solvabiliteit wordt gemeten zowel op basis van algemeen geldende normen als ook naar de specifieke normen welke door de toezichthouder worden opgelegd. Indien de solvabiliteit van het fonds zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat er geen ruimte beschikbaar is voor een eventuele indexatie van opgebouwde pensioenrechten. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat het fonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten moet vermindern.

De actuele dekkingsgraad heeft zich als volgt ontwikkeld:

	Vermogen	Technische voorzieningen	Dekkingsgraad (%)
Stand per 31 december 2020	32.523,3	26.536,2	122,6
Mutatie	-9.457,6	-7.054,6	-4,2
Stand per 31 december 2022	23.065,7	19.481,6	118,4

Het surplus/tekort op FTK-grondslagen is als volgt:

	31-12-2022	31-12-2021
Technische voorzieningen	19.481,6	26.536,2
Buffers:		
S1 Renterisico	286,1	97,5
S2 Risico zakelijke waarden	2.303,4	2.163,3
S3 Valutarisico	421,9	818,2
S4 Grondstoffenrisico	508,9	637,8
S5 Kredietrisico	465,8	877,7
S6 Verzekeringstechnisch risico	512,1	771,8
S7 Liquiditeitsrisico	-	-
S8 Concentratierisico	-	-
S9 Operationeel risico	-	-
S10 Actief beheerrisico	-	-
Diversificatie effect	-1.667,9	-2.322,1
Totaal S (vereiste buffers)	2.830,3	3.044,2
Vereist vermogen (artikel 132 Pensioenwet)	22.311,9	29.580,4
Pensioenvermogen (totaal activa - schulden)	23.065,7	32.523,3
Surplus/Surplus	753,8	2.942,9

Het fonds heeft ter afdekking van risico's derivatencontracten afgesloten. Hiermee is bij het bepalen van de vereiste buffers rekening gehouden. Bij de berekening van de buffers past het fonds het standaard model van DNB toe.

Beleid en risicobeheer

Het bestuur beschikt over een aantal beleidsinstrumenten ten behoeve van het beheersen van deze risico's. Deze beleidsinstrumenten betreffen:

- beleggingsbeleid
- premiebeleid; (vanwege CDC afspraken geen actief sturingsinstrument)
- toeslagbeleid.

De keuze en toepassing van beleidsinstrumenten vindt plaats na uitvoerige analyses ten aanzien van te verwachten ontwikkelingen van de verplichtingen en de financiële markten. Daarbij wordt onder meer gebruik gemaakt van ALM-studies. Een ALM-studie is een analyse van de structuur van de pensioenverplichtingen en van verschillende beleggingsstrategieën en de ontwikkeling daarvan in diverse economische scenario's.

De uitkomsten van deze analyses vinden hun weerslag in jaarlijks door het bestuur vast te stellen beleggingsrichtlijnen als basis voor het uit te voeren beleggingsbeleid. De beleggingsrichtlijnen geven normen en limieten aan waarbinnen de uitvoering van het beleggingsbeleid moet plaatsvinden. Ze zijn gericht op het beheersen van de volgende belangrijkste (beleggings)risico's. Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt gebruik gemaakt van derivaten.

(b) Marktrisico (S1 - S4)

Marktrisico omvat de mogelijkheden voor winst of verlies door een verandering van marktfactoren. Marktfactoren kunnen bijvoorbeeld marktprijzen zijn van aandelen, grondstoffen, vastgoed en private equity (prijsrisico), maar ook valutakoersen (valutarisico) of rentekoersen (renterisico).

De strategie van het fonds met betrekking tot het beleggingsrisico wordt bepaald door de beleggingsdoelstellingen. Het marktrisico wordt op dagelijkse basis beheerst door Achmea Investment Management in overeenstemming met de aanwezige beleidskaders en richtlijnen. De overall-marktposities worden periodiek gerapporteerd aan het bestuur. De mate waarin de beleggingsportefeuille van het fonds gevoelig is voor het prijs- en renterisico is in de volgende alinea weergegeven, vervolgens worden de risico's die het fonds loopt nader toegelicht.

S1 Renterisico

Het renterisico is het risico dat de waarden van de portefeuilles vastrentende waarden en de pensioenverplichtingen wijzigen als gevolg van veranderingen in de markttrente.

De rentegevoeligheid kan worden gemeten door middel van de duration. De duration geeft aan hoeveel procent bij benadering de marktwaarde van een belegging of verplichting verandert bij een parallelle verschuiving van de rentecurve. Een hoge duration geeft een hoge gevoeligheid voor veranderingen in de rente weer.

	31-12-2022		31-12-2021	
	Balanswaarde	Duration	Balanswaarde	Duration
Vastrentende waarden (voor derivaten)	11.397,8	5,6	15.043,6	6,9
Duration van de totale portefeuille (na derivaten)	23.048,4	12,6	32.504,0	15,6
Technische voorzieningen	19.481,6	18,8	6.536,2	21,1

De duration van de beleggingen is aanzienlijk korter dan de duration van de verplichtingen. Er is derhalve sprake van een zogenaamde “duration-mismatch”, ofwel renterisico. Dit betekent dat bij een rentestijging de waarde van de beleggingen minder snel daalt dan de waarde van de verplichtingen (bij toepassing van de actuele marktrentestructuur), met als gevolg dat de dekkingsgraad zal stijgen. Bij een rentedaling zal de waarde van de beleggingen minder snel stijgen dan de waarde van de verplichtingen, waardoor de dekkingsgraad daalt.

Wanneer het beleid gericht is op het verkleinen van de “duration-mismatch” kan het fonds de volgende dingen doen:

- In plaats van aandelen meer langlopende obligaties kopen, omdat aandelen per definitie een duratie van nul hebben.
- Binnen de portefeuille de kortlopende obligaties vervangen door langlopende obligaties.
- Renteswaps of swaptions aangaan.

Bij een renteswap wordt een vaste lange rente geruild tegen een variabele korte rente. Het fonds ontvangt in dit geval een lange rente, vergelijkbaar met de kasstroom van een langlopende obligatie en betaalt daarvoor een variabele korte rente. Hierdoor wordt de “duration-mismatch” verkleind, maar wordt het fonds wel afhankelijk van de ontwikkeling van de korte rente die het fonds aan de tegenpartij betaalt. Met een swaption kan het fonds tijdelijk het risico van een verdere rentedaling afdekken. Hiervoor betaalt het fonds een premie, maar hier staat tegenover dat de dekkingsgraad van het fonds stijgt bij eventuele rentestijgingen. Bij het afsluiten van een swap of een swaption kan het renterisico dus worden gereduceerd.

Het fonds beschermt de dekkingsgraad tegen (gecombineerde) extreme dalingen van zowel rente als aandelen door middel van het beheer van het rente- en aandelenrisico. Hiervoor is een hedge opgezet, opgebouwd uit drie delen:

- rentehedge;
- aandelenhedge;
- inflatiehedge.

Rentehedge

Het beleid van het fonds is om het renterisico op de dekkingsgraad voor 85% af te dekken. Dit wordt gedaan voor 60% via renteswaps en staatsobligaties en voor 25% via swaptions.

Inflatiehedge

Het fonds heeft een beperkte inflatiehedge door het aanhouden van inflatieswaps. Hier zijn het afgelopen jaar geen wijzigingen in geweest.

De samenstelling van de vastrentende waarden naar looptijd is als volgt:

	31-12-2022 in %		31-12-2021 in %	
Resterende looptijd < 1 jaar	2.034,7	17,9	2.068,0	13,8
Resterende looptijd > 1 en < 5 jaar	3.254,9	28,6	4.501,2	29,9
Resterende looptijd > 5 jaar	6.108,2	53,5	8.474,4	56,3
	11.397,8	100,0	15.043,6	100,0

S2 Risico zakelijke waarden

Prijrisico is het risico van waardewijzigingen door de ontwikkeling van marktprijzen, die wordt veroorzaakt door factoren gerelateerd aan een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren. Omdat alle beleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde waarbij waardewijzigingen onmiddellijk in het saldo van baten en lasten worden verwerkt, zijn alle wijzigingen in marktomstandigheden direct zichtbaar in het beleggingsresultaat. Het prijsrisico wordt gemitigeerd door diversificatie. In aanvulling hierop kan het prijsrisico worden gehedged middels het gebruik van afgeleide financiële instrumenten (derivaten), zoals opties en futures.

Het risico van zakelijke waarden werd in het verslagjaar deels afgedekt door aandelenopties. De onderliggende waarde van deze derivaten bestaat uit aandelenindices die aansluiten bij de aandelenbenchmark van Rabobank Pensioenfonds. Gedurende het jaar zijn een aantal expirerende aandelenopties doorgerold naar nieuwe posities.

Specificatie vastgoedbeleggingen naar aard:

	31-12-2022		31-12-2021	
		in %		in %
Winkels	26,5	0,8	281,3	8,4
Woningen	1.357,7	39,2	1.349,1	40,3
Grond	0,2	-	0,2	-
Maatschappelijk	61,7	1,8	-	-
Participaties in vastgoed- maatschappijen	2.013,1	58,0	1.707,9	51,1
Overig	6,4	0,2	6,8	0,2
	3.465,6	100,0	2.953,4	100,0

Gevoeligheidsanalyse vastgoed beleggingen

Variabele	Gevoeligheid voor stijging/daling met	Invloed op indirect jaarresultaat (waardering) 2021 in € mln.
Netto-aanvangsrendement stijgt met	0,5%	€ -177,0
Netto-aanvangsrendement daalt met	0,5%	€ 242,7

Specificatie vastgoedbeleggingen naar regio:

	31-12-2022		31-12-2021	
		in %		in %
Europa	2.795,8	80,7	2.706,9	80,9
Noord Amerika	491,7	14,2	470,1	14,1
Azië Pacific	105,3	3,0	103,9	3,1
Australië / Nieuw Zeeland	72,8	2,1	60,1	1,8
Opkomende Markten	-	-	4,3	0,1
	3.465,6	100	3.345,3	100,0

Specificatie aandelen naar regio:

	31-12-2022		31-12-2021	
		in %		in %
Europa	803,2	18,2	1.638,2	19,2
Noord Amerika	2.320,8	52,6	4.755,8	55,6
Wereld	30,9	0,7	25,8	0,3
Azië Pacific	341,6	7,7	655,4	7,7
Australië / Nieuw Zeeland	85,9	2,0	167,4	2,0
Opkomende Markten	831,8	18,8	1.297,8	15,2
	4.414,2	100	8.540,4	100,0

Specificatie aandelen naar sector:

	31-12-2022		31-12-2021	
		in %		in %
Financiële instellingen (waaronder banken en verzekeraars)	825,4	18,7	1.387,5	16,3
Nijverheid en industrie	570,8	12,9	1.325,4	15,5
Handel	921,0	20,9	1.666,6	19,5
Overige dienstverlening	1.985,2	45	4.055,6	47,5
Diversen	111,8	2,5	105,3	1,2
	4.414,2	100	8.540,4	100,0

S3 Valutarisico

Het totaalbedrag dat buiten de euro wordt belegd, bedraagt ultimo jaar circa 39% (2021: 37%) van de beleggingsportefeuille en is voor 94% (2021: 96%) afgedekt naar de euro. De belangrijkste valuta daarin zijn de US-dollar (USD), het Britse pond (GBP), Australische dollar (AUD), Canadese dollar (CAD), Zwitserse frank (CHF), Hong Kong dollar (HKD) en de Japanse yen (JPY). Het strategische beleid van het fonds is om valutaposities af te dekken met uitzondering van de valuta van opkomende markten. Per einde boekjaar is de waarde van de uitstaande valutatermijncontracten € 265,4 miljoen (2021 € 67,1 miljoen).

Het valutarisico en de valutapositie voor en na afdekking worden in onderstaande tabel weergegeven:

	Positie voor afdekking	Valuta-derivaten	Nettopositie na afdekking 2022	Nettopositie na afdekking 2021
GBP	370,5	-279,3	91,2	53,0
JPY	289,3	-365,4	-76,1	11,9
USD	5.983,0	-6.543,5	-560,5	45,8
AUD	202,0	-216,1	-14,1	-22,6
CAD	79,4	-101,4	-22,0	0,8
CHF	145,3	-169,1	-23,8	21,1
HKD	228,5	-233,0	-4,5	-25,8
Overig	2.032,0	-1,0	2.031,0	1.268,6
	9.330,0	-7.908,8	1.421,2	1.352,8

S4 Grondstoffenrisico

Het grondstoffenrisico betreft alle risico's die te maken hebben met beleggingen in grondstoffen (Commodities), zoals risico's die voortvloeien uit een veranderend vraag en aanbod. De omvang van de buffer voor het grondstoffenrisico moet dusdanig zijn dat een waardedaling van 35% kan worden opgevangen voor dat deel van de portefeuille dat in grondstoffen is belegd.

(c) Kredietrisico (S5)

Kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor het fonds als gevolg van faillissement of betalingsonmacht van tegenpartijen waarop het fonds (potentiële) vorderingen heeft. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar deposito's worden geplaatst, marktpartijen waarmee Over The Counter (OTC)- derivatenposities worden aangegaan en aan bijvoorbeeld herverzekeraars. Over beursgenoteerde derivaten wordt geen kredietrisico gelopen.

Een voor beleggingsactiviteiten specifiek onderdeel van kredietrisico is het settlementrisico. Dit heeft betrekking op het risico dat partijen waarmee het fonds transacties is aangegaan niet meer in staat zijn hun tegenprestatie te verrichten, waardoor het fonds financiële verliezen lijdt.

Beheersing vindt plaats door: het stellen van limieten aan tegenpartijen op totaalniveau, dat wil zeggen met inachtneming van alle posities die een tegenpartij heeft jegens het fonds; het vragen van extra zekerheden zoals onderpand en dergelijke bij hypothecaire geldleningen en het uitlenen van effecten; het hanteren van prudente verstrekkingsnormen bij hypothecaire geldleningen. Ter afdekking van het settlementrisico wordt door het fonds enkel belegd in markten waar een voldoende betrouwbaar clearing- en settlementstelsel functioneert. Voordat in nieuwe markten wordt belegd, wordt eerst onderzoek gedaan naar de waarborgen op dit gebied. Met betrekking tot niet-beursgenoteerde beleggingen, met name OTC-derivaten, wordt door het fonds alleen gewerkt met tegenpartijen waarmee ISDA/CSA-overeenkomsten zijn afgesloten, zodat posities van het fonds adequaat worden afgedekt door onderpand.

Specificatie vastrentende waarden naar sector:

	31-12-2022		31-12-2021	
		in %		in %
Nederlandse overheidsinstellingen	1.625,2	14,3	1.591,3	10,6
Buitenlandse overheidsinstellingen	5.803,5	50,8	7.261,1	48,3
Financiële instellingen	2.370,8	20,8	3.593,4	23,9
Handel- en industriële bedrijven	476,1	4,2	876,4	5,8
Andere instellingen	1.122,2	9,9	1.721,4	11,4
	11.397,8	100,0	15.043,6	100,0

Specificatie vastrentende waarden naar regio:

	31-12-2022		31-12-2021	
		in %		in %
Ontwikkelde markten	10.261,3	90,0	14.981,8	99,6
Opkomende markten	1.136,5	10,0	61,8	0,4
	11.397,8	100,0	15.043,6	100,0

Ten aanzien van de kredietwaardigheid van de debiteuren van de vastrentende portefeuille kan het volgende overzicht worden gegeven:

	31-12-2022		31-12-2021	
		in %		in %
AAA	6.004,1	52,6	7.012,0	46,6
AA	1.864,6	16,4	4.643,1	30,9
A	616,2	5,4	723,3	4,8
BBB	906,3	8,0	906,1	6,0
BB	778,2	6,8	779,9	5,2
B	353,2	3,1	524,5	3,5
CCC	96,1	0,8	147,7	1,0
Geen rating	716,4	6,3	245,8	1,6
Overig	62,7	0,6	61,2	0,4
	11.397,8	100	15.043,6	100,0

De post overig betreft voornamelijk vorderingen inzake vastrentende waarden (beleggingsdebiteuren).

(d) Verzekeringstechnische, actuariële risico's (S6)

Langlevenrisico

Het langlevenrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de technische voorziening. Als gevolg hiervan volstaat de opbouw van het pensioenvermogen niet voor de uitkering van de pensioenverplichting.

Door toepassing van Prognose tafel AG2022 met adequate correcties voor ervaringssterfte is het langlevenrisico nagenoeg geheel verdisconteerd in de waardering van de pensioenverplichtingen.

Overlijdensrisico

Het overlijdensrisico betekent dat het fonds in geval van overlijden mogelijk een nabestaandenpensioen moet toekennen waarvoor door het fonds geen voorzieningen zijn getroffen. Voor dit risico wordt jaarlijks een risicopremie in rekening gebracht. Het verschil tussen de risicopremie en de werkelijke kosten wordt verwerkt via het resultaat. De actuariële uitgangspunten voor de risicopremie worden periodiek herzien.

Het fonds heeft in 2022 een positief resultaat op sterfte behaald van 12,2 miljoen (2021: 12,9 miljoen). Alhoewel oorzaken van overlijden bij het fonds niet bekend zijn, is het aannemelijk dat de coronapandemie ook in 2022 van invloed is geweest op het positieve sterfteresultaat. [De lagere rente waarmee in 2021 de mutaties contant worden gemaakt, speelt ook een rol bij het positieve resultaat op sterfte].

Arbeidsongeschiktheidsrisico

Het arbeidsongeschiktheidsrisico betreft het risico dat het fonds voorzieningen moet treffen voor premievrijstelling bij invaliditeit en het toekennen van een arbeidsongeschiktheidspensioen. Voor dit risico wordt jaarlijks een risicopremie in rekening gebracht. Het verschil tussen de risicopremie en de werkelijke kosten wordt verwerkt via het resultaat. De actuariële uitgangspunten voor de risicopremie worden periodiek herzien.

(e) Indexatierisico (actuariële risico's)

Het bestuur van het fonds heeft de ambitie om de pensioenaanspraken van deelnemers, de ingegane pensioenen en de pensioenen van gewezen deelnemers te indexeren. De mate waarin dit kan worden gerealiseerd, is afhankelijk van de ontwikkelingen in de rente, het rendement, de prijsinflatie en de demografie. Uitdrukkelijk wordt opgemerkt dat de indexatietoezegging voorwaardelijk is.

Vanaf 2015 dienen pensioenfondsen jaarlijks een reële dekkingsgraad te rapporteren aan DNB. In de reële dekkingsgraad wordt de verwachte stijging van de prijzen meegenomen als pensioenverplichting. Een reële dekkingsgraad van 100% betekent dat het fonds volledig kan indexeren met de prijsinflatie conform een toekomstbestendig indexatiebeleid. De berekeningswijze van de reële dekkingsgraad is opgenomen in artikel 7 van de 'Regeling Pensioenwet'. De reële dekkingsgraad op basis van deze berekeningswijze bedraagt 90,8% per 31 december 2022 (94,4% per 31 december 2021).

Naast de wettelijk gedefinieerde reële dekkingsgraad hanteert het fonds de reële dekkingsgraad waarbij de DNB rentetermijnstructuur gecorrigeerd wordt met de break-even inflatie (BEI). Deze dekkingsgraad bedraagt 67,4% per 31 december 2022 (73,4% per 31 december 2021).

(f) Liquiditeitsrisico (S7)

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen. Hierdoor kan het fonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen voldoen. Waar de overige risicocomponenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn. Dit risico wordt beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities. Er wordt eveneens rekening gehouden met de directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten zoals premies. Inzake het liquiditeitsrisico wordt vermeld dat het fonds in haar beleggingsportefeuille over voldoende obligaties beschikt die onmiddellijk zonder waardeverlies verkocht kunnen worden om eventuele onvoorziene uitstroom van geldmiddelen te financieren.

(g) Concentratierisico (S8)

Grote posten zijn aan te duiden als een vorm van concentratierisico. Om te bepalen welke posten hieronder vallen, moeten per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur worden gesommeerd. Als grote post wordt aangemerkt elke post die meer dan 2% van het balanstotaal of die meer dan 5% van de beleggingscategorie waartoe de belegging behoort, uitmaakt. Dit betreft de volgende posten:

	31-12-2022	31-12-2021
Duitsland	3.219,4	3.233,3
Nederland	1.529,6	1.374,8
Frankrijk	1.129,6	1.086,7
Robeco High Yield Bond Fund	618,5	881,2
Achmea Direct Real Estate	-	1.629,3
SRP Direct Real Estate	1.446,2	-
AQR GRP EL Offshore Fund Ltd.	611,7	899,3
Bridgewater All Weather Portfolio Limited	615,2	931,6
Dynamic Credit Dutch Mortgage Fund inzake SRP	617,7	757,9
Achmea IM Euro Local Government Loans Fund	498,9	668,7
Stichting PVF Particuliere Hypotheekfonds	807,7	958,7

Het tegenpartij risico dat in voorgaande tabel wordt uitgedrukt is nagenoeg volledig afgedekt door onderpand.

In het algemeen geldt dat concentratierisico kan optreden als een adequate spreiding van activa en passiva ontbreekt. Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie van de portefeuille in regio's, economische sectoren of tegenpartijen. Een portefeuille van leningen die sterk sectorgebonden is, kan door deze sectorconcentratie een verhoogd risico lopen. Indien aandelen in dezelfde sector worden aangehouden is sprake van een cumulatief concentratierisico. Het concentratierisico wordt niet alleen gemitigeerd door spreiding van activa en passiva, maar vermindering van het risico kan ook worden bewerkstelligd door overeenkomsten inzake

onderpand. Het fonds heeft collateral agreements met tegenpartijen uit hoofde van zijn activiteiten op het gebied van het uitlenen van effecten (securities lending), alsmede met Rabobank (International) ten aanzien van de strategische hedge.

(h) Overige niet-financiële risico's

S9 Operationeel risico

Operationeel risico is het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke. Dergelijke risico's worden door het fonds beheerst door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de organisaties die bij de uitvoering betrokken zijn op gebieden zoals interne organisatie, procedures, processen en controles, kwaliteit geautomatiseerde systemen, enzovoorts.

Deze kwaliteitseisen worden periodiek getoetst door het bestuur.

Systeemrisico

Systeemrisico betreft het risico dat het mondiale financiële systeem (de internationale markten) niet langer naar behoren functioneert, waardoor beleggingen van het fonds niet langer verhandelbaar zijn en zelfs, al dan niet tijdelijk, hun waarde kunnen verliezen. Net als voor andere marktpartijen, is dit risico voor het fonds niet beheersbaar.

S10 Actief beheerrisico

Het fonds neemt in de berekening van het vereist eigen vermogen een opslag op voor actief beheerrisico op aandelen. Het actief beheerrisico heeft betrekking op de ruimte om bij de uitvoering van het beleggingsbeleid af te wijken van de strategisch nageleefde portefeuille.

De mate van actief beheer is bepaald aan de hand van de tracking error ten opzichte van de voor de portefeuille vastgestelde benchmark.

Verbonden partijen

Identiteit van verbonden partijen

De sponsor, de aangesloten ondernemingen en hun bestuurders worden tot verbonden partijen van het Rabobank Pensioenfonds gerekend.

Transacties met bestuurders

Er zijn geen leningen verstrekt aan, noch is er sprake van vorderingen op (voormalige) bestuurders. Inzake de beloning van bestuurders wordt verwezen naar de toelichting op de staat van baten en lasten.

Overige transacties met verbonden partijen

De pensioenregeling is een 'toegezegde bijdrage'-regeling waarbij een bepaalde pensioenopbouw wordt nagestreefd met een beschikbare pensioenpremie van maximaal 34,50% (2021: 34,50%) van de pensioengrondslagsom. In 2022 bedroeg de pensioenpremie 34,50% (2021: 34,50%) van de pensioengrondslagsom.

Indien sprake is van een premieachterstand ter grootte van 5% van de totale door het fonds te ontvangen jaarpremie en als tevens niet voldaan wordt aan de bij of krachtens wettelijke bepalingen geldende eisen met betrekking tot het minimaal vereiste eigen vermogen van het fonds, informeert het fonds elk kwartaal het verantwoordingsorgaan en de ondernemingsraad.

Bij een ingrijpende wijziging van omstandigheden kan de werkgever de premiebetaling aan het fonds tussentijds verminderen, opschorten of beëindigen. Mocht dit voorkomen, dan zal het fonds de deelnemers hierover direct informeren.

Rabobank Nederland is primair verantwoordelijk voor de juiste, tijdige en volledige mutaties in de basisgegevens. Het fonds is verantwoordelijk voor de juiste, tijdige en volledige verwerking hiervan. Jaarlijks belast Rabobank Nederland kosten die zij maakt ten behoeve van de organisatie van het fonds door aan het fonds.

Sinds 1 november 2011 leent het fonds effecten uit de portefeuille exclusief uit aan inlener Rabobank. Het uitlenen van effecten vindt plaats tegen levering van onderpand door de inlener, aangevuld met een opslag. BNYMellon, de custodian van het fonds, faciliteert dit securities lending programma onder andere op het gebied van collateral management.

Het fonds ontvangt tevens van Rabobank collateral ter afdekking van het tegenpartij risico betreffende derivaten. Deze zekerheden zijn van een vooraf gedefinieerde kredietwaardigheid. Er geldt een afslagpercentage op de waardering van de zekerheden en er vindt een beoordeling plaats ter voorkoming van het concentratierisico.

Ultimo 2022 bedroeg de waarde van de uitgeleende aandelen en obligaties € 236,4 miljoen (2021: € 5.834,1 miljoen). Hierbij zijn door de tegenpartij zekerheden gesteld ter dekking van het risico van niet-teruglevering tot een bedrag van € 1.034,0 mln. (2021: € 6.758,1 mln.).

Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen

Langlopende contractuele verplichtingen

Het fonds heeft het pensioenbeheer uitbesteed aan Achmea Pensioenservices. Voor 2022 zijn voor pensioenbeheer afspraken gemaakt voor een vaste vergoeding op basis van het vigerende contract. De verplichting voor 2023 bedraagt 10,1 miljoen.

Voor het vermogensbeheer wordt het fonds ondersteund door Achmea Investment Management (AIM) en Cardano. Deze adviseren het fonds, doen transacties namens het fonds en verzorgen de waardering, administratie, monitoring en risicomanagement van de strategische hedge. Het fonds

heeft hiervoor in 2010 een tripartiete overeenkomst met AIM en Cardano afgesloten. Daarnaast is een overeenkomst voor het financieel pensioen management afgesloten met AIM en een overeenkomst met Syntrus Achmea Real Estate & Finance voor het vastgoedbeheer. De verplichting voor 2023 bedraagt 24,1 miljoen.

Investerings- en stortingsverplichtingen

Vooruitlopend op verwachte inkomende kasstromen bestaan per balansdatum de volgende investerings- en stortingsverplichtingen (zogenaamde voorbeleggingen):

	31-12-2022	31-12-2021
Vastgoed	111,0	184,6
Private Equity	514,8	389,1
Hypotheken	93,5	-
Infrastructuur	363,3	227,9
	1.082,6	801,6

Voorwaardelijke verplichtingen

Per jaareinde lopen er geen juridische procedures tegen het fonds en heeft het fonds geen juridische procedures aangespannen tegenover derden.

Verstreekte zekerheden en garanties

Per balansdatum zijn er geen zekerheden en garanties verstrekt.

Belangrijke gebeurtenissen na balansdatum

Nieuwe (gewijzigde) UFR methodiek geldend vanaf 1 januari 2023

De Commissie Parameters heeft op 30 november 2022 een nieuw advies ten aanzien van de UFR uitgebracht. DNB volgt dit advies op vanaf 1 januari 2023. De nieuwe UFR vervangt de voorgaande UFR methode die in vier jaarlijkse stappen ingevoerd zou worden.

De TV ultimo 2022 is gebaseerd op de per 31 december 2022 door DNB gepubliceerde rentermijnstructuur voor pensioenfondsen, gebaseerd op de UFR parameters 2022 (de tweede stap van de nieuwe UFR). Als de TV ultimo 2022 reeds gebaseerd zou zijn op de nieuwe UFR parameters die van toepassing zijn vanaf 1 januari 2023 (volgens het advies van de Commissie Parameters van 30 november 2022) dan zou de TV 19.536,3 bedragen. De actuele dekkinggraad zou dan 118,0% bedragen.

6 Toelichting op de staat van baten en lasten

(in miljoenen euro's)

9. PREMIEBIJDAGEN VOOR RISICO FONDS

	2022	2021
Werkgevers- en werknemersgedeelte	436,4	411,1

De totale bijdrage van werkgevers en werknemers bedraagt 34,50% (2020: 36,29%) van de som van de pensioengrondslagen. Het maximale premiepercentage bedraagt 34,50% (2020: 36,0%).

De overige 0,29% in 2020 werd gefinancierd uit de aanvullende garantie van de werkgever.

Werknemers betalen een pensioenbijdrage van 5,0% van de pensioengrondslag. Dit percentage is onderdeel van de totale bijdrage van 34,50%.

De kostendekkende en feitelijke premie volgens artikel 130 van de Pensioenwet zijn als volgt:

	2022	2021
Kostendekkende premie	505,9	527,6
Gedempte kostendekkende premie	350,1	309,1
Feitelijke premie	436,4	411,1

De kostendekkende premie bedraagt € 505,9 mln. en is daarmee hoger dan de feitelijke premie.

Het fonds is in 2020 overgegaan naar een gedempte kostendekkende premie, welke 350,1 mln.

bedraagt. De feitelijke premie is derhalve kostendekkend.

De aan het boekjaar toe te rekenen feitelijke premie is als bate verantwoord.

De samenstelling van de kostendekkende premie is als volgt:

	2022	2021
Kosten pensioenopbouw	454,7	457,6
Pensioenuitvoeringskosten	-0,9	0,4
Solvabiliteitsopslag	52,1	69,6
	505,9	527,6

Er is geen sprake van toegepaste premiekortingen en /of premieopslagen. De samenstelling van de gedempte kostendekkende premie is als volgt:

	2022	2021
Kosten pensioenopbouw	315	268,0
Pensioenuitvoeringskosten	-0,9	0,4
Solvabiliteitsopslag	36,0	40,7
	350,1	309,1

Bij de bepaling van de gedempte kostendekkende premie wordt gebruik gemaakt van een rentetermijnstructuur die gelijk is aan het gemiddelde van 120 eindemaandstructuren van de periode 31 oktober 2011 tot en met 30 september 2021. De risicokoopsommen zijn gebaseerd op het risicokapitaal binnen het fonds.

De samenstelling van de feitelijke premie is als volgt:

	2022	2021
Inkoop aanspraken	403,5	381,1
Risicokoopsom overlijden	9,8	10,3
Risicokoopsom arbeidsongeschiktheid	14,2	11,4
Kosten verslagjaar	8,9	8,3
	436,4	411,1

10. PREMIEBIJDRAGEN VOOR RISICO DEELNEMERS

	2022	2021
Vrijwillige aanvullende Flexioenregeling	1,4	0,8
Vrijwillige netto Flexioenregeling	0,2	0,2
	1,6	1,0

Het fonds kent een vrijwillige aanvullende pensioenregeling (Flexioen) en een vrijwillige netto Flexioenregeling. De deelnemer kan hierin sparen voor een aanvullend pensioen. De deelnemer kan bijdragen storten voor zover de deelnemer hiervoor 'fiscale ruimte' heeft. De bijdragen zijn geheel voor rekening van de deelnemer.

11. BELEGGINGSRESULTATEN VOOR RISICO PENSIOENFONDS

2022	Directe beleggings-opbrengsten	Indirecte beleggings-opbrengsten	Kosten van vermogens-beheer	Totaal
Vastgoedbeleggingen	84,1	118,0	-16,9	185,2
Aandelen	143,2	-1.064,3	-1,3	-922,4
Vastrentende waarden	129,0	-2.709,7	-4,4	-2.585,1
Derivaten	164,7	-6.121,0	-3,1	-5.959,4
Overige beleggingen	-0,8	-26,1	-14,1	-41,0
	520,2	-9.803,1	-39,8	-9.322,7

2021	Directe beleggings-opbrengsten	Indirecte beleggings-opbrengsten	Kosten van vermogens-beheer	Totaal
Vastgoedbeleggingen	78,0	376,3	-14,4	439,9
Aandelen	178,1	1.965,4	-9,5	2.134,0
Vastrentende waarden	122,5	-295,0	0,9	-171,6
Derivaten	175,9	-2.628,8	-3,2	-2.456,1
Overige beleggingen	-5,6	657,8	-5,3	646,9
Overige opbrengsten en lasten	-0,1	-	-	-0,1
	548,8	75,7	-31,5	593,0

De kosten van vermogensbeheer omvatten de kosten die door de custodian en vermogensbeheerder(s) direct bij het fonds in rekening zijn gebracht. Deze kosten bestaan uit beheervergoedingen € 23,1 miljoen (2021: € 24,3 miljoen) en exploitatiekosten voor vastgoed € 0,8 miljoen (2021: € 0,9 miljoen).

De overige vermogensbeheerkosten omvatten de kosten voor fiduciair beheer € 8,0 miljoen (2021 € 5,8 miljoen), bewaarloon € 1,6 miljoen (2021 € 0,8 miljoen) en overige kosten € 1,3 miljoen (2021 € 1,3 miljoen).

In aanvulling op de kosten vermogensbeheer zoals deze in bovenstaande zijn gespecificeerd is er tevens sprake van transactiekosten en kosten die ten laste zijn gebracht van de indirecte beleggingsopbrengsten van beleggingsfondsen.

Het aandeel van het fonds in de kosten die door de vermogensbeheerders ten laste van beleggingsfondsen zijn gebracht is onderdeel van de indirecte beleggingsopbrengsten. Deze bedragen € 60,0 miljoen (2021: € 93,8 miljoen)

Transactiekosten zijn onderdeel van de aan- en verkooptransacties van beleggingen. Deze zijn eveneens onderdeel van de indirecte beleggingsopbrengsten en bedragen over 2022 € 28,8 miljoen (2021: € 32,1 miljoen)

12. BELEGGINGSRESULTATEN VOOR RISICO DEELNEMERS

2021	Directe beleggingsopbrengsten	Indirecte beleggingsopbrengsten	Kosten van vermogensbeheer	Totaal
Vrijwillige aanvullende Flexioenregeling	-	-2,8	-	-2,8
Vrijwillige netto Flexioenregeling	-	-0,2	-	-0,2
	-	-3,0	-	-3,0

2020	Directe beleggingsopbrengsten	Indirecte beleggingsopbrengsten	Kosten van vermogensbeheer	Totaal
Vrijwillige aanvullende Flexioenregeling	-	2,8	-	2,8
Vrijwillige netto Flexioenregeling	-	0,2	-	0,2
	-	3,0	-	3,0

De kosten die door de vermogensbeheerders ten laste van beleggingsfondsen zijn gebracht zijn onderdeel van de indirecte beleggingsopbrengsten.

Transactiekosten zijn onderdeel van de aan- en verkooptransacties van beleggingen. Deze zijn eveneens onderdeel van de indirecte beleggingsopbrengsten.

13. PENSIOENUITKERINGEN

	2022	2021
Ouderdomspensioen	477,4	439,1
Partnerpensioen	69,1	64,9
Wezenpensioen	1,6	1,6
Arbeidsongeschiktheidspensioen	10,1	9,5
Afkopen	0,3	0,6
	558,5	515,7

De indexatie van de uitkeringen per 1 juli zoals vastgesteld door het bestuur bedraagt 6,18% (2021: 0,00%).

De post afkopen betreft de afkoop van pensioenen die lager zijn dan € 520,35 (2021: € 503,24) per jaar (de afkoopgrens) overeenkomstig de Pensioenwet (artikel 66).

14. PENSIOENUITVOERINGSKOSTEN

	2022	2021
Administratiekosten	11,9	12,5
Accountantskosten	0,2	0,1
Advieskosten	0,5	0,5
Bestuurskosten	0,4	0,5
Overige kosten	1,4	1,4
	14,4	15,0

De accountantskosten, zoals hiervoor opgenomen als onderdeel van de pensioenuitvoeringskosten, kunnen als volgt worden gespecificeerd:

	2022	2021
Controle van de jaarrekening	0,1	0,1

Deze controlewerkzaamheden zijn zowel in 2022 als in 2021 uitgevoerd door Ernst & Young Accountants LLP. Er zijn geen non-assurance werkzaamheden zijn verricht.

Overeenkomstig artikel 96 van de Pensioenwet wordt vermeld dat het pensioenfonds in het afgelopen jaar geen dwangsommen en boetes zijn opgelegd.

Bezoldiging Personeelsleden

Bij het fonds zijn geen werknemers in dienst. De pensioenuitvoering is volledig uitbesteed aan Achmea Pensioenservices. Per 14 juni 2017 is er geen sprake meer van een statutaire directie maar van een bestuursbureau. Het bestuursbureau is belast met de regie van en de controle op de pensioenadministratie die is uitbesteed aan Achmea Pensioenservices en het vermogensbeheer dat is uitbesteed aan Achmea Investment Management. Tevens verzorgt het bestuursbureau de (beleids) ondersteuning aan het bestuur en de overige organen van het fonds. De medewerkers van het bestuursbureau krijgen een vergoeding op basis van voor hen geldende arbeidsvoorwaarden bij de Rabobank.

Bezoldiging bestuurders

In 2016 besloot het bestuur om het bestuursmodel te wijzigen in het zogenaamde omgekeerd gemengde model. Op 14 juni 2017 trad dit model in werking. Bij het omgekeerd gemengde model bestaat het bestuur uit uitvoerende en niet-uitvoerende bestuursleden. Daarnaast is er een onafhankelijk voorzitter. De uitvoerende bestuursleden zijn, hoewel zij in dienst zijn van Rabobank, onafhankelijk. Deze onafhankelijkheid is geborgd door een terzake opgestelde onafhankelijkheidsverklaring door de werkgever. Zij ontvangen een vergoeding op basis van de voor hen geldende arbeidsvoorwaarden van de Rabobank. De uitvoerende bestuursleden zijn belast met de uitvoering van het beleid en operationele aansturing van onder meer het bestuursbureau. De transacties met bestuurders hebben betrekking op de vergoedingen voor de werkzaamheden verband houdende met de bestuurs- en commissievergaderingen. De vergoedingen bestaan uit vacatiegeld, vergoeding van reis- en verblijfkosten, overige kosten bestuur en overige bestuurskosten 2022: € 0,4 miljoen (2021: € 0,5 miljoen).

Afgezien hiervan zijn geen bezoldigingen toegekend.

15. MUTATIE TECHNISCHE VOORZIENINGEN VOOR RISICO FONDS

	2022	2021
Pensioenopbouw	445,7	451,2
Indexering en overige toeslagen	1.635,1	0,2
Rentetoevoeging	-133,2	-153,4
Onttrekking voor pensioenuitkeringen	-558,3	-515,6
Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten	-2,4	-1,5
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	8,3	-20,9
Wijziging marktrente incl. UFR-stap	-8.659,4	-1.973,8
Wijziging actuariële uitgangspunten	216,3	65,1
Overige wijzigingen	0,4	-22,5
	-7.047,5	-2.171,2

Pensioenopbouw

Onder pensioenopbouw is opgenomen de actuariële berekende waarde van de diensttijdopbouw. Dit is het effect op de technische voorzieningen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale rechten op ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen. Verder is hierin begrepen het effect van de individuele salarisontwikkeling.

Indexering en overige toeslagen

In de staat van baten en lasten is de last uit hoofde van indexering en overige toeslagen welke aan het verslagjaar moet worden toegerekend verantwoord.

De indexatie van de opgebouwde aanspraken, van de ingegane pensioenen en van de premievrije pensioenaanspraken is voorwaardelijk en conform een indexatiestaffel. De indexatie gaat ten laste van de vrije middelen van het fonds.

De indexatie van de opgebouwde aanspraken van deelnemers, van de ingegane pensioenen en van de premievrije pensioenaanspraken in 2022 bedroeg 6,18% (in 2021: 0,00%).

Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen zijn opgerent met 0,486% negatief (2021: 0,533% negatief), zijnde € 133,2 miljoen negatief (2021: € 153,4 miljoen negatief). Het rentepercentage is afgeleid van de eenjaarsrente uit de rentetermijnstructuur per begin van het boekjaar zoals gepubliceerd door DNB.

Onttrekking voor pensioenuitkeringen

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuariële berekend en opgenomen in de technische voorzieningen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de pensioenen van de verslagperiode.

Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten

Toekomstige uitvoeringskosten (in het bijzonder excassokosten) worden vooraf actuariële berekend en opgenomen in de technische voorzieningen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de kosten van de verslagperiode.

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

Onder toelichting 17 is de wijziging uit hoofde van overdracht van rechten opgenomen.

Wijziging markttrente incl. UFR-stap

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Dit had een verlagend effect van € 8.930,0 miljoen. Hier is echter ook de UFR-stap 2022 meegenomen met een verhogend effect van € 270,6 miljoen.

Het totale effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging markttrente.

Wijziging actuariële uitgangspunten

De wijziging actuariële uitgangspunten ad € 216,3 miljoen betreft het effect van de overgang naar de Prognose tafel AG 2022 (€ 153,9 miljoen) en de nieuwe ervaringssterfte RPF2022 (€ 62,4 miljoen).

Overige wijzigingen

	2022	2021
Resultaat op kanssystemen:		
Resultaat op sterfte	-12,2	-12,9
Resultaat op arbeidsongeschiktheid	8,8	-0,3
Resultaat op mutaties	0,6	-9,9
Resultaat op overige technische grondslagen	31,8	0,8
Overige resultaten	-28,6	-0,2
	0,4	-22,5

16. WIJZIGING VOORZIENING VOOR RISICO DEELNEMERS

	2022	2021
Vrijwillige aanvullende Flexioenregeling	-7,0	1,1
Vrijwillige netto Flexioenregeling	-0,1	0,1
	-7,1	1,2

17. SALDO OVERDRACHT VAN RECHTEN

	2022	2021
Inkomende waardeoverdrachten	40,3	15,2
Uitgaande waardeoverdrachten	31,6	-35,6
Uitgaande waardeoverdrachten uit Flexioenen	-5,7	-2,8
	3,0	-23,2

Wijziging technische voorziening inzake overdracht van rechten:

	2022	2021
Toevoeging aan de technische voorzieningen	40,6	15,4
Onttrekking aan de technische voorzieningen	-32,3	-36,3
	8,3	-20,9

Het resultaat op de waardeoverdrachten is als volgt:

	2022	2021
Overgenomen pensioenverplichting	-0,3	-0,2
Overgedragen pensioenverplichting	0,7	0,7
	0,4	0,5

Een inkomende waardeoverdracht betreft de ontvangst van het pensioenfonds of de pensioenverzekeraar van de vorige werkgever van de contante waarde van premievrije pensioenaanspraken van deelnemers, die tot de ontslagdatum zijn opgebouwd. Een uitgaande waardeoverdracht betreft de overdracht aan het pensioenfonds of de pensioenverzekeraar van de nieuwe werkgever van de contante waarde van premievrije pensioenaanspraken van deelnemers, die tot de ontslagdatum zijn opgebouwd. De ontvangen koopsommen worden aangewend voor de inkoop van extra pensioenaanspraken.

Belastingen

De activiteiten van het fonds zijn vrijgesteld van belastingheffing in het kader van de vennootschapsbelasting.

Bestemming saldo van baten en lasten

Het bestuur heeft besloten het resultaat over het boekjaar toe te voegen aan de overige reserve.

Vaststelling van de jaarrekening door het bestuur

Het bestuur van
Stichting Rabobank Pensioenfonds
heeft de jaarrekening 2022 vast-
gesteld in de vergadering van
10 mei 2023.

Th.W.A. Camps (onafhankelijk voorzitter)

S. van Kimmenaede

J.A.W. Winterink

N.J.M. Beuken

M.P. Mos

J.S. van Zanden

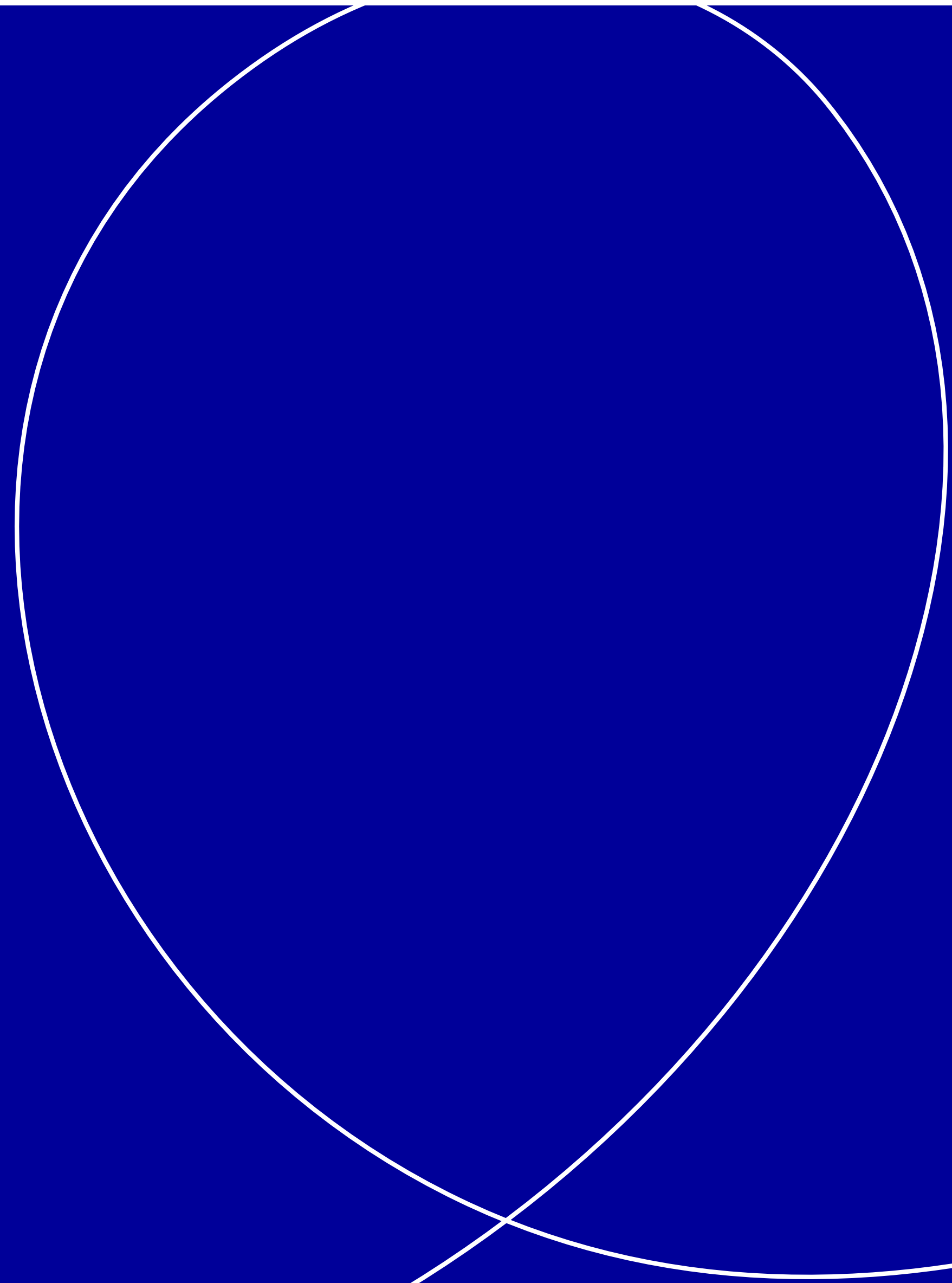
A.B.J.M. de Hoon

S.J.C.W. Schellekens

J.L. Jonk

L. Treur

Overige gegevens

Statutaire regeling over de bestemming van het saldo van baten en lasten

Ten aanzien van de bestemming van het saldo van baten en lasten is geen bepaling opgenomen in de statuten van het fonds. De bestemming is nader uitgewerkt in de ABTN.

Het voorstel resultaatbestemming 2022 is opgenomen in de paragraaf van de staat van baten en lasten in de jaarrekening.

Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Rabobank Pensioenfonds te Utrecht is aan Towers Watson Netherlands B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2022.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Rabobank Pensioenfonds, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds.

Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar.

Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogens-

positie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 230 miljoen. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 10 miljoen te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn beoordeling van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- toereikende technische voorzieningen zijn vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen;

- het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen conform de wettelijke bepalingen zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegeven verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

Overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten zijn, als geheel bezien, toereikende technische voorzieningen vastgesteld.

Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum hoger dan het wettelijk vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is hoger dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Rabobank Pensioenfonds is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegeven verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening voldoende. Daarbij is in aanmerking genomen dat de mogelijkheden tot het realiseren van de beoogde toeslagen beperkt zijn.

Voor de volledigheid merk ik op dat, als op balansdatum in de rentetermijnstructuur rekening zou worden gehouden met de UFR-methodiek zoals deze door DNB in 2023 wordt toegepast, mijn oordeel over de vermogenspositie niet zou wijzigen.

Rotterdam, 10 mei 2023

drs. W. Eikelboom AAG

Verbonden aan Towers Watson Netherlands B.V.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur van Stichting Rabobank Pensioenfonds

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2022

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening voor het boekjaar geëindigd op 31 december 2022 van Stichting Rabobank Pensioenfonds te Utrecht gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Rabobank Pensioenfonds per 31 december 2022 en van het resultaat over 2022 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

De jaarrekening bestaat uit:

- de balans per 31 december 2022
- de staat van baten en lasten over 2022
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie [Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening](#).

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Rabobank Pensioenfonds (hierna ook wel het pensioenfonds) zoals vereist in de Europese verordening betreffende specifieke eisen voor de wettelijke controles van financiële overzichten van organisaties van openbaar belang, de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Informatie ter ondersteuning van ons oordeel

Wij hebben onze controlewerkzaamheden bepaald in het kader van de controle van de jaarrekening als geheel en bij het vormen van ons oordeel hierover. Onderstaande informatie ter ondersteuning van ons oordeel en onze bevindingen moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen of conclusies.

Ons inzicht in het pensioenfonds

Stichting Rabobank Pensioenfonds voert als ondernemingspensioenfonds de collectieve pensioenregeling uit voor de Rabobankorganisatie. Het vermogensbeheer en het pensioenbeheer zijn uitbesteed aan gespecialiseerde dienstverleners, te weten Achmea Investment Management B.V., Syntrus Achmea Real Estate & Finance en Achmea Pensioenservices N.V. Wij hebben

bijzondere aandacht in onze controle besteed aan het vermogensbeheer en het pensioenbeheer op basis van de activiteiten van het pensioenfonds en onze risicoanalyse.

Wij hebben de materialiteit bepaald en de risico's geïdentificeerd en ingeschat dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fraude of fouten, om in reactie op deze risico's de controlewerkzaamheden te bepalen ter verkrijging van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

MATERIALITEIT

Materialiteit	€ 230 miljoen (2021: € 325 miljoen)
Toegepaste benchmark	1% van het pensioenvermogen per 31 december 2022, zijnde het totaal van de voorziening voor pensioenverplichtingen en de vrije reserves.
Nadere toelichting	Wij hebben voor deze grondslag gekozen omdat dit het vermogen betreft dat de basis vormt voor de berekening van de (beleids) dekkingsgraad. Voor het bepalen van het percentage hebben wij gelet op de financiële positie van het pensioenfonds en de mate waarin de beleidsdekkingsgraad zich rondom een kritieke grens bevindt. Gelet op het reserveoverschot hebben wij de materialiteit gesteld op 1,0% van het pensioenvermogen. De wijze waarop wij de materialiteit hebben bepaald, is niet gewijzigd ten opzichte van voorgaand boekjaar.

Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij zijn met het bestuur overeengekomen dat wij aan het bestuur tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven €10 miljoen rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

Opdrachtteam en gebruikmaken van het werk van specialisten

Wij hebben zorggedragen dat het opdrachtteam over de juiste kennis en vaardigheden beschikt die nodig zijn voor de controle van een ondernemingspensioenfonds. Wij hebben in het opdrachtteam specialisten opgenomen op het gebied van IT audit. Daarnaast hebben wij eigen deskundigen ingeschakeld voor de controle van de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen.

Onze focus op fraude en het niet-naleven van wet- en regelgeving

Onze verantwoordelijkheid

Hoewel wij niet verantwoordelijk zijn voor het voorkomen van fraude of het niet-naleven van wet- en regelgeving en van ons niet verwacht kan worden dat wij het niet-naleven van alle wet- en regelgeving ontdekken, is het onze verantwoordelijkheid om een redelijke mate van zekerheid te verkrijgen dat de jaarrekening als geheel geen afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude.

Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.

Onze controle-aanpak met betrekking tot frauderisico's

Wij hebben de risico's geïdentificeerd en ingeschat op een afwijking van materieel belang op de jaarrekening die het gevolg is van fraude. Wij hebben tijdens onze controle inzicht verkregen in het pensioenfonds en diens omgeving, de componenten van het interne beheersingssysteem, waaronder het risico-inschattingsproces en de wijze waarop het bestuur inspeelt op frauderisico's en het interne beheersingssysteem monitort, alsmede de uitkomsten daarvan.

Wij verwijzen naar hoofdstuk 'Risicomanagement en compliance' van het jaarverslag, waarin het bestuur zijn (fraude)risicoanalyse heeft opgenomen en hoofdstuk 'Verslag van het intern toezicht' van het jaarverslag waar het niet-uitvoerend bestuur op deze (fraude)risicoanalyse reflecteert.

Wij hebben de opzet en de relevante aspecten van het interne beheersingssysteem en in het bijzonder de frauderisicoanalyse geëvalueerd alsook bijvoorbeeld de gedragscode en de incidentenregistratie. Wij hebben de opzet en het bestaan geëvalueerd, en voor zover wij noodzakelijk achten, de werking getoetst van interne beheersmaatregelen gericht op het mitigeren van frauderisico's.

Als onderdeel van ons proces voor het identificeren van frauderisico's, hebben wij frauderisicofactoren overwogen met betrekking tot frauduleuze financiële verslaggeving, oneigenlijke toe-eigening van activa en omkoping en corruptie. Wij hebben geëvalueerd of deze factoren een indicatie vormden voor de aanwezigheid van het risico op afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude.

In onze controle bouwen wij een element in van onvoorspelbaarheid. Ook hebben wij de uitkomst van andere controlewerkzaamheden beoordeeld en overwogen of er bevindingen zijn die aanwijzing geven voor fraude of het niet-naleven van wet- en regelgeving.

Zoals in al onze controles houden wij rekening met het risico dat het bestuur interne beheersmaatregelen kan doorbreken. Vanwege dit risico hebben wij onder meer schattingen beoordeeld op tendenties die mogelijk een risico vormen op een afwijking van materieel belang, met name gericht op belangrijke gebieden die oordeelsvorming vereisen en significante schattingsposten, zoals toegelicht in Toelichting 6 'Technische voorzieningen voor risico fonds' in de jaarrekening, waaronder de subjectieve elementen in de waardering van de technische voorzieningen. Wij verwijzen in dit kader verder naar het kernpunt 'Waardering van en toelichting ten aanzien van de technische voorzieningen'.

Ook hebben wij data analyse gebruikt om journaalposten met een verhoogd risico te signaleren en te toetsen en de zakelijke beweegredenen (of het ontbreken daarvan) beoordeeld van bijzondere transacties, waaronder die met verbonden partijen.

Wij hebben geen frauderisico geïdentificeerd ten aanzien van de opbrengstenverantwoording.

Wij hebben kennis genomen van de beschikbare informatie en om inlichtingen gevraagd bij leden van het bestuur, sleutelfunctionarissen (waaronder sleutelfunctiehouders, de compliance officer, medewerkers van het bestuursbureau en de uitvoeringsorganisaties).

Uit onze evaluatie van het risico op mogelijke doorbreking van interne beheersmaatregelen of andere ongeoorloofde vormen van beïnvloeding van het proces van financiële verslaggeving, ontvangen inlichtingen en andere beschikbare informatie volgen geen specifieke aanwijzingen voor fraude of vermoedens van fraude met een mogelijk materieel belang voor het beeld van de jaarrekening.

Onze controle-aanpak met betrekking tot het risico van niet voldoen aan wet- en regelgeving

Wij hebben passende controlewerkzaamheden verricht inzake de naleving van de bepalingen van de relevante wet- en regelgeving die van directe invloed zijn op de verantwoorde bedragen en toelichtingen in de jaarrekening. Daarnaast hebben wij de omstandigheden ingeschat met betrekking tot het risico van niet-naleven van wet- en regelgeving waarvan redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze van materiële invloed kunnen zijn op de jaarrekening. In lijn met NBA-handreiking 1144 Specifieke verplichtingen vanuit de toezichtwet- en regelgeving voor de interne auditor en de externe accountant bij pensioenfondsen, is onze inschatting gebaseerd op onze ervaring in de sector, afstemming met het bestuur, het kennis nemen van de systematische integriteitsrisicoanalyse (SIRA), het lezen van notulen, het kennisnemen van rapporten van de sleutelfunctiehouders en de compliance officer en het uitvoeren van gegevensgerichte werkzaamheden gericht op transactiestromen, jaarrekeningposten en toelichtingen.

We hebben verder kennis genomen van correspondentie met toezichthouders en zijn alert gebleven op indicaties voor een (mogelijke) niet-naleving gedurende de controle. Ten slotte hebben we schriftelijk de bevestiging ontvangen dat alle bekende gebeurtenissen van niet-naleving van wet- en regelgeving met ons zijn gedeeld.

Onze controle-aanpak met betrekking tot de continuïteitsveronderstelling

Zoals toegelicht in het onderdeel 'Continuïteit' van Toelichting 4 van de jaarrekening, is de jaarrekening opgemaakt op basis van de continuïteitsveronderstelling. Bij het opmaken van de jaarrekening heeft het bestuur een specifieke beoordeling gemaakt van de mogelijkheid van het pensioenfonds om zijn continuïteit te handhaven en de activiteiten voort te zetten voor de voorzienbare toekomst.

Wij hebben de specifieke beoordeling met het bestuur besproken en professioneel-kritisch geëvalueerd. Wij hebben overwogen of de specifieke beoordeling van het bestuur op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, alle relevante gebeurtenissen en omstandigheden bevat waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of het pensioenfonds zijn activiteiten in continuïteit kan voortzetten en in hoeverre het pensioenfonds voldoet aan de prudentiële vereisten rondom solvabiliteit en liquiditeit. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen.

Op basis van onze werkzaamheden hebben wij geen materiële onzekerheden ten aanzien van de continuïteit geïdentificeerd. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een pensioenfonds zijn continuïteit niet langer kan handhaven.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het meest belangrijk waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met het bestuur gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

In vergelijking met voorgaand jaar, hebben wij geen relevante wijzigingen aangebracht in de kernpunten van onze controle.

ONTWIKKELING EN TOELICHTING VAN DE (BELEIDS)DEKKINGSGRAAD

Risico

De solvabiliteit van een pensioenfonds wordt gemeten aan de hand van de dekkingsgraad. De dekkingsgraad brengt de verhouding tussen de (netto) activa en pensioenverplichtingen tot uitdrukking en is daarmee een graadmeter voor de financiële positie van een pensioenfonds. De beleidsdekkingsgraad is de gemiddelde dekkingsgraad van de twaalf maanden voorafgaand aan het moment van vaststelling.

Het pensioenfonds is wettelijk verplicht om de beleidsdekkingsgraad te hanteren als basis voor bepaalde beleidsbeslissingen, bijvoorbeeld inzake indexatie en kortingen. Daarnaast is de beleidsdekkingsgraad onder meer van belang om te bepalen of het pensioenfonds voldoende buffers heeft.

De dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad zijn toegelicht in toelichting 5 'Stichtingskapitaal en reserves' van de jaarrekening.

Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de (beleids)dekkingsgraad niet juist wordt vastgesteld.

Onze controle-aanpak

Door controle van de balans onderzoeken wij de samenstellende delen van de dekkingsgraad. De balans en daarmee de dekkingsgraad per 31 december 2022 hebben wij mede met gebruikmaking

van de werkzaamheden van de certificerend actuaris gecontroleerd. Wij hebben de ontwikkelingen in de financiële positie van het pensioenfonds beoordeeld op basis van het actuarieel rapport van de certificerend actuaris en onze controle van de jaarcijfers. Vanwege de gevoeligheid van schattingselementen hebben wij specifiek aandacht besteed aan de waardering van de (illiquide) beleggingen en de waardering van de technische voorzieningen. De werkzaamheden die wij in dit kader hebben uitgevoerd zijn in de kernpunten hierna beschreven.

Wij controleren geen andere maandelijkse dekkingsgraden dan de dekkingsgraad ultimo boekjaar. Ten aanzien van andere maandelijkse dekkingsgraden hebben wij de navolgende toetsingswerkzaamheden verricht, die minder zekerheid geven dan een controle van twaalf maands-dekkingsgraden:

- Wij hebben de opzet van het totstandkomingsproces van de berekening van de maandelijkse dekkingsgraad onderzocht alsmede de juiste maandtoerekening van zogenaamde key items vastgesteld. Dit jaar betroffen key items: de indexatie per 1 juli 2022 evenals de toepassing van de Prognosetafels AG2022 en de gewijzigde inschatting van de fondsspecifieke ervaringssterfte.
- Daarnaast heeft de certificerend actuaris een plausibiliteitstoets uitgevoerd op de ontwikkeling van de voorziening pensioenverplichtingen zoals gehanteerd in de bepaling van de dekkingsgraad gedurende het jaar in relatie tot de ontwikkelingen in de

belangrijkste factoren, zoals de rentecurve. Wij hebben kennisgenomen van de uitkomst van deze werkzaamheden van de certificerend actuaris.

Tevens hebben wij de toelichtingen met betrekking tot de (beleids) dekkingsgraad geëvalueerd.

Belangrijke observaties

Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd in de vaststelling van de dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad per 31 december 2022 en de gerelateerde toelichting in de jaarrekening.

WAARDERING EN TOELICHTING VAN BELEGGINGEN ZONDER GENOTEERDE MARKTPRIJZEN

Risico

De beleggingen zijn een significante post op de balans van het pensioenfonds. Alle beleggingen dienen krachtens de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. Voor een groot deel van de beleggingen is deze marktwaarde te verifiëren aan transacties die tot stand zijn gekomen op de financiële markten (marktprijzen). Er zijn ook beleggingen die worden gewaardeerd op basis van onafhankelijke taxaties, netto contante waardeberekeningen of een andere geschikte methode, waaronder de intrinsieke waarde per participatie voor posities in niet (beurs)genoteerde fondsen.

De waarderingonzekerheid neemt inherent toe bij (onafhankelijke) taxaties en netto contante waardeberekeningen en hangt samen met de beschikbaarheid en toepasbaarheid van marktgegevens. Bij het pensioenfonds betreffen dit de posities in direct vastgoed, vastgoed in ontwikkeling en derivaten. De posities in niet-(beurs)genoteerde fondsen, met name private equity, infrastructuur, hypotheekfondsen, aandelenbeleggingsfondsen, obligatiebeleggingsfondsen, indirect vastgoed en risk parity kennen eveneens inherent relatief grotere waarderingonzekerheid doordat de waarde wordt ontleend aan de meest recente rapportages van de fondsmanagers gecorrigeerd voor kasstromen en marktontwikkelingen tot aan balansdatum.

Het pensioenfonds heeft de waarderinggrondslagen voor de beleggingen beschreven in hoofdstuk 4 'Algemene toelichting' onder toelichting (g) en een nadere toelichting opgenomen in hoofdstuk 5 'Toelichting op de balans' onder toelichting 1(a) tot en met (g). Uit deze toelichting blijkt dat per 31 december 2022 € 1.446 miljoen is belegd in direct vastgoed en vastgoed in ontwikkeling, € 6.959 miljoen in niet-(beurs)genoteerde fondsen en dat € - 1.605 miljoen is belegd in derivaten. Dit betreft 32% van de totale beleggingen. Daarnaast is in de toelichting 'Risicobeheer' een gevoeligheidsanalyse opgenomen ten aanzien van de waardering van direct vastgoed.

Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de beleggingen zonder genoteerde marktprijzen niet juist gewaardeerd zijn en dat de toelichting niet voldoet aan relevante verslaggevingsvereisten.

Onze controle-aanpak Bij de controle van de beleggingen hebben wij gebruikgemaakt van de werkzaamheden van een andere accountant. Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel, hebben wij de aard en omvang bepaald van de uit te voeren werkzaamheden voor de beleggingen, rekening houdend met omvang en risicoprofiel van de beleggingen, en deze vastgelegd in instructies. Daarnaast hebben wij een kwaliteitsreview uitgevoerd met betrekking tot de uitgevoerde werkzaamheden en de uitkomsten daarvan. Door deze werkzaamheden, gecombineerd met de hierna beschreven werkzaamheden,

hebben wij voldoende en geschikte controle-informatie met betrekking tot de beleggingen verkregen om een oordeel te geven over de jaarrekening.

Wij hebben de gehanteerde waarderinggrondslagen geëvalueerd en controlewerkzaamheden, waaronder het evalueren van de juiste werking van de interne beheersmaatregelen, uitgevoerd op de waardering van de beleggingen per 31 december 2022.

- Voor de posities in direct vastgoed hebben wij de interne beheersmaatregelen van het taxatieproces onderzocht en met gebruikmaking van eigen vastgoedspecialisten voor een selectie van objecten de onafhankelijke taxaties en daarbij gehanteerde uitgangspunten getoetst op basis van marktgegevens (bandbreedtes).
- Voor de posities in niet-(beurs)genoteerde fondsen hebben wij de aansluiting vastgesteld met de meeste recente (niet-gecontroleerde) rapportages van de fondsmanagers, waar van toepassing gecorrigeerd voor kasstromen en marktontwikkelingen tot aan balansdatum, alsmede de back-testing (met gecontroleerde jaarrekeningen) en de monitoring procedures van de uitvoeringsorganisatie onderzocht. Verder hebben wij vastgesteld of de gekozen waarderinggrondslagen en de belangrijkste uitgangspunten daarbij aansluiten op de grondslagen van het pensioenfonds.
- Voor de waardering van de derivaten hebben wij een controle uitgevoerd op het gehanteerde waarderingsmodel en op de gehanteerde input waaronder de uit de markt afgeleide gegevens zoals valuta(termijn)koersen, rentevolatiliteit en rentecurves. Bij de

uitvoering van deze werkzaamheden hebben wij eigen waarderingsspecialisten betrokken.

Tevens hebben wij de toelichtingen met betrekking tot de beleggingen geëvalueerd.

Belangrijke observaties Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd ten aanzien van de waardering van de beleggingen zonder genoteerde marktprijzen per 31 december 2022 en de gerelateerde toelichting in de jaarrekening.

WAARDERING VAN EN TOELICHTING TEN AANZIEN VAN DE TECHNISCHE VOORZIENINGEN

Risico

De technische voorzieningen waaronder de voorziening pensioenverplichtingen betreffen een significante post in de balans van het pensioenfonds. De technische voorzieningen dienen krachtens de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. De waardering is gevoelig voor de gehanteerde (actuariële) veronderstellingen en schattingselementen. Hier ligt een aantal belangrijke conventies aan ten grondslag namelijk dat voor de waardering uitgegaan wordt van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur alsmede de meest recente informatie (tafels) omtrent de levensverwachting, zoals gepubliceerd door het Koninklijk Actuarieel Genootschap (AG). In aanvulling op de tafels wordt gecorrigeerd voor de ingeschatte ervaringssterfte bij het pensioenfonds, zijnde de fondsspecifieke ervaringssterfte. Deze veronderstellingen hebben tezamen met de hoogte van de kostenopslag, waaraan eveneens schattingen ten grondslag liggen, bijzondere aandacht gehad in onze controle. Wij hebben aan het subjectieve element ervaringssterfte van de bepaling van de technische voorziening een frauderisico gekoppeld en de waardering en de toelichting daarop als kernpunt van onze controle aangemerkt.

Het pensioenfonds heeft de waarderinggrondslagen voor de voorziening pensioenverplichtingen beschreven in hoofdstuk 4 'Algemene toelichting' onder toelichting (I) en een nadere toelichting opgenomen

in hoofdstuk 5 'Toelichting op de balans' onder toelichting 6. Uit deze toelichting blijkt dat (schattings)wijzigingen hebben plaatsgevonden door aanpassing van de UFR methodiek, overgang naar nieuwe Prognosetafels en de aanpassing van de ervaringssterfte. Volgens deze toelichting is de voorziening pensioenverplichtingen hierdoor € 487 miljoen hoger uitgekomen.

Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de technische voorzieningen niet toereikend gewaardeerd en toegelicht zijn.

Onze controle-aanpak Bij de controle van de technische voorzieningen hebben wij gebruikgemaakt van de werkzaamheden van de certificerend actuaris van het pensioenfonds. De certificerend actuaris onderzoekt onder meer de toereikendheid van de technische voorzieningen en de naleving van een aantal specifieke wettelijke bepalingen. De certificerend actuaris heeft daarbij gebruikgemaakt van de door ons in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens, waaronder de pensioenaanspraken van deelnemers. Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel over de jaarrekening als geheel hebben wij met de certificerend actuaris onze planning, werkzaamheden, verwachtingen en uitkomsten afgestemd voor de controle van boekjaar 2022. Hierbij hebben wij specifiek aandacht gevraagd voor de toets van de ervaringssterfte op basis van de toegepaste progno-

setafels en de effecten van de wijzigingen hierin, de toereikendheid van de kostenopslag alsmede de toepassing van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur.

Wij hebben de gehanteerde waarderingsgrondslagen geëvalueerd en controlewerkzaamheden uitgevoerd op de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen per 31 december 2022:

- Daartoe hebben wij ons een beeld gevormd van de redelijkheid van de aannames en schattingen van het bestuur met betrekking tot de gekozen actuariële grondslagen, alsmede de uitkomsten van het actuariële grondslagenonderzoek en de gehanteerde waarderingsgrondslagen besproken met de certificerend actuaris.
- Hierbij hebben wij met inachtneming van het oordeel van de certificerend actuaris en met gebruikmaking van onze eigen actuariële specialist gelet op de besluitvorming van het bestuur, de recentheid van beschikbaar grondslagenonderzoek, de toetsing op de onderbouwing van de daarin opgenomen veronderstellingen, de uitkomsten van beschikbare tussentijdse evaluaties, de uitkomsten van de actuariële analyse over meerdere jaren en de aanwezigheid van een consistente gedragslijn.
- Daarnaast hebben wij controlewerkzaamheden uitgevoerd om de gehanteerde basisgegevens te toetsen mede met behulp van data analyse, waaronder het evalueren van de juiste werking van de interne beheersmaatregelen bij de pensioenuitvoerings-

organisatie, het verrichten van aansluitwerkzaamheden met de pensioenadministratie voor wat betreft de aantallen en de aanspraken en het beoordelen van het verloop en de uitkomsten van de actuariële analyse.

Tevens hebben wij de toelichtingen ten aanzien van de technische voorzieningen geëvalueerd.

Belangrijke observaties Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd ten aanzien van de waardering per 31 december 2022 of de toelichting van de technische voorzieningen.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Het jaarverslag omvat andere informatie naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist voor het bestuursverslag en de overige gegevens.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in

Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Verklaring betreffende overige door wet- of regelgeving gestelde vereisten

Benoeming

Wij zijn door het bestuur benoemd als accountant van Stichting Rabobank Pensioenfonds en reeds langdurig betrokken als externe accountant. Ondergetekende treedt vanaf de controle van boekjaar 2021 op als extern accountant van Stichting Rabobank Pensioenfonds.

Geen verboden diensten

Wij hebben geen verboden diensten geleverd als bedoeld in artikel 5, lid 1 van de Europese verordening betreffende specifieke eisen voor de wettelijke controles van financiële overzichten van organisaties van openbaar belang.

Beschrijving van verantwoordelijkheden voor de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het dagelijks bestuur en het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of het pensioenfonds in staat is om zijn werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om het pensioenfonds te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of het pensioenfonds zijn activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Het besluit van het bestuur tot vaststelling van de jaarrekening is onderworpen aan de goedkeuring van de niet uitvoerende bestuurders.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fouten of fraude en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. De sectie 'Informatie ter ondersteuning van ons oordeel' hierboven, bevat een informatieve samenvatting van onze verantwoordelijkheden en de uitgevoerde werkzaamheden als basis voor ons oordeel.

Onze controle bestond verder onder andere uit:

- Het in reactie op de ingeschatte risico's uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel
- Het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van het pensioenfonds.
- Het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen

Communicatie

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

In dit kader geven wij ook een verklaring aan de auditcommissie op grond van artikel 11 van de Europese verordening betreffende specifieke eisen voor de wettelijke controles van financiële

overzichten van organisaties van openbaar belang. De in die aanvullende verklaring verstrekte informatie is consistent met ons oordeel in deze controleverklaring.

Wij bevestigen aan het bestuur dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met het bestuur over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

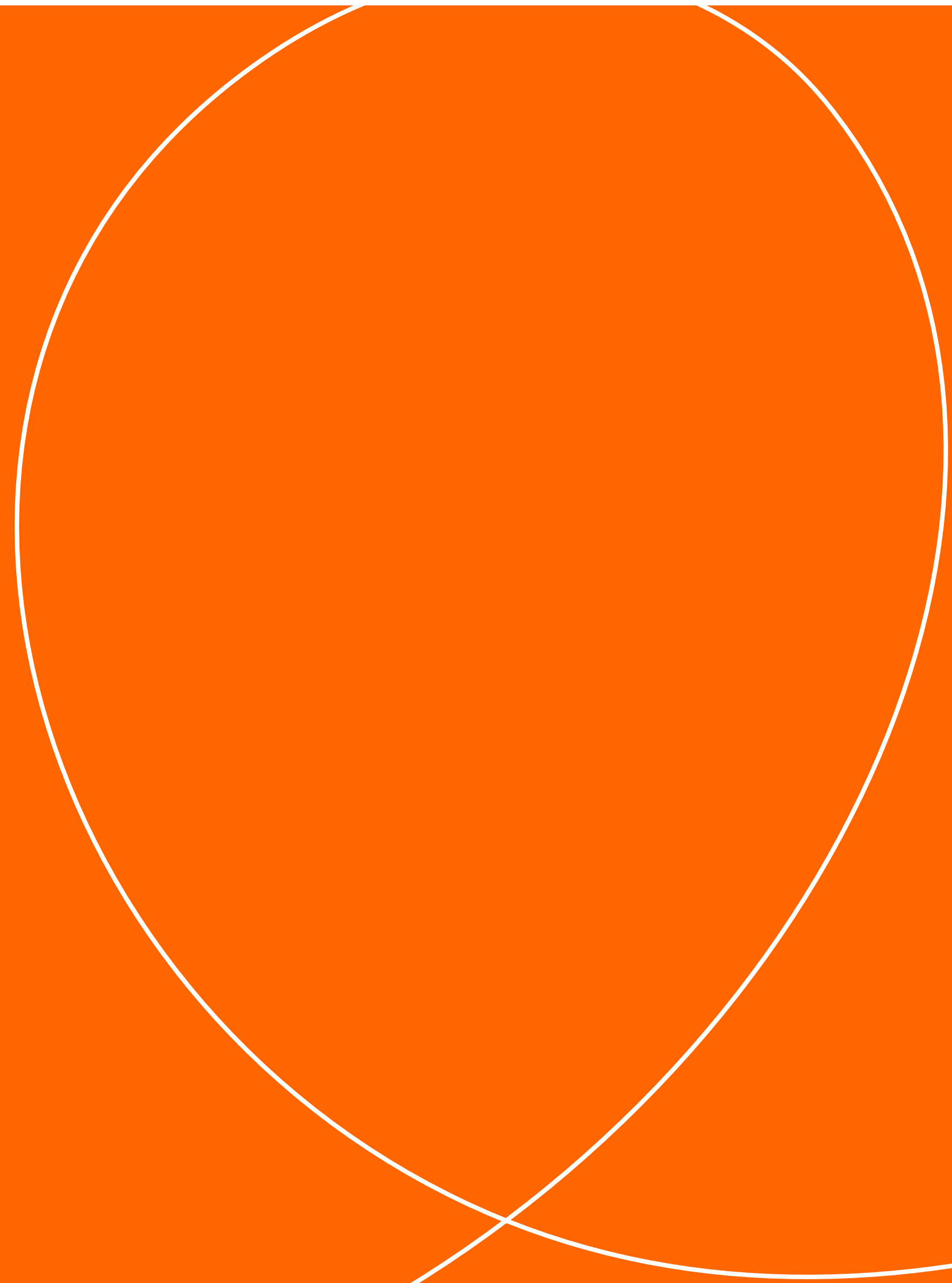
Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met het bestuur hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Amsterdam, 10 mei 2023

Ernst & Young Accountants LLP

w.g. J.G. Kolsters RA ACA

Bijlagen

SFDR-bijlage IV pensioenregeling

Periodieke informatieverschaffing voor financiële producten

BIJLAGE IV

Periodieke informatieverschaffing voor de financiële producten als bedoeld in artikel 8, leden 1, 2 en 2 bis, van Verordening (EU) 2019/2088 en artikel 6, eerste alinea, van Verordening (EU) 2020/852

Productbenaming: **Pensioenregeling Stichting Rabobank pensioenfonds** Identificatiecode voor juridische entiteiten (LEI): **N.v.t.**

Ecologische en/of sociale kenmerken (E/S-kenmerken)

Heeft dit financiële product een duurzame beleggingsdoelstelling?

●● ☐ Ja	●○ ☒ Nee
☐ Dit product heeft de volgende duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling gedaan: %	☒ Dit product promootte ecologische/sociale (E/S-) kenmerken . Hoewel duurzaam beleggen niet het doel ervan was, had het 4,41% duurzame beleggingen
☐ in economische activiteiten die volgens de EU-taxonomie als ecologisch duurzaam gelden	☒ met een ecologische doelstelling in economische activiteiten die volgens de EU-taxonomie als ecologisch duurzaam gelden
☐ in economische activiteiten die volgens de EU-taxonomie niet als ecologisch duurzaam gelden	☒ met een ecologische doelstelling in economische activiteiten die volgens de EU-taxonomie niet als ecologisch duurzaam gelden
☐ Dit product heeft de volgende duurzame beleggingen met een sociale doelstelling gedaan: %	☐ met een sociale doelstelling ☐ Dit product promootte E/S-kenmerken, maar heeft niet duurzaam belegd .

In hoeverre is voldaan aan de ecologische en/of sociale kenmerken die dit financiële product promoot?

Dit financiële product (hierna: deze Pensioenregeling) promoot de volgende ecologische en sociale kenmerken:

29-03-2023 13:58:32 | 1 / 10

- ESG-integratie: De Pensioenregeling integreert op structurele wijze ESG-risico's en ESG-factoren in het beleggingsproces. De regeling streeft naar een portefeuille met een beter ESG-profiel dan dat van de marktbenchmark. Dit gebeurt aan de hand van een best-in-class beleid dat voor aandelen op de ESG-maatwerk benchmark is toegepast en aan de hand van instructies aan de vermogensbeheerders voor bedrijfsobligaties. Hierdoor wordt in deze beleggingscategorieën niet belegd in de slechtst-presterende bedrijven op basis van hun ESG-ratings.

- CO2-reductie: De CO2-intensiteit van de portefeuille wordt vergeleken met die van de portefeuille per medio 2019. Daarbij heeft de portefeuille als doelstelling de CO2-intensiteit te halveren ten opzichte van het referentiepunt. Deze doelstelling was in 2022 geïmplementeerd voor de beleggingscategorieën aandelen en bedrijfsobligaties.

- Uitsluitingsbeleid: De volgende investeringen zijn uitgesloten, zie voor meer detail het uitsluitingsbeleid van het pensioenfonds <https://www.rabobankpensioenfonds.nl/-/media/sites/rabobank/downloads/beleggingsbeleid/rpf-beleid-maatschappelijk-verantwoord-beleggen.pdf>:

- o ondernemingen die controversiële wapens produceren;
- o ondernemingen die met hun gedrag structureel de normen schenden van de VN Global Compact, de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de leidende beginselen van de VN inzake bedrijfsleven en mensenrechten (UN Guiding Principles on Business & Human Rights), zoals mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie;
- o producenten, toeleveranciers en verkopers van tabaksproducten;
- o ondernemingen die omzet behalen uit de winning van kolen en teerzandolie;
- o ondernemingen die omzet behalen uit de elektriciteitsopwekking uit kolen;
- o landen die onderhevig zijn aan specifieke EU-sancties en landen die niet voldoen aan minimale standaarden op het vlak van mensenrechten, arbeidsrechten en anti-corruptie;
- o ondernemingen die voor meer dan 50% eigendom zijn van uitgesloten landen.

- Doelinvesterings hernieuwbare energie infrastructuur: De Pensioenregeling heeft als doel om tenminste 35% van de infrastructuurbeleggingen te alloceren naar hernieuwbare energie infrastructuur. Dit streefgewicht komt neer op 1,75% van de totale portefeuille, gegeven het strategische gewicht van 5% voor de categorie infrastructuur. Op dit moment kunnen wij nog niet vaststellen of deze investeringen voldoen aan alle SFDR criteria voor duurzame beleggingen. We kunnen ze ook niet als zodanig meten en daarover rapporteren. Daarom worden ze vooralsnog niet opgenomen in deze rapportage.

● **Hoe hebben de duurzaamheidsindicatoren gepresteerd?**

Om te bepalen of de Pensioenregeling voldoet aan de ecologische of sociale kenmerken, wordt gekeken naar de volgende duurzaamheidsindicatoren:

- ESG-profiel: Dit geeft aan hoe ondernemingen scoren op de verschillende aspecten van Ecologisch, Sociaal en Governance. Na iedere herbalancering was het ESG-profiel van de Pensioenregeling gedurende 2022 beter dan dat van de benchmark. Door marktbeleggingen kan dit op kwartaaleinde afwijken.
- CO2-intensiteit: De CO2-intensiteit wordt berekend op basis van de gewogen gemiddelde CO2-intensiteit van de individuele aandelen in de portefeuille dan wel benchmark en uitgedrukt in ton CO2/miljoen USD omzet. Waarbij de CO2-emissies gemeten worden aan de hand van de scope 1 en 2 emissies. Deze data is afkomstig van MSCI ESG. In 2022 komt de CO2-intensiteit uit op 81,98. Hiermee voldoet de beleggingsportefeuille aan de doelstelling om voor verschillende deelportefeuilles de CO2-intensiteit te halveren ten opzichte van 2019.
- Uitsluitingsbeleid. Het percentage beleggingen dat op de lijst van uit te sluiten ondernemingen en/of landen staat ten behoeve van het uitsluitingsbeleid. Middels het uitsluitingsbeleid streeft de Pensioenregeling na dat er geen investeringen plaatsvinden in ondernemingen en/of landen die niet aan de vooraf vastgestelde normgrenzen voldoen.

Duurzaamheids-indicatoren meten hoe de ecologische of sociale kenmerken die het financiële product promoot, worden verwezenlijkt.

Indicator	Waarde
ESG Profiel Portfolio	6,91
ESG Profiel Benchmark	6,77
Carbon Intensity Scope 1&2 Portfolio	81,98
Carbon Intensity Scope 1&2 Benchmark	103,85
Exposure naar normschenders (%)	--
Exposure naar tabaksproducenten (%)	--
Exposure naar controversiële wapens (%)	--
Exposure naar bedrijven die meer dan 10% omzet uit kolen en teerzanden halen (%)	--
Exposure naar hoogrisicolanden en staatsbedrijven (%)	--

● **... en in vergelijking tot voorafgaande perioden?**

Er is over 2021 niet gerapporteerd op bovengenoemde duurzaamheidsindicatoren.

● **Wat waren de doelstellingen van de duurzame beleggingen die het financiële product gedeeltelijk heeft gedaan en hoe droeg de duurzame belegging bij tot die doelstellingen?**

De doelstellingen van de duurzame beleggingen hebben betrekking op:

- Mitigatie van klimaatverandering. Het proces om de stijging van de gemiddelde mondiale temperatuur te beperken tot beduidend minder dan 2 °C en de inspanningen voort te zetten om de temperatuurstijging te beperken tot 1,5 °C boven het pre-industriële niveau, zoals vastgelegd in de Overeenkomst van Parijs inzake klimaatverandering. Vermeden CO2-emissies is de meest relevante en gangbare kwantitatieve indicator voor het meten van de bijdrage van de duurzame beleggingen van de Pensioenregeling aan klimaatmitigatie. De ESG-dienstverlener baseert zich op de gerapporteerde informatie, inclusief impact cijfers van de uitgevende instelling. Wanneer de impactrapportage niet volledig is of onduidelijk is, proberen wij via de ESG-dienstverlener meer informatie te verkrijgen van de uitgevende instelling. De totale vermeden CO2-emissie van de Pensioenregeling bedroeg over 2022 54,33 ton.
- Adaptatie aan klimaatverandering. Het proces van aanpassing aan de daadwerkelijke en verwachte klimaatverandering en de gevolgen daarvan. Momenteel is er, gezien de grote diversiteit van activiteiten, duurzame gebouwen en aanpassingen in infrastructuur, nog geen vergelijkbare en aggregerbare indicator beschikbaar voor het meten van de bijdrage van de duurzame beleggingen van deze Pensioenregeling aan klimaatadaptatie. In de EU-Taxonomie is bepaald welke investeringen in economische activiteiten op basis van zes milieudoelstellingen, waaronder klimaatadaptatie, als ecologisch duurzaam kunnen worden bestempeld. In de beoordeling van de uitgegeven Green Bond wordt getoetst in hoeverre deze overeenkomt met de criteria zoals opgenomen in de EU-Taxonomie. De verwachting is dat er steeds meer data beschikbaar komt met betrekking tot de impact van klimaatadaptatie zodat de bijdrage van de duurzame beleggingen van de Pensioenregeling aan klimaatadaptatie zorgvuldig kan worden gemeten.

De Pensioenregeling bevat geen beleggingen met een sociale duurzaamheidsdoelstelling.

● **Hoe hebben de duurzame beleggingen die het financiële product gedeeltelijk heeft gedaan geen ernstige afbreuk gedaan aan ecologisch of sociaal duurzame beleggingsdoelstellingen?**

De Pensioenregeling heeft Green Bonds in portefeuille waar niet expliciet op wordt gestuurd. Deze Green Bonds zijn getoetst door onze ESG-dienstverlener aan de hand van het Achmea IM Green Bond beoordelingsraamwerk. Hiermee kunnen deze Green Bonds als duurzame belegging

beoordeeld worden. In deze bijlage IV wordt over deze duurzame beleggingen gerapporteerd.

De duurzame beleggingen mogen geen significante schade toebrengen aan ecologische of sociaal duurzame beleggingsdoelstellingen. Dit is gewaarborgd door alle potentieel duurzame beleggingen van de Pensioenregeling te beoordelen aan de hand van het Achmea IM Green Bond beoordelingsraamwerk en de EU-criteria voor ecologisch duurzame beleggingen. Daar bovenop is een screening op controverses uitgevoerd.

Hoe is rekening gehouden met de indicatoren voor ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren?

De duurzame beleggingen die in deze Pensioenregeling aanwezig zijn, betreffen Green Bonds die voldoen aan het Achmea IM Green Bond beoordelingsraamwerk. Deze Green Bonds hebben als doel een positieve impact te realiseren. Daarnaast is via het uitsluitings- en engagementbeleid rekening gehouden met de belangrijkste ongunstige effecten, zoals hieronder beschreven wordt.

Waren duurzame beleggingen afgestemd op de OESO-richtsnoeren voor multinationale ondernemingen en de leidende beginselen van de VN inzake bedrijfsleven en mensenrechten? Details:

Ja. De in deze Annex IV geïdentificeerde duurzame beleggingen betreffen green bonds die voldoen aan het Achmea IM Green Bond beoordelingsraamwerk. Het Green Bonds beoordelingsraamwerk van Achmea IM sluit Green Bonds van ondernemingen uit die met hun gedrag structureel de normen schenden van de UN Global Compact, OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de UN Guiding Principles on Business & Human Rights, zoals mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie.

In de EU-taxonomie is het beginsel 'geen ernstige afbreuk doen' vastgesteld. Dit houdt in dat op de taxonomie afgestemde beleggingen geen ernstige afbreuk mogen doen aan de doelstellingen van de EU-taxonomie, en dat een en ander vergezeld gaat van specifieke EU-criteria.

Het beginsel 'geen ernstige afbreuk doen' is alleen van toepassing op de onderliggende beleggingen van het financiële product die rekening houden met de EU-criteria voor ecologisch duurzame economische activiteiten. De onderliggende beleggingen van het resterende deel van dit financiële product houden geen rekening met de EU-criteria voor ecologisch duurzame economische activiteiten.

Andere duurzame beleggingen mogen evenmin ernstig afbreuk doen aan ecologische of sociale doelstellingen.

De belangrijkste ongunstige effecten zijn de belangrijkste negatieve effecten van beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren die verband houden met ecologische en sociale thema's en arbeidsomstandigheden, eerbiediging van de

Hoe is in dit financiële product rekening gehouden met de belangrijkste ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren?

De Pensioenregeling houdt rekening met de belangrijkste ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren, zoals gedefinieerd in de EU-regelgeving. Deze ongunstige effecten en de ondernomen acties worden in de tabel hieronder toegelicht. Het pensioenfonds heeft zich geïnteresseerd aan het Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (IMVB)-convenant en daarmee aan de OESO-richtlijnen en de United Nations Guiding Principles (UNGP). We gebruiken het OESO-richtsnoer voor institutionele beleggers als leidraad bij de selectie, engagement en monitoring van onze beleggingen. Onze ESG-dienstverlener screent de portefeuille op de eventuele negatieve impact van beleggingen en prioriteren vervolgens de meest ernstige impacts (op basis van zwaarte, reikwijdte en onomkeerbaarheid en waarschijnlijkheid). Zie voor meer informatie ook het MVB-beleid van het pensioenfonds.

Op de website en in het jaarverslag rapporteren wij over de belangrijkste ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren.

mensenrechten en bestrijding van corruptie en omkoping.

Belangrijkste ongunstige effecten (PAI-indicatoren)	Toelichting	Genomen maatregelen
BKG-Emissies scope 1	Monitoren en sturen van de Scope 1 BKG-emissies in de portefeuille	ESG-integratie (ESG-informatie systematisch en consistent integreren in de beleggingsprocessen. Hieronder vallen het best-in-class beleid en CO2-reductie), engagement en uitsluiten.
BKG-Emissies scope 2	Monitoren en sturen van de Scope 2 BKG-emissies in de portefeuille	ESG-integratie (ESG-informatie systematisch en consistent integreren in de beleggingsprocessen. Hieronder vallen het best-in-class beleid en CO2-reductie), engagement en uitsluiten.
BKG-intensiteit ondernemingen waarin is belegd	Gemeten in CO2/Sales	ESG-integratie (ESG-informatie systematisch en consistent integreren in de beleggingsprocessen. Hieronder vallen het best-in-class beleid en CO2-reductie), engagement en uitsluiten.
Blootstelling aan ondernemingen actief in de sector fossiele brandstoffen	Betrokkenheid bij kolen en teerzanden, met een omzetgrens van >10%	Uitsluiten
Schendingen van de beginselen van het VN Global Compact of van de richtsnoeren voor multinationale ondernemingen van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO)	Uitsluiten van normschenders	Uitsluiten en engagement (de dialoog aangegaan met ondernemingen die de UN Global Compact, OESO richtlijnen voor multinationale ondernemingen en UN Guiding Principles on Business and Human Rights (dreigen te) schenden.)
Blootstelling aan controversiële wapens (antipersoneelsmijnen, clustermunitie, chemische wapens en biologische wapens)	Uitsluiten van producenten van controversiële wapens	Uitsluiten
Landen waarin is belegd met schendingen van sociale rechten	Onderwerp van relevante EU-sancties en/of lage score op mensenrechten, arbeidsrechten of anti-corruptie	Uitsluiten

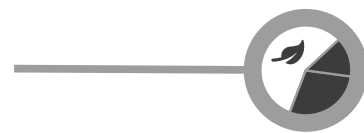

Wat waren de grootste beleggingen van dit financiële product?

De lijst bevat de beleggingen die het grootste aandeel beleggingen van het financiële product vormen tijdens de referentieperiode, te weten: 2022

Grootste beleggingen	Sector	% Activa	Land
SRP - Direct Real Estate	Overig	6,6	Nederland
SRPALCO	Overig	5,0	Nederland
Cash bucket EUR	Overig	5,0	
Stichting PVF Particuliere Hypotheekfonds	Overig	3,3	Nederland
AQR GRP EL Offshore Fund Ltd.	Overig	2,8	Verenigde Staten
Bridgewater All Weather Sustainability 11% LP	Overig	2,8	Verenigde Staten

Robeco High Yield Bond Fund	Overig	2,6	Luxemburg
Dynamic Credit Dutch Mortgage Fund inzake SRP	Overig	2,6	Nederland
Achmea IM Euro Local Government Loans Fund	Overig	2,3	Nederland
DeWAG Holdings	Overig	1,4	Nederland
CCP JP Morgan - LCH Variation Margin	Overig	1,1	Nederland
Apple Inc	Technologie Hardware & Apparatuur	1,0	Verenigde Staten
Netherlands government 0% 15/01/2029	Overheden	0,8	Nederland
Microsoft Corp	Software & Diensten	0,8	Verenigde Staten
BAR_ERX_SRP_VM	Overig	0,8	Nederland

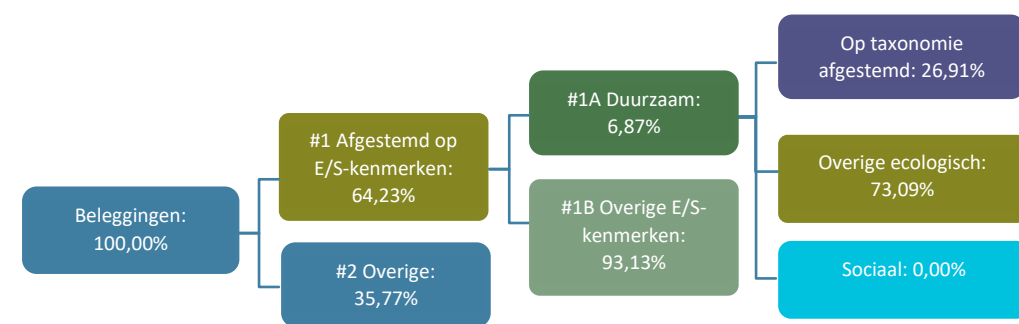

Wat was het aandeel duurzaamheidsgerelateerde beleggingen?

Het aandeel duurzaamheidsgerelateerde beleggingen was 4,41%.

De activa-allocatie beschrijft het aandeel beleggingen in specifieke activa.

Hoe zag de activa-allocatie eruit?

#1 Afgestemd op E/S-kenmerken omvat de beleggingen van het financiële product die worden gebruikt om te voldoen aan de ecologische of sociale kenmerken die het financiële product promoot.

#2 Overige omvat de overige beleggingen van het financiële product die niet zijn afgestemd op de ecologische of sociale kenmerken en die evenmin als duurzame belegging gelden.

De categorie **#1 Afgestemd op E/S-kenmerken** omvat:

- De subcategorie **#1A Duurzaam** omvat duurzame beleggingen met ecologische of sociale doelstellingen.
- De subcategorie **#1B Overige E/S-kenmerken** omvat beleggingen die op de ecologische of sociale kenmerken zijn afgestemd, maar die niet als duurzame belegging gelden.

In welke economische sectoren werd belegd?

Sector	% van portefeuille
Overheden	26,5
Door onderpand gedekt	2,7
Supranationalen	2,6
Banken	2,0
Financiële instellingen	1,9
Farmaceutica, biotechnologie en levenswetenschappen	1,8
Agentschappen	1,8
Technologie Hardware & Apparatuur	1,7
Software & Diensten	1,5
Overig	57,5

In hoeverre waren de duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling afgestemd op de EU-taxonomie?

Van de duurzame beleggingen met milieudoelstelling mitigatie was 26,91% afgestemd op de EU-Taxonomie. Er waren geen beleggingen afgestemd op de milieudoelstelling adaptatie.

Bij het beoordelen van de duurzame beleggingen gaat de ESG-dienstverlener na in hoeverre deze voldoet aan EU Taxonomie criteria. Voor het vaststellen van de afstemming op de EU-Taxonomie wordt gekeken naar de beschikbare, publieke, informatie op de website van de uitgevende instelling, zoals de Second Party Opinion, het Green Bond Framework en het Impact report. Nieuwe uitgevende instellingen die nog geen informatie beschikbaar stellen op de website, worden benaderd met vragen over de exacte afstemming op de EU-Taxonomie. Op deze manier komt er steeds meer data beschikbaar. Naar aanleiding van de inwerkingtreding van de SFDR (Level 2) verwachten wij dat er steeds meer informatie beschikbaar zal komen.

Om te bepalen of aan de EU-taxonomie wordt voldaan, bevatten de criteria voor **fossiel gas** emissiegrenswaarden en de omschakeling naar hernieuwbare energie of koolstofarme brandstoffen tegen eind 2035. Voor **kernenergie** bevatten de criteria uitgebreide regels inzake veiligheid en afvalbeheer.

Heeft het financiële product belegd in activiteiten in de sectoren fossiel gas en/of kernenergie die aan de EU-taxonomie¹ voldoen?

- Ja:
- In fossiel gas In kernenergie
- Nee

¹ Activiteiten in de sectoren fossiel gas- en/of kernenergie zullen alleen aan de EU-taxonomie voldoen indien zij bijdragen aan het beperken van klimaatverandering ("klimaatmitigatie") en geen ernstige afbreuk doen aan de doelstellingen van de EU-taxonomie - zie de toelichting in de linker marge. De uitgebreide criteria voor economische activiteiten in de sectoren fossiel gas en kernenergie die aan de EU-taxonomie voldoen, zijn vastgelegd in Gedelegeerde Verordening (EU) 2022/1214 van de Commissie.

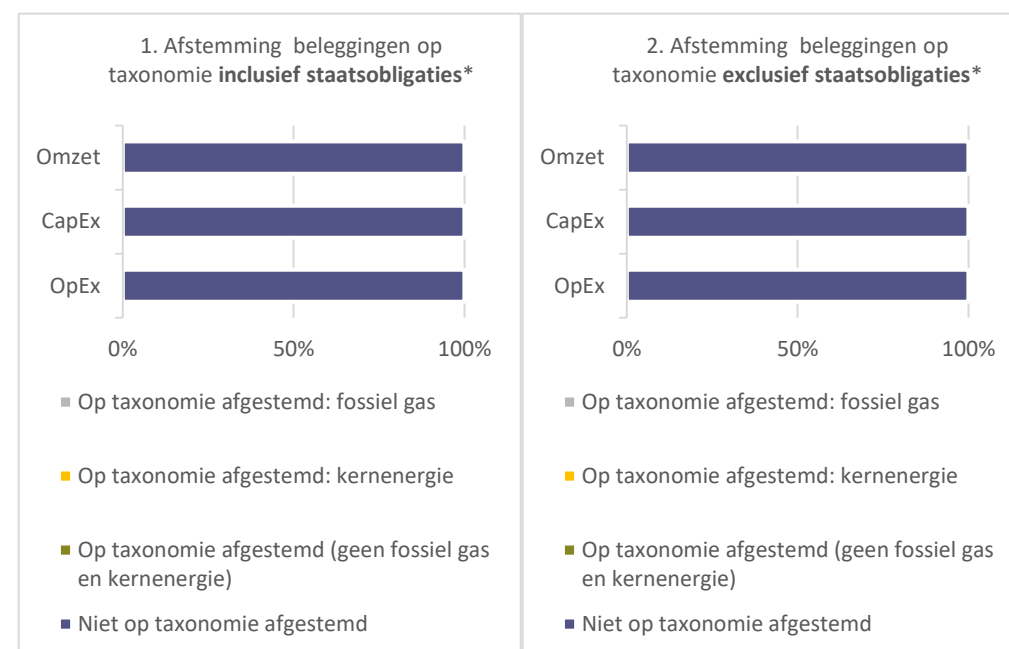
Op de taxonomie afgestemde activiteiten worden uitgedrukt als aandeel van: - de omzet die het aandeel van de opbrengsten uit groene activiteiten waarin is belegd, weergeeft; - de kapitaaluitgaven (CapEx) die laten zien welke groene beleggingen worden gedaan door de ondernemingen waarin is belegd, bv. voor een transitie naar een groene economie; - de operationele uitgaven (OpEx) die groene operationele activiteiten van ondernemingen waarin is belegd weergeven.

Faciliterende activiteiten maken het rechtstreeks mogelijk dat andere activiteiten een substantiële bijdrage leveren aan een ecologische doelstelling.

Transitieactiviteiten zijn activiteiten waarvoor nog geen koolstofarme alternatieven beschikbaar zijn en die onder meer broeikasgasemissie-niveaus hebben die overeenkomen met de beste prestaties.

 zijn duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling die **geen**

De onderstaande diagrammen geven in het grijs, oranje en groen het percentage op de EU-taxonomie afgestemde beleggingen. Er is geen geschikte methode om te bepalen in hoeverre staatsobligaties* op de taxonomie zijn afgestemd. Daarom geeft het eerste diagram de mate van afstemming voor alle beleggingen van het financiële product inclusief staatsobligaties weer, terwijl het tweede diagram alleen voor de beleggingen van het financiële product in andere producten dan staatsobligaties aangeeft in hoeverre die op de taxonomie zijn afgestemd.

*In deze diagrammen omvat "staatsobligaties" alle blootstellingen aan overheden.

Data omtrent Taxonomy alignment wordt gebaseerd op documentatie van de uitgevende partij en de Second Party Opinion. Een onderverdeling naar Omzet, CapEx, OpEx wordt voor de green bonds van het Achmea IM universum niet gemaakt in:

- Rapportages van de uitgevende organisatie,
- Second Party Opinion (dit document wordt gebruikt om vast te stellen of iets een green bond is in combinatie met het Achmea IM Greenbond Raamwerk)
- Bloomberg

Aangezien Achmea IM zich baseert op onafhankelijke informatie, welke niet beschikbaar is op dit moment, tonen bovenstaande grafieken dan ook 100% niet op taxonomie afgestemd en niet een uitsplitsing naar Omzet, CapEx of OpEx.

● **Wat was het aandeel beleggingen in transitie- en faciliterende activiteiten?**

Het aandeel beleggingen in transitie- en faciliterende activiteiten was 0,00%.

● **Hoe verhiel het percentage op de EU-taxonomie afgestemde beleggingen zich tot eerdere referentieperiodes?**

In voorgaande periodieke verslagen is hier niet over gerapporteerd.

 Wat was het aandeel duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling die niet op de EU-taxonomie waren afgestemd?

rekening houden met de criteria voor ecologisch duurzame economische activiteiten in het kader van de Verordening (EU) 2020/852.

Het aandeel duurzame beleggingen met een milieudoelstelling die niet waren afgestemd op de EU-Taxonomie was 73,09%.

Het beoordelingsraamwerk van de ESG-dienstverlener neemt, naast EU Taxonomie alignment, meerdere criteria in acht om een Green Bond te beoordelen. Het beoordelingsraamwerk van de ESG-dienstverlener volgt de ICMA Green Bond Principles. Daarnaast gebruikt het raamwerk de richtlijnen (taxonomie) van het Climate Bonds Initiative voor het beoordelen van de duurzaamheid van te financieren activiteiten. De ESG-dienstverlener gebruikt dit raamwerk om de kwaliteit van Green Bonds te beoordelen.

Wat was het aandeel sociaal duurzame beleggingen?

Het aandeel van sociaal duurzame beleggingen was 0%.

Welke beleggingen zijn opgenomen in 'overige'? Waarvoor waren deze bedoeld en waren er ecologische of sociale minimumwaarborgen?

De beleggingen die onder 'overige' zijn opgenomen bestaan voor het grootste deel uit beleggingen in beleggingsfondsen. Verschillende van die fondsen promoten wel degelijk E/S-kenmerken in de vorm van uitsluitingen, ESG-integratie of impactbeleggingen. Echter, over deze beleggingsfondsen kan de ESG-dienstverlener momenteel geen E/S-kenmerken meten. Daarnaast zijn onder 'overige' liquiditeiten opgenomen. Het streven is om het percentage liquide middelen zo klein mogelijk te houden. De beleggingen zijn bedoeld om de portefeuille efficiënt te beheren of rendement te behalen. Er bestaan geen ecologische of sociale minimumwaarborgen. Een overzicht van alle type beleggingen onder 'overige' is opgenomen in onderstaande tabel.

Type belegging	% van "overige"
Fondsen	78,3
Liquiditeiten	29,2
Alternatieve beleggingen	18,3
Overig	0,2
Derivaten	-26,0

Welke maatregelen zijn er in de referentieperiode getroffen om aan de ecologische en/of sociale kenmerken te voldoen?

Gedurende 2022 zijn, naast het toepassen van ESG-integratie, onderstaande maatregelen getroffen om te voldoen aan de ecologische en/of sociale kenmerken:

Uitsluiten: Het pensioenfonds belegt niet in ondernemingen en landen die in strijd handelen met het uitsluitingsbeleid van het fonds. De uitsluitingslijsten worden tweemaal per jaar herzien op basis van het actuele beleid en worden geïmplementeerd door de vermogensbeheerders. Er wordt continue gemonitord of de vermogensbeheerders zich aan de uitsluitingslijsten houden.

Engagement: Het pensioenfonds is in gesprek gegaan met ondernemingen waarin wordt belegd middels engagement. Het doel van engagement is tweeledig. Enerzijds tracht het fonds om structurele schendingen van internationale normen te stoppen of te voorkomen. Anderzijds worden ondernemingen aangesproken die zowel financieel als maatschappelijk op bepaalde thema's hun prestaties kunnen verbeteren, zonder dat er sprake is van controversieel gedrag.

Stemmen: Het pensioenfonds heeft actief gebruik gemaakt van aandeelhoudersrechten om lange termijn waarde creatie te bevorderen bij de ondernemingen waarin wordt belegd.

Voor meer informatie zie de MVB-documentatie MVB op de website.

Referentie-benchmarks zijn indices waarmee wordt gemeten of het financiële product voldoet aan de ecologische of sociale kenmerken verwezenlijkt die dat product promoot.

Hoe heeft dit financiële product gepresteerd ten opzichte van de referentiebenchmark?

Niet van toepassing. Met dit financieel product wordt de gehele Pensioenregeling bedoeld. Er is geen alomvattende referentiebenchmark op het niveau van de Pensioenregeling om te bepalen of de Pensioenregeling is afgestemd op de ecologische en/of sociale kenmerken die het promoot.

- *Waarin verschilt de referentiebenchmark van een brede marktindex?*
Niet van toepassing.
- *Hoe heeft dit financiële product gepresteerd wat betreft de duurzaamheidsindicatoren voor het bepalen van de afstemming van de referentiebenchmark op de gepromote ecologische of sociale kenmerken?*
Niet van toepassing.
- *Hoe heeft dit financiële product gepresteerd ten opzichte van de referentiebenchmark?*
Niet van toepassing.
- *Hoe heeft dit financiële product gepresteerd ten opzichte van de brede marktindex?*
Niet van toepassing.